

POŠTNINA PLAČANA PRI POŠTI 61102 LJUBLJANA

Planinski vestnik

3

glasilo Planinske zveze Slovenije

marec 1996

SPD 1906 - 1996 ZGVS

90. obletnica
1. slovenskega tečaja
za gorske vodnike

NA VSEH VRHOVIH SVETA

**Z novim letom 1996 poslujemo in nastopamo
z novim imenom blagovne znamke
"VRH"**

Gorniški program oblačil - moda iz ALP

pohodne hlače - letne /Scotchgard/
turno smučarske hlače - zimske /Schoeller - Kevlar/
lahke pohodne hlače - pinki /Ge Tejke/
kratke pohodne hlače /mikro vlakna/
gamaše - protektoriji
vetrovke
dodatna planinska oprema

IZDELANO V SLOVENIJI

TRGOVINA
Trgovski center Bled
Tel.: 064/76 634

Globočnik
Trg svobode 16, Tržič
Tel.: 064/50 628

Planinski vestnik

glasilo Planinske zveze Slovenije

marec 1996

3

letnik XCVI

izhaja od leta 1895

vsebina

Mirko Kunšič	Usodne snežene in ledene strmine	98
Marjan Raztresen	PZS se stara	99
Marjan Raztresen	Tiho je, tiho, tiho je vse...	101
Janez Benkovič	Spomini na plazove ob vršiški akciji	102
Janez Lušina	Termični sumi izpod snega	104
Bojan Pograjc	90. obletnica 1. tečaja za GV	105
Neva Mužič		
Miha Kajzelj	Od prvih zavetišč do novega bivaka	106
Bojan Počkar	V steni Singu Čulija	112
	Namaste, Anapurna!	114
Jurij Rosa	Valentin Stanič v javnem spominu — 1	116
Tjaša Bulc		
Danijel Vrhovšek		
Igor Maher	Z rastlinami do čiste vode	118
Dejan Ogrinec	S kolesom na ledeniku Alaske	121
Rafko Terpin	Skozi Križno goro na Kovk	123
Milena Ožbolt	Bloške barvne razglednice	126
Marjan Bradeško	Na poti zablod	127
Srečko Pungartnik	Impresionistični esej prave avanture	129
Peter Vovk	Pomlad je razkošje	130
	Odmevi	133
	Iz planinske literature	134
	Društvene novice	138

Slika na naslovni strani: **Sinioču (6887 m) v Sikijski Himalaji**

Foto: Tone Škarja

Planinski vestnik izdaja Planinska zveza Slovenije, 61000 Ljubljana, Dvorčakova ulica 9, p. p. 215. Revija izhaja vsak mesec. Ureja uredniški odbor: Marjan Raztresen (glavni in odgovorni urednik), Janez Bizjak, Sonja Dolinšek, Mitja Košir, Edo Kozorog, Silvo Kristan, France Malešič, Dragica Manfreda, Marlen Premšak, Tone Strojín, Tone Škarja in Franček Vogelínik. Predsednik založniško-izdajateljskega sveta dr. Milan Naprudnik. Prispevke pošiljajte na naslov Planinske zveze Slovenije. Rokopisov in slik ne vračamo. Tekoči račun pri SDK 50101-678-47046, devizni račun pri Ljubljanski banki - Gospodarski banki d. d. Ljubljana 50100-620-133-900-27620-sifra valute-3053/8. Naročnina za leto 1996 znaša 2500 tolarjev in je plačljiva v največ dveh obrokih po 1250 tolarjev, posamezna številka stane 250 tolarjev. Letna naročnina za tujino znaša 30 ameriških dolarjev. Reklamacije upoštevamo dva meseca po izidu številke. Ob spremembi naslova vselej navedite tudi stari naslov, in sicer s tiskanimi črkami. Upoštevamo samo pisne odgovore do 1. decembra za prihodnje leto. Tisk Tiskarna JOŽE MOŠKRIČ d. d. v Ljubljani.

Glasilo spada med proizvode informativnega značaja iz 13. točke tarifne številke 3 Zakona o prometen davku (Ur. list RS, št. 4/92) in Mnenja Ministrstva za informiranje Republike Slovenije, št. 23/117-92 z dne 24. 2. 1992, za katere se plačuje davek od prometa proizvodov po stopnji 5 %.

USODNE SNEŽENE IN LEDENE STRMINE

MIRKO KUNŠIČ, MARJAN RAZTRESEN

Zasnežene in zaledenele slovenske gore so to zimo zahtevale nekaj človeških življenj, vemo pa tudi za nekaj primerov, ko se morajo zimski obiskovalci gorā zahvaliti le sreči, da se jim je uspelo izvit iz smrtne zanke (medtem ko nam marsikatera taka zgodba skoraj gotovo ni znana).

Tragična serija se je začela na lansko božično nedeljo, ko je okoli 14. ure talni plaz pod Kredarico zajel tri planince.

»Vidljivost je bila dobra, ko smo v nedeljo v gosjem redu gazili sneg proti Kredarici. Bili smo v kotanji, prvi v koloni je bil **Boris Šutar**, ki se je z **Urošem Robavsom** menjaval kot prvi pri hoji. Uroš je okoli dveh popoldne v pobočju zaslišal pok, hip zatem se je sprožil plaz, ki sem ga dojel kot vse bližje grmenje in tresenje. Boris je nemočen obstal, hip zatem ga je že zajela plazovina, ki je vase potegnila tudi Uroša, potem ko je prijatelju spredaj še lahko zavpil, naj plava. Potem sem se še sam znašel v snežnem objemu. Sila plazu me je oprtanega z nahrbtnikom obrnila na trebuh. Še pred tem sem odvrget eno smučarsko palico, drugo pa mi je izpulil plaz. Vse se je zgodilo tako hitro, da nihče ni bil sposoben čisto nič narediti,« je pripovedoval tretji udeleženec **Jernej Per** iz Trzina (njegova planinska tovariša pa sta iz Mengša).

TROJICA POD KREDARICO

Za zimski pohod na Kredarico so se vsi trije telesno pripravljali več mesecev, ker so za božič želeli biti v Triglavskem domu na Kredarici. Očitno so dan pred odhodom na pot preslišali opozorila meteorologov, ki so hojo v gore odsvetovali, saj je odjuga grozila s plazovi.

Plazovina pod Kredarico je po tristo metrih odložila 26-letnega Jerneja Pera. Njegov prijatelj, 22-letni Uroš Robavs, je bil zasut nedaleč proč tik pod površino. Jernej je videl njegovo roko in lase, zato ga je lahko hitro odkopal iz snega. Nato sta oba na vso moč še pol ure prebadala snežno gmoto in upala, da bosta našla in pomagala tudi 24-letnemu Borisu Šutarju. Ko ga ni našla, sta se nemudoma odpravila v Radovno, kjer sta sprožila reševalno akcijo. Povedala sta, da sta na plazovini pod Kredarico pustila oba svoja nahrbtnika in Borisovo kapo.

Naslednje jutro navsezgodaj, potem ko so bili o nesreči obveščeni predvsem gorski reševalci iz Mojstrane, je iz doline prvič poletel helikopter Ministrstva za notranje zadeve. Vsak od 15 gorskih reševalcev, kolikor jih je bilo ta dan namenjenih na goro, je bil opremljen z lavinskimi žolnami, lopatami, tri metre in pol dolgimi zlozljivimi lavinskimi sondami in turnimi smučmi, tovorili pa so tudi univerzalna nosila in še veliko osebne opreme. Pršlo

je, sunki vetra so presejali 15 metrov na sekundo, Kredarica je bila ovita v meglo. Zaradi takih vremenskih razmer sta pilota s helikopterjem peljala na goro naenkrat samo po tri reševalce, najprej pa sta peljala **Igorja Potočnika** s šestletnim lavinskim psom Bibo.

Trikrat je pes kopal na različnih krajih na plazu, ki so ga gorski reševalci prej prebodli z lavinskimi sondami, potem je začel kopati tako divje, da si je na zmrznjenem snegu poškodoval blazinice prednjih tac. Tam je bil zasuti planinec, ki mu seveda ni bilo več pomoči.

Kot so povedali gorski reševalci, so imeli trije planinci zadovoljivo osebno opremo za hojo po zasneženem visokogorju, vendar premalo izkušenj za tvegan zimski vzpon na Kredarico. Čas za tak vzpon pa sploh ni bil primeren. Trojica je iz Mengša odšla ob treh, iz Krme pa ob štirih zjutraj. Devet ur pozneje so se znašli v plazovini. Normalno zimsko pot proti Kredarici so zgrešili za 500 metrov, ko so šli preveč levo, hodili pa so tudi kakšnih 200 metrov stran od poti, ki poleti pelje na Kredarico. Ko so bili v kotanji nad Konjskim sedlom, se je od pobočja nad njimi odtrgal talni plaz in zgrmel nadnje. Po 300 metrih je v rahlem levem ovinku plazovina vrgla na površino najprej Jerneja Pera, Uroš Robavs je bil blizu njega, nedaleč od tod pa so dan pozneje reševalci poldrugi meter globoko našli Borisa Šutarja. Kot so pokazale vse dosedanje izkušnje, so bile njegove možnosti za preživetje že kmalu po zasutju prav majhne.

Tiste dni, najverjetneje celo isti dan, sta pod plazom nekje pod Mojstrovko, kot vse kaže, končala tudi **Jasna Bratanič** in **Stane Belak-Šrauf**, o čemer smo podrobno že poročali.

SMRT GORSKEGA REŠEVALCA

Približno tri tedne pozneje, sredi januarja, so bile usodne Kamniške Alpe.

Dne 17. januarja popoldne je takoj po končani službi odšel na kondicijsko turo na Kamniško sedlo kamniški alpinist **Janez Slokan**. Pri Kamniški koči na Jermanovih vratih je srečal dva planinca, ki sta mu povedala, da je višje na pobočjih močno poledenele Brane huje poškodovan planinec **Aleš Janžekovič** iz Domžal, ki da mu je ledena kloža poškodovala gležnja obeh nog. Slokan je prek radijske postaje GRS takoj ob 17.30 poklical v dolino, kjer so isti trenutek po prejemu sporočila sprožili reševalno akcijo. Že okoli šestih zvečer, v trdi temi, je iz Kamnika odšla večja skupina gorskih reševalcev, ki je na Kamniško sedlo prišla okoli desetih zvečer.

Prva skupina sedemnajstih reševalcev je takoj nadaljevala pot na pobočja močno poledenele Brane (2253 m) — in na tem pobočju se je zgodilo: 40-letnemu gorskemu reševalcu in izkušenemu alpinistu **Janku Plevelu-Pubiju** iz Mekinj pri Kamniku se je pod nogami utrgala velika kloža nepredelane snega pod ledeno

plastjo, odneslo ga je kakšnih 250 metrov po strmini, gladki kot steklo, s cepinom se je sicer poskušal ustaviti, vendar mu ni uspelo, vrglo ga je prek približno 150 metrov visoke skalne stene, kjer je izginil v temi nad Logarsko dolino.

Reševalec **Tomaž Humar** se je po vrvi takoj spustil prek skalnega skoka, vendar je kolegom lahko sporočil le to, da ni sledu za prijateljem. Tako so alpinisti **Janez Jeglič, Silvo Karo, Marko Prezelj** in **Rado Nadvešnik** nemudoma sestopili v dolino Kamniške Bistrice, se po cesti odpeljali v Logarsko dolino, kamor so prispeli pol-drugo uro po polnoči, se takoj odpravili v pobočje Brane in pod skalnim skokom ob 3.30 ponoči našli truplo Janka Plevela, ki ga je gora močno spremenila.

MLADENIČ Z VELIKO SREČE

Pri poškodovanem Alešu Janžekoviču je bil tedaj še vedno Janez Slokan, ki je s Kamniškega sedla odšel k njemu, brž ko je v dolino oddal sporočilo o nesreči, ponoči pa so tja gor prišli še drugi kamniški gorski reševalci. Janžekoviča s poškodovanimi gležnji obeh nog, ki mu jih je ranila ledena kloža, so zgodaj zjutraj s policijskim helikopterjem odpeljali v dolino in v bolnišnico. Prav tako je helikopter izpod Brane odpeljal mrtvega Janka Plevela. Reševalci so se v dolino vrnili peš, potem ko so na pobočjih Brane preživeli več kot 15 strupeno mrzlih nočnih ur.

26-letni alpinist Aleš Janžekovič je imel velikansko srečo, da je ostal živ. Od doma je odšel, ne da bi komurkoli povedal, kam je namenjen — njegovi starši so bili prepričani, da je v Ljubljani na univerzi. S seboj ni imel nikakršne opreme, s katero bi v dolino sporočil, da

se mu je zgodila nesreča. Na srečo sta ga slišala dva gorska obiskovalca, ki sta na Kamniškem sedlu (kakšna sreča!) srečala alpinista Janeza Slokana, opremljenega z radijsko postajo GRS in še marsičem drugim, s čimer je pozneje pred mrazom zavaroval sebe in Janžekoviča.

Vprašanje je, kako bi končal Janžekovič, če tam ne bi bilo treh ljudi. V svojem avtu, ki ga je parkiral v Kamniški Bistrici, je pustil na roko napisan listek, da odhaja iz Bistrice v Repov kot in prek Zeleniških špic na Srebrno sedlo (2115 m), od tod pa prek Sukavnika na Kamniško sedlo (1884 m) in nazaj v dolino. Toda nekje v Klinu na pol poti do Kamniškega sedla si je očitno premislil in namesto proti Repovemu kotu, na vzhod, zavil proti Kamniškemu sedlu in od tod na Brano (2253 m). Če trojice gornikov takrat ne bi bilo pod Brano, če se Janžekovič ne bi vrnil, njegov avto pa bi našli, bi ga zanesljivo iskali tam, kamor jih je usmeril s sporočilom na listku.

NEZGODI IZKUŠENIH ALPINISTOV

V primerjavi s temi so imeli mnogo več sreče v sneženih in ledenih gorah te zime nekateri drugi gorski obiskovalci.

Izkušen alpinist, gorski vodnik in gorski reševalec **Stane Klemenc** iz Ljubljane se je lepega januarskega dne odpravil na Grintovec, da bi posnel nekaj zimskih fotografij. Doma je seveda povedal, kam je namenjen, in ko ga do polnoči ni bilo nazaj, je njegova žena sprožila reševalno akcijo. Gorski reševalci iz Kamnika so se nemudoma odpravili na pot in alpinista našli na pobočju močno poledenelega vršnega grebena Grin-

namesto komentarja

PZS SE STARA

Z marsikateri strani bi mogoče v planinski organizaciji slišati, da postaja Planinska zveza Slovenije organizacija, katere vrh se vse bolj stara.

Po eni strani je to mogoče razumeti: človek, ki se je vse življenje aktivno ukvarjal s planinstvom, ima z upokojitvijo več časa, da temu delovanju posveti še več svojih prostih ur.

Po drugi strani bi to lahko imelo neprijetne posledice: mladi, še zelo aktivni in dejavni na številnih področjih, predvsem pa vsak na svojem poklicnem, imajo za amatersko delovanje v planinski organizaciji bistveno manj časa kot upokojenci, poleg tega pa marsikateri mlajši planinec ni pripravljen v različnih društvenih in zvezin的角度nih organih na dolgo razpravljati z ljudmi iz mnogo starejše generacije, deloma zaradi vpludnosti do starejših in deloma zaradi nekaterih popolnoma drugačnih pogledov na probleme.

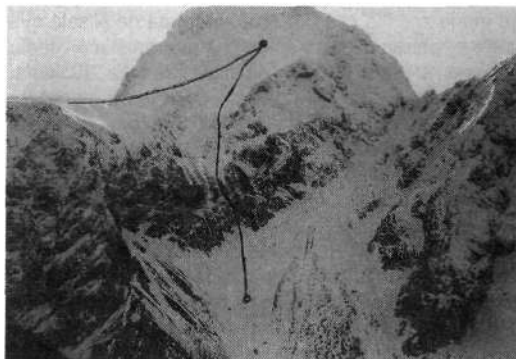
Tako je marsikje videti, kot da starejši mladine ne bi

pustili zraven: na ravni Planinske zveze, meddruštvenih odborov in planinskih društev je v vodstvih povprečno več starejših kot mlajših, ker imajo starejši več časa za društveno dejavnost kot mlajši in »pridejo zraven« mlajši šele takrat, ko se starejši nepreklicno umaknejo. Kjer pa se niso umaknili posamič, v odborih sploh ni srednje generacije, ki bi bila vez med starejšimi in mlajšimi.

V številnih strukturah slovenske planinske organizacije zato manjka mladostne svežine in mladostnih zamisli, ki skorajda ne morejo nastati v starejših glavah. Tako imajo starejši planinci v svoji organizaciji pogosto kar dvojni glas, v sekciji upokojencev, kjer ta obstaja, in še v drugih organih, kjer so starejši člani prav tako v večini. Tisti, ki jim statistika marsikaj pomeni, že trdijo, da je v upravnem odboru Planinske zveze Slovenije okoli 80 odstotkov starejših planincev, v meddruštvenih odborih planinskih društev pa okoli 60 odstotkov. To bi lahko pomenilo, da so »zraven« tisti, ki imajo (vsaj navidez) največ časa, ne pa tudi tisti, ki so v najaktivnejših letih življenja.

Tudi o tem bi bilo vredno premišljevat ob novih kandidaturah za funkcije v slovenski planinski organizaciji.

Marjan Raztresen

Pobočje Brane: tam, kjer se črta prelomi, se je Janezu Plevelu utrgala kloža, odneslo ga je po ledeni strmini in prek skalnega skoka, pod katerim je mrtev obležal

Foto: Slavko Šetina

tovca. Pozno popoldne mu je zaradi nepazljivosti po ledu odneslo dereze, brez njih je poskušal priti vsaj do sedla, zdrsnilo mu je, ujel se je s cepinom in dobil nekaj prask ter sklenil, da ostane tam, kjer je, ker bi ga vsako tvegano sestopanje lahko veljalo življenje. S cepinom je v pobočje skopal luknjo, se zavil v vsa oblačila, ki jih je imel s seboj, in tam počakal reševalce. Ko so mu dali dereze, so vsi skupaj brez težav zgodaj zjutraj sestopili v dolino Kamniške Bistrice.

Ravnal je popolnoma pravilno: s seboj je imel toliko opreme, da bi noč v gori lahko prebivakiral (saj to ne bi bilo prvič), brez panike je sklenil počakati na gorskem pobočju, ker je vedel, da ga bodo tam iskali, saj je doma povedal, kam je namenjen.

Drugačno srečo je imel drugi vrhunski alpinist **Filip Bence**, alpinistični inštruktor in gorski reševalec iz Trziča. V nedeljo sredi letošnjega januarja je sestopal iz severne stene Storžiča. Prav nič ni podcenjeval razmer, kakršne so bile ta dan v gori. Ko se je vzpenjal, so dereze še grabile v poledenelo snežno skorjo, nazaj grede pa se mu je nekje že pod bivačkom ledena skorja predrla. »Noga se mi je ugreznila,« je pripovedoval, »zavestno sem iskal oporo, da bi se ujel, kajti vedel sem, da me bo sicer odneslo. In res se je to zgodilo. Vrglo me je deset metrov čez skalni skok in mi še pred tem iztrgalo ledno kladivo iz rok. Dobesedno sem se zapičil v sneg. Na srečo je čelada prestregla več udarcev, vseeno pa so bile posledice padca krvavenje po obrazu in ogromno bolečin. Ko me je vrglo, se enostavno nisem mogel več ustavit...«

Vendar je imel potem srečo. Sam je prišel do avtomobila, se odpeljal domov, si izmil kri in se odpravil v zdravstveni dom Trzič, od koder so ga z rešilcem odpeljali v jeseniško bolnišnico na slikanje. Njegov alpinistični prijatelj **dr. Izток Tomazin** se je pridružil mnenju svojih jeseniških zdravniških kolegov in mu »predpisal« nekajtedensko mirovanje.

»Vsi, ki v sedanjih zimskih razmerah hodijo po gorah, bi morali imeti s seboj radijsko postajo in bi morali tudi poznati obe frekvenci GRS, da bi lahko ob morebitni nesreči poklicali pomoč,« pravi Filip Bence. »Sam sem postajo imel s seboj, vendar je nisem potreboval. Zimski obiskovalci gorskega sveta naj bi imeli s seboj v

nahrbtniku tudi čelno svetilko in še vse drugo, kar pozimi sodi v nahrbtnik.«

DVA ZDRSA V TURSKEM ŽLEBU

Srečno se je končala tudi dogodivščina, ki jo je v prvih urah nedelje, 21. januarja, pripovedoval načelnik postaje GRS Celje **Danijel Kopusar**, ko se je z desetimi gorskimi reševalci vrnil domov.

»**Franc Telcer**, ki načeljuje prevaljskim gorskim reševalcem, me je v soboto, 20. januarja, okrog 16. ure obvestil, da sta v globokem ozebniku Turskem žlebu zdrsnila dva planinca,« je pripovedoval Kopusar. »Štirje sicer primerno opremljeni planinci, dva iz Velenja, eden iz Slovenj Gradca in eden iz Središča, so se ta dan vsak zase vzpenjali po poledenem žlebu. Okrog 14. ure je **Rudi Svečko** iz Slovenj Gradca nekoliko nepačno obremenil derezo, v strmini zdrsnil, začel drseti in se ni mogel ustavit. V žlebu mu je — na srečo — potrgalo dereze s čevljev, še večjo srečo pa je imel, da ga je po 400 metrih odneslo mimo skale, ki je v začetku tega ozebnika. Tam se je ustavljal ter s polomljenimi rebri in odrgninami po obrazu sam sestopil v dolino.«

Eden od preostale trojice je imel s seboj radijsko postajo, poklical je na pomoč, njegov klic je prestregel radioamater v Prevaljah in obvestilo posredoval policistom, ti pa gorskimi reševalcem. Ko je trojica videla, kaj se je zgodilo četrtemu, se je nehala vzpenjati in je začela sestopati.

Takrat je prišlo do drugega zdrsa. Zdrsnilo je **Francu Mršnjaku** iz Velenja, z vse večjo hitrostjo je drsel po žlebu, tudi njemu je snelo dereze, tudi on se je po 400 metrih ustavljal, vendar s hujsimi poškodbami, z dvakrat zlomljeno medenico in poškodovanim gležnjem.

V Frischaufovem domu na Okrešlju sta bila takrat dva planinca, ki sta skupaj z onima dvema, ki sta srečno sestopila iz Turskega žleba, odšla ponesrečencu na pomoč. Vsi štirje so hudo poškodovanemu Mršnjaku pomagali sestopati, na poti pa je bilo takrat že enajst gorskih reševalcev postaje GRS Celje. Pozno zvečer so prišli do ponesrečenca, ki ga je zdravnik GRS **dr. Samo Fokter** oskrbel, potem pa so ga položili v vakuumsko blazino in ga z gorskimi nosilci mariner ob 23. uri prinesli in pripeljali do kraja, kamor je lahko pripeljal reševalni avto.

ZAHRBTNE KLOŽE

O kložah, ki so bile to zimo tako nevarne in za nekatere tako usodne, je pripovedoval izkušen gorski reševalec in alpinist **Cene Grilj** iz Kamnika. Pred leti, ko so šli ponoči in v megli po ponesrečeno Zagrebčanko, ga je na gorski strmini presenetila kloža. Čeprav je do takrat ničkolikokrat vadil ustavljanje s cepinom, vse te teorije (in prakse) takrat ni mogel uresničiti v praksi. Šele po 400 metrih se je zaradi položnejšega izteka kotanje ranjen zaustavil.

Imel je srečo.

Tik pred zaključkom redakcije smo izvedeli, da je plaz odnesel tri planince na Voglu. Eden se je sam rešil, dva sta se v plazovini zadušila.

Iz vseh teh dogodkov bi se zimski obiskovalci gorskega sveta lahko kaj naučili. Žal je med žrtvami gora, tudi zimskih, zasneženih in zaledenelih, prav malo bralcev Planinskega vestnika.

V SPOMIN GORSKEMU REŠEVALCU JANKU PLEVELU, KI JE UMRL NA REŠEVALNI AKCIJI

TIHO JE, TIHO, TIHO JE VSE...

JANEZ BENKOVIČ

*Tiho je, tiho,
tiho je vse,
sonce zatone,
rože zaspe.*

Mrzlo se leskeče Brana v nočnem ledu. V sneg odeta severna stena je danes en sam led. Trd in hladen. Stopinje votlo donijo na tenki ledeni skorji, ki je tako trda, da se dereze samo naslanjajo na led.

Popolnoma zbran se vzpenjam po biserno beli varljivo snežni podlagi, ki se z votlim odmevom komaj opazno drhteče odziva na moje korake. Včasih pogledam malo nazaj, toliko, da vidim, da so na poti že tudi prijatelji. Beli snopiči luči z njihovih čelnih svetilk se prav počasi pomikajo za menoj.

Samo da bi mrzlo ledeno pobočje, prepredeno z neštetimi za prst širokimi razpokicami, zdržalo! Z naporom volje prepodim iz glave nadležne misli: »Nevarno... dereze... cepin... kloža...« S steno se zlijem v eno in mislim, živim samo še za tisti korak, ki ga moram prav takrat storiti. Na koncu dolge prečke sem; tu so že stare stopinje; malo si oddahnem in pogledam nazaj. Prvi se mi že približuje, ostali so še daleč zadaj.

»Počasi bom krenil navkreber,« si rečem, »še malo, pa bo tudi prijatelj že za mano, nato bova skupaj odšla naprej, na pomoč ponesrečencu nekje na vršnem pobočju Brane.«

Na to pa se spodaj nekaj podere, enkrat in še enkrat; najprej ne reagiram, saj se je tudi meni malo prej pod derezo podrla kloža; nato pa le pogledam nazaj: lučka drsi po strmini — ampak spodaj je prepad...!

»Zaustavi se!« zavpijem, »cepin, zaviraj počasi, prav počasi...!«

Zdi se mi, da se premika malo počasneje. Noge se mi tresejo... Ampak na takem steklenem ledu...

Lučka pa kar drsi naprej. Neštete misli mi polnijo glavo. Morda pa je spodaj napihan sneg... ampak ta led... morda pa ga na prelomnici zaustavi kakšen skalni rogelj, ki je tam od davnine prav zaradi tega trenutka...

Toda ta led, ta led, ta prekleti led... Lučka zdrsi čez skale — in tam spodaj je samo še črna tema.

*V temo strmim;
kjer je umrl luči odsev,
prav narahlo drhtim,
čutim le misli svojih odsev.*

Vzamem postajo in tulim vanjo: »Zdrsnil je, tisti za mano je zdrsnil! Kaj naj storim? Zdrsnil je čisto dol in ne vidim ga več!« S cepinom se pribijem v led in glavo naslonim na sneg in počutim se majhen, tako majhen...

*Sanje so pomladne rože,
pesem zvezd in srca smeh,
jadro so na morju širnem,
zadnje upanje v očeh.*

Odličan alpinist in gorski reševalec Janek Plevel

Foto: Janek Benkovič

Glas iz postaje mi pravi, naj grem naprej, da pomagam vsaj tistemu na vrhu, drugi bodo pregledali pobočje, na katerem je izginila prijateljjeva lučka.

Grem. Pozabiti, pozabiti! Ko se vzpenjam, mi je lažje. Paziti moram, in to je dobro. Spet se zavedam ledenege pobočja, Brane, zvezd, mraza, ponesrečenca na vrhu, akcije, sebe samega.

Poskušam se zbrati, moram se osredotočiti samo na vzpon. Potem je lažje. Rob stene. Ponesrečenec. Prijatelj Džordž je pri njem. Vprašam, če sta zavarovana. Pritrdita. Potem začnem kopati prostor za bivač. S cepinom tolčem po trdem ledu, tolčem, da bo čim prej nastala rešilna polica, tolčem, da pozabim na misli, ki kljujejo v meni.

*Misli spajajo nam srca,
niz so biserov v dlaneh,
nagelj so na oknu tvojem,
zlate iskre, smeh in greh.*

Bivač. Prostor smo ogradili s ploščami iz ledene skorje, da se zavarujemo pred vetrom. Za luknjo je snega premalo.

Naravnost pred nami je vitka piramida Skute in zvezde bleste nad nami. Nihče mi ne pove izrecno, ampak ko nekdo reče, da zdaj nimamo stometske vrvi, takrat zagotovo vem, kdo je zdrsnil. Vrv je nosil Janko. Tudi na Sedlo jo je on prinesel in gotovo jo je nesel tudi naprej.

Miren, močan mož, ki ni nikoli veliko govoril, leži zdaj tam nekje spodaj, pod steno, pod istimi zvezdami, ki jih dojemamo tudi mi tu zgoraj. Nekatere od njih so menda že davno mrtve, mi zaznavamo le še njihovo svetlobo s strani onkraj Življenja, od tam, kamor je pravkar prestopil Janko...

*Bele so gore in mrzel je sneg,
nobena ti ptica ne poje,
daleč, oj, daleč cvetoči
domači je breg.*

Pa je res prestopi Mejo? Saj smo še pred nekaj urami sedeli skupaj v policijskem terencu in se šalili. Še pri

Pastircih, kjer sem ga dohitel, sva pokramljala in na Sedlu sem mu dal košček pomaranče, on pa mi je ponudil piškot. Le zakaj nismo nikoli pomislili nase, ko smo hiteli na pomoč drugim? Metod nam je včasih dejal, da se moramo zanašati le nase takrat, ko je najtežje. Velikokrat smo se približali Meji in nekako obstali tostran — danes pa jo je nekdo prestopil, eden izmed nas, najboljši, najbolj skromen in najbolj zanesljiv. Ti, Janko...

*Zadnje misli — prve sanje;
ostajam buden — se pogrezam vanje;
nemir ostaja, zora plameni;
nihče tega ne vzame mi — spomin živi.*

Tako je to; trenutek — in ostanejo le še spomini: vzponi v naših gorah, poleti in pozimi, prve velike ledne smeri v Alpah, Grand Charmoiz, Les Droites, odprave, Nova Zelandija, Himalaja, Andi, pa reševalne akcije, skupni napori, vedno na »špicici«, ne zato, ker te je tja nekdo poslal, marveč zato, ker je bilo tvoje mesto tam.

ln zdaj si odšel, Janko. Saj še ne verjamem, saj ne morem dojeti. Zdi se mi, da boš spet tam, tih in skromen kot vedno.

Še veš, ko sva skupaj pomagala ponesrečenemu prijatelju v Novi Zelandiji, ko smo se vračali z Mt. Cooka? Skupaj smo sestopili z gore in daleč dol po nevarnem ledeniku Linda. Ko se je pojavil helikopter, je najprej

poletel visoko pod vrh Mt. Cooka, kjer se je nesreča pripetila, čeprav smo mu signalizirali pomoč, ko pa tam ni bilo nikogar, se je vrnil.

Rojen si bil v mestu pod gorami, ki so bile tvoje spremljevalke na poti, po kateri si hodil skupaj z nami. Odšel si, ko si skušal ohraniti življenje — kakšen absurd! In mi smo ostali sami. Kdo bo odslej nosil tvoj del bremena, tisti velik del, ki si ga vedno prenašal tako mirno, že kar stoično, da smo včasih kar pozabili, kolikšen je? Odgovor odnaša veter, nekam za grebene, kamor si maloprej odšel ti. In z njim odhaja tudi delček nas, tvojih prijateljev...

*Pesem čarovno Ti pojem,
kličem Te z njo čez gore,
kaj, ko do Tebe ne morem,
pesem prikljče mi žalost v srce.*

... V čevljih reže mraz. Veter prihaja v sunkih. In do jutra je še daleč. Cigareta. Kletvica. Poskušam peti. Pogled na uro. Prižgem postajo. Nihče ne odgovarja. Cigareta. Črna noč, za katero slutim belino zimskih gora. Tresemo se. Nekako mine. Sestopiti bo treba. In živeti naprej...

*Tiho je, tiho,
tiho je vse,
sonce zatone,
rože zaspe.*

DOŽIVLJAJI IZ ZASNEŽENIH IN TAKRAT MOČNO NEVARNIH GORÁ

SPOMINI NA PLAZOVE OB VRŠIŠKI AKCIJI

JANEZ LUŠINA

Okrog novega leta smo napeto sledili reševalni akciji slovenske GRS, ki je iskala **Staneta Belaka-Šraufa** in njegovo soplezalko **Jasno Bratanič**. Velik del življenja sem se srečeval s snežnimi plazovi in še danes spremljam to nevarnost. Prepričan sem, da bo zapis o teh doživetjih zanimiv in poučen tudi za bralce PV.

Prvič mi je o plazu pripovedoval moj sošolec **Janko Prevc** iz Dražgoš. Povedal mi je, da je videl velik plaz, ki se je tisto zimo utrgal na zahodnem pobočju Dražgoške gore. Podiral da je drevesa in kot velik slap padal čez visoke stene.

V zimi 1939/1940 sem s smučmi na nogah poševno presmučal strmo senožet nad Kropo. Snega je bilo okoli 30 centimetrov in bil je južen. Prerezal sem snežno odejo in plaz me je odnesel v dno senožeti. Pri tem mi je plazovina razkrcila nogi in me skoraj razčetrverila. Spominjam se, da sta me močno boleli nogi v gležnjih, kolenih in kolkih. Glavo mi je plaz pustil prosto, klical sem na pomoč, a sem se potem sam izkopal ter zbežal v dolino.

Dogodka nisem nikoli pozabil in še kasneje me je vse večji strah pred snežnimi plazovi v smučarskih in planinskih notah JLA vedno opozarjal na to veliko nevarnost.

PLAZ JE USTAVIL VOJAŠKO ENOTO

Iz časa NOB mi je tudi znanih nekaj plazov, ki so bili nevarni partizanskim enotam; tako plaz na Tošču v Polhograjskem hribovju leta 1942, pa na območju Ratičevca v novembrski ofenzivi leta 1943 in plaz pod Škrbino na Košuti leta 1944, ki pa niso zahtevali žrtev.

V povojnem času sem s planinsko-smučarskimi enotami preživel v gorah trideset let: velikokrat in po več mesecev na Vršiču, na Kredarici in v Staničevi koči, petnajst let na Rudnem polju na Pokljuki, tri zime po tri mesece na Jahorini, dvakrat po mesec dni na Šari, mesec dni v koči na Kofcah.

Člani GRS in še kdo se verjetno spominjajo vojaškega vzgojnega filma »Snežni plazovi«, za katerega sem napisal scenarij in leta 1966 pod Kalvarijo (Kredarica) pomagal pri snemanju.

Pet let sem iz Mojstrane hodil smučat na Mežaklo, v Aljažev dom, na Vrtaško planino, na Dovško Babo, v Krmo in Kot...

Vse svoje življenje sem se srečeval z manjšimi in velikimi plazovi. Na prvem smučarskem tečaju v Kranjski Gori pozimi 1946 nas je s plazovi temeljito seznanil pokojni **Stane Pišljar**, častnik planinskih enot v Kraljevini Jugoslaviji. Služil je v Škofji Loki. Pripovedoval nam je, kako je planinska enota iz Škofje Loke leta

1937 reševala zasute v plazju pod Storžičem. Vojaki so sprva zelo natančno sondirali plazovino, pozneje pa navzgor in navzdol v plazovino kopali jarke in sondirali še sneg v stenah med jarki. Pri vzgoji iz reševanja iz plazov je vedno zahteval velik red in natančnost: »Sonda ob levi nogi, vbod pri desni nogi, vbod v sredini med nogama!« Nato: »Korak naprej!« Lavinskih psov pri nas takrat še nismo poznali.

Na Zasipski planini v Krmí smo v tisti zimi naleteli na snežne plazove, ki so se spustili bodisi izpod Rjavine ali z Debele peči, drveli preko planine in se ustavljali še višje na drugi strani.

Leta 1947 smo bili s planinsko enoto iz Goražda tri mesece na Jahorini. Poveljstvo 6. armade iz Sarajeva oziroma njen poveljnik, general **Mihajlo Apostolski**, nam je za konec trimesečnih vaj odredil pohod v smeri Jahorina—Treska—Goražde. Pohod smo hoteli opraviti s celotno enoto, ki je štela 350 mož, in s konji. Na zadnjih obronkih Jahorine, v predelu Treske, nas je zaustavil snežni plaz. Vsi konji s tovorom so se morali vrniti na vlak na Pale in preko Ustipračve v Goražde. Planinska pehota je morala spremeniti smer pohoda. V Goražde se je vrnila preko Ustikolne v dolini Drine. Poveljstvo je spoznalo, kako velik je vpliv snežnih plazov na delovanje enot.

LAVINA NAD ERJAVČEVO KOČO

Leta 1947, konec marca in aprila, smo imeli visokogorski alpinistični tečaj na Kredarici. V času tečaja je zapadlo do štiri metre snega. Bili smo odrezani od doline in več dni nismo mogli iz koč. Ko smo ponovno odsmučali na vaje pod Begunjski vrh (vadba smučanja in izdelava snežnih bivakov), sem od Kredarice odsmučal navzdol v smeri Prevčevega izstopa. Pri tem sem prerazil snežno odejo — plaz je odnesel tri tečajnike. Rešili smo vse, saj je od vsakega molela iz plazovine roka, del smuči ali druge opreme. Stane Pišljar me je pošteno ozmerjal in mi prepovedal, da grem ob prazniku 27. aprila — dnevu Osvobodilne fronte — z inštruktorjema **Jožetom Čopom** in **Stanetom Koblarjem** na vrh Triglava.

Februarja leta 1951 smo iz Mojstrane, kjer sem bil šest let inštruktor na smučarskih tečajih, z dvema četama odšli na pohod v Aljažev dom. Nad Galerijami nas je zaustavil velik snežni plaz izpod Škrnatarice. Preskočil je Galerije in Bistrico ter se ustavil na nasprotnem bregu. Podrl je gozd in le malo je manjkalo, da ni podrl tudi lovske koč. Struga plaznice je bila tako globoka, da nismo mogli preko nje, in tako odrezana, da se ni dalo priti na njeno dno.

Marca in aprila 1951 smo imeli tečaj za častnike JLA na »Tičarici« (Vršič), ko je v gorah ponovno zapadlo veliko snega. Zaradi nevarnosti snežnih plazov smo vadili smučanje na livadah ob Cestarski hiši pod Erjavčevo koč. Ko smo se določenega dne vračali proti Tičarici, smo se ustavili na sedelcu za Erjavčevo koč. V gosti megli in neprestanem sneženju nas je bilo strah iti navzgor proti domu. V tem smo na gori zaslišali nekakšen »strel« in pomislili na »divjega trentarskega lovca«. V naslednjem hipu smo nad seboj v megli za-

gledali, kako se lomijo in padajo veliki macesni. Vedeli smo, da je to plaz, ki se je sprožil v Uroševi grapi in se speljal po žlebu za Erjavčevo koč. Ustavil se je šele na livadi ob Cestarski koči. Stane Koblar, ki je bil inštruktor, se je uprl, da bi šli naprej. Ubogali smo ga, počakali nekaj ur v Erjavčevi koči in šele kasneje nadaljevali pot do Tičarice.

»Naše« smučišče na Rudnem polju na Pokljuki je »delo« snežnih plazov. Leta 1952 je na Viševniku (2050 m) zapadlo prek štiri metre snega. Pod vrhom se je utrgal velik plaz, preskočil položni del na Zlatih vodah, zdrvel v dolino in spotoma porušil stoletni gozd. Na prostor, kjer je danes smučarska vlečnica, je »zložil« okrog dva tisoč kubikov smrekovega lesa. **Janez Ravnik**, ki je bil takrat gozdar na Pokljuki, je mnogokrat pripovedoval, kako tisto zimo šest tednov ni mogel iz koč.

IZKUŠNJA IZPOD TRIGLAVA

Najbolj mi je bila sreča v snežnem plazju naklonjena decembra 1958. Imeli smo enomesečni visokogorski smučarsko-alpinistični tečaj v Staničevi koči. Tečajniki so bili častniki vseh planinskih enot JLA. Zmanjkalo nam je odej, zato smo prosili **Staneta Kersnika**, da nam posodi odeje iz koč na Kredarici, kamor sem se podal s tremi vojaki. V gosti megli smo preko ledenika prišli na sedlo med Kredarico in Malim Triglavom. Na Kredarici je bilo sončno, meteorologi so prestrezali in natakali vodo, ki je tekla s strehe. Vzeli smo odeje in se vračali čez teme Kredarice. Znašli smo se v megli in pod Ržjo opazili nevaren, trd, napihan sneg. Opozoril sem vojake, da moramo biti tiho in se previdno, po eden prebiti prek strme plaznice. Zbirali smo se na skalnem pomolu, kjer je veter odpihal sneg. Ko se nam je na pomolu s svojim tovorom odej pridružil še zadnji vojak, se je na vesini premaknila vsa snežna odeja in mimo nas je zdrsel v dolino velik klozast plaz. Velika vrtača pod nami je bila do konca napolnjena z meter debelimi kladami velikosti štirih do šestih metrov. Strah nas je spremljal vse do Staničeve koč, dogodek pa še danes štejem za svojo veliko izkušnjo s plazovi. Na tem kraju sem nekaj let kasneje doživel še en snežni plaz.

Leta 1966 je Zavod za izgradnjo Velega polja z Bleda poslal v predel Krme, Staničeve koč, Rjavine in Velega polja skupino smučarjev. Opazovali smo snežne razmere in plazove. Z nami je bil tudi izkušeni **Ciril Praček**, eden izmed najboljših poznavalcev snežnih razmer v predelu okrog Triglava.

Prenočili smo v Staničevi koči, naslednjega dne pa nameravali na Kredarico po običajni poletni poti pod Ržjo. Snega je bilo veliko, velika je bila tudi nevarnost plazov. Spomnil sem se, kako smo se z vojaki rešili plazju leta 1958 in nisem hotel iti s Pračkom po tisti nevarni smeri. Odsmučal sem navzdol za Begunjski vrh in se od tam po varni smeri podal na Kredarico. V sebi sem še močno čutil strah pred plazom.

Prismučam v dolino in že zaslišim šumenje plazovine izpod Rži. Plaz ni bil velik, vendar je »pobral« Cirila in še nekoga. Čeravno sem vedno zelo cenil Cirila in ga cenim še danes, sem si tedaj rekel: »Vidiš, tudi

najboljši poznavalci gorá in plazov ne morejo vselej predvideti vseh nevarnosti!«

Aprila leta 1968 smo snemali vzgojni film »Snežni plazovi« za potrebe JLA. S snemalno ekipo smo stanovali v lovski koči v Zgornji Krmi. Na določen dan smo ocenili, da je nevarnost trganja plazov velika. Snemalna skupina je odšla pod Vernar, sam pa sem se podal pod Kalvarijo, da s smučmi odrežem velik plaz. Res mi je uspelo sprožiti plaz, vendar pa je ta odnesel snemalce in šele spomladi sem v snegu našel odtrgan akumulátor. Filmarja-snemalca je rešil debel macesen. Bil je talni plaz s primesmi, kakršni se trgajo v pozni pomladi in s seboj nosijo tudi zemlino.

PLAZOVI PO USTALJENIH TIRNICAH

Ko sem tiste letošnje januarske dni spremljal poročila o reševanju, sem spraševal sam sebe: »Ali je reševanje zadosti natančno?« Vem, da je bilo vložene ogromno truda z eno samo željo — najti alpinista.

Sprašujem se, zakaj je tako izkušen alpinist, himalajec, hodil proti Mojstrovki po tako nevarni smeri.

Prav tu je leta 1951 prišel velik plaz, ki je tedaj zasul

»Tičarico«. Ko smo tistega leta prav tam imeli tečaj in s Stanetom Koblarjem prišli do koč, smo vanjo zlezli skozi najvišje okence. Lopa pred kočjo je bila podrtá, v kočji pa je tedaj živelá upravnicá iz Trente z dojenčkom. Pripovedovala je, kakšen potres je bil, ko je v kočjo udarila plazovina. Tisto zimo sem nekega dne videl tudi velik plaz mokrega snega, ki se je utrgal z Robičja in bil tako zajeten, da je dolič za Erjavčevo kočjo napolnil dobesedno do vrha.

Leto dni poprej je snežni plaz na severni strani Mojstrovke odnesel skupino naših tečajnikov in z njimi inštruktorja Jožeta Čopa. Še pozneje nam je pripovedoval, kako je v plazju dobil udarce po ustih in bil ob nekaj zob, pri čemer je v šali dejal, da »jih ima na vesti JLA«. Ker je bila pomoč nagla, so se vsi tečajniki rešili.

Na istem mestu je leta 1968 plaz zajel skupino osmih turnih smučarjev in jih šest zasul; štirje so v plazju umrli; tudi tedaj je bila pomoč pri roki takoj, v akciji je sodeloval celo helikopter, posledice pa so bile — pač glede na razmere — mnogo hujše.

O svojih srečanjih s plazovi bi lahko napisal še marsikaj, morda tudi to še pride kdaj na vrsto...

NOVA NAPRAVA ZA ODKRIVANJE PONESREČENCEV V SNEŽNIH PLAZOVIH

TERMIČNI ŠUMI IZPOD SNEGA

Doslej uveljavljene elektronske naprave za odkrivanje ponesrečencev, zasutih v snežnih plazovih, zahtevajo, da ima ponesrečenec pri sebi določen predmet (oddajnik, pasivni odzivnik ali magnetno ploščico), ki ga mora seveda tudi pravilno uporabljati. Če ta pogoj ni izpolnjen, je s pomočjo elektronike ponesrečenca nemože najti.

V podjetju PAP Telematika iz Ljubljane pa so si postavili nalogo, da razvijejo elektronsko napravo, katere delovanje bi bilo neodvisno od ravnanja oziroma opremljenosti ponesrečenca. Naprava deluje na podlagi detekcije termičnega šuma na mikrovalovnem območju. Projekt poteka v sodelovanju s Fakulteto za elektrotehniko in računalništvo v Ljubljani in ga sofinancira Ministrstvo za znanost in tehnologijo.

KAKO DELUJE

Vodja projekta **mag. Milan Šval** je za prilogo časnika Delo »Znanost za razvoj« lanskega oktobra pojasnil

delovanje naprave in predvsem poudaril, da razvijajo profesionalno, ozko specializirano napravo, pri kateri je število potencialnih kupcev sorazmerno majhno, zaradi česar se veliki proizvajalci takšnim projektom običajno izogibajo.

»Vsako telo,« razlaga mag. Šval, »ki ima temperaturo višjo od absolutne ničle, seva termični šum, katerega frekvenčni spekter sega tudi v mikrovalovno področje. Naša naprava je v bistvu zelo občutljiv mikrovalovni sprejemnik, radiometer, ki primerja sprejeto šumno moč dveh anten. Anteni sta pritrjeni na univerzalna nosila, ki jih lahko uporabljamo tudi kot sani, ki jih s pomočjo dveh vrvi vlečemo po plazju. V trenutku, ko ena od obeh anten pride nad ponesrečenca, se pojavi razlika med sprejetima signaloma obeh anten, kar registriramo kot spremembo višine tona zvočnega signala.«

Kot je povedal mag. Šval, je temeljna zamisel iskanja ponesrečencev s pomočjo mikrovalovne radiometrije sorazmerno stara, saj so se prvi praktični poskusi začeli v sedemdesetih letih v Franciji in Avstriji. Vendar rezultati teh raziskav niso bili preveč spodbudni, čeprav so se mnjenja strokovnjakov o uporabnosti te metode kar precej razlikovala. Prevladalo je mnenje, da bi bilo radiometrično metodo mogoče uporabiti le v suhem snegu in le tedaj, če zasuti ne bi bil globlje kot 40 centimetrov pod snegom, kar pa je za praktično uporabo premalo. Tako nobena od doslej izdelanih takih naprav ni prišla dlje kot do faze laboratorijskega modela.

Planinski vestnik vse pogosteje citirajo na različnih simpozijih, posvetovanjih in sestankih ter ga vse pogosteje omenjajo v strokovnih gorniških pogovorih, ki zadevajo varstvo okolja, opremljenost vseh kategorij obiskovalcev gorskega sveta, varno hojo po pokrajini od grčevnate do visokogorske in tudi organiziranost planincev. Širi se krog bralcev in tudi dopisovalcev. Vsi skupaj se trudimo, da bi oba kroga še bolj razširili!

PRVI PRAKTIČNI PREIZKUSI NAPRAVE

Ljubljanci so kljub temu sklenili nadaljevati te raziskave, potem ko je bilo ugotovljeno, da je od tistih časov tehnologija predvsem še malošumnih tranzistorjev doživela precejšen napredek, poleg tega pa so Ljubljanci pri nekaterih dosedanjih tujih konstrukcijah odkrili pomanjkljivosti, ki so v preteklosti raziskovalce verjetno vodile do napačnih sklepov.

Prvi model naprave so v Ljubljani izdelali lanskega maja in ga deloma tudi praktično preizkusili. Temperature in snežne razmere so jim takrat omogočale le preizkus delovanja naprave v zelo mokrem snegu in pri majhnih globinah zasutja, do približno 40 centimetrov. »V snegu, ki je vseboval celo do devet odstotkov proste vlage, to je vlage, ki ni vezana v kristalno strukturo snega, nam je uspelo zaznati lego 'ponesrečenca', kar naj bi bilo po dotedanjih dognanjih nemogoče,« je dejal mag. Šval. »Ta rezultat, katerega ponovljivost bomo morali še preveriti, je spodbuden in kaže, da bi z našo napravo v normalnih snežnih razmerah verjetno lahko odkrili ponesrečenca tudi v znatno večjih globinah.« Vendar o konkretnih številkah ni hotel govoriti, ker bo treba opraviti še veliko meritev v različnih razmerah, »še le potem pa bomo lahko z gotovostjo izrekli sodbo o uporabnosti naprave v praksi«.

Slovenska Gorska reševalna služba pri teh poskusih in pri izpopolnjevanju naprave sodeluje z nasveti, prav tako sodeluje 3. pokrajinski štab Slovenske vojske v Kranju. Lanskega junija so projekt v referatu predstavili na mednarodnem simpoziju Znanost in gore v Chamornixu in je zbudil precejšnje zanimanje, pa tudi nekaj kritičnih pripomb predvsem francoskih in švicarskih strokovnjakov. Mnenja o možnosti uporabe radiometrične metode za iskanje ponesrečencev so namreč še vedno zelo deljena, čeprav predvsem nekateri avstrijski strokovnjaki verjamejo v perspektivnost te metode, prav tako pa se za sodelovanje pri tem projektu zelo zanima Inštitut za plazove in hudournike iz Innsbrucka.

DESET Odstotkov MOŽNOSTI ZA USPEH

Na vprašanja novinarja Dela, kakšne so po mnenju mag. Milana Švala možnosti za uspeh te naprave in metode, je ta odgovoril, da »moramo najprej opredeliti, kaj je to uspeh. Mogoče je, da je projekt uspešen v strokovno-tehničnem pogledu, nato pa naleti na nepremostljive težave, ko je treba razviti njegovo dokončno obliko, ki mora seveda zagotoviti uporabnost v vseh razmerah. Toda tudi tehnična in tehnološka izpopolnjenost izdelka še ne zagotavlja komercialne uspešnosti, ki je seveda naš končni cilj. Pri razvoju popolnoma novih izdelkov doseže ta cilj manj kot deset odstotkov projektov.«

Toda glede na to, da imamo na področju smučanja, alpinizma in varstva pred plazovi v Sloveniji razmeroma veliko izkušenj, pa tudi v elektroniki so nekatera slovenska podjetja cenjena po vsem svetu, si z malo sreče lahko obetamo uspeh pri tem projektu. ■

SPD 1906 - 1996 ZGVS: 90. obletnica 1. slovenskega tečaja za gorske vodnike (GV)

»Ker se je Slovensko planinsko društvo prepričalo, da je gorsko vodništvo v naših krajih pomankljivo in nedostavno, osebno glede na pričakovani večji promet v naših planinah po otvoritvi nove železnice, je sklenilo izobraziti sposobne mladeniče in može za vodniški posel in jih potem priporočiti pristojnim oblastem v pooblastitev za službo gorskih vodnikov. V to svrhu bo prirejal naš osrednji odbor strokovne tečaje za gorske vodnike, na katerih bodo strokovnjaki teoretično in praktično poučevali in vežbali gojence v raznih gorskim vodnikom potrebnih vedah. Osrednji odbor je priredil letos spomladi prvi tak tečaj.«

To je zapisano v Planinskem vestniku št. 6 iz leta 1906 pod naslovom Naši gorski vodniki. Poleg krajše notice v št. 3 istega leta, imenitne fotografije tečajnikov s predavatelji in res lepega prvega znaka slovenskega gorskega vodnika je danes to edina materialna zapuščina 1. slovenskega tečaja za gorske vodnike.

Devet desetletij je moralo preteči, da smo Slovenci v tem za slovensko gorništvu in tudi za nacionalno identiteto še kako pomembnem trenutku naši globlji pomen. Če kdaj, potem moramo zdaj, ko imamo Slovenci od leta 1991 prvič res svojo državo, gorski vodniki po svoje samostojno Zdrženje v PZS, postaviti tistemu marcu 1906. leta dostojno obeležje.

Tako bo od marca do junija na naslovnici Planinskega vestnika natisnjen znak Zdrženja gorskih vodnikov Slovenije (ZGVS) s pripisom, ki bo gorniško javnost opozarjal na res častitljivo obletnico, ki se je ne bi sramoval noben narod.

V soboto, 15. junija, bo v Informacijskem centru TNP v Trenti krajša slovesnost in vodniški družabni večer. V nedeljo, 16. junija, pa bodo iz ene ali več vršiških planinskih postojank gorski vodniki brezplačno vodili po okoliških gorah vse zainteresirane na ture in plezalne smeri vseh težavnosti, da bi proslavili 90. obletnico ter promovirali sebe in gorniški turizem nasploh.

Današnji slovenski gorski vodniki smo ponosni na svojo zgodovino, predvsem pa na redne ali občasne poklicne kolege iz preteklosti, ki so jo ustvarjali, dostikrat tudi z nasprotovanji oblastnikov in planinskih funkcionarjev.

ZGVS in njegovo članstvo sta pravna, predvsem pa moralna naslednika več organizacijskih oblik gorskega vodništva znotraj Slovenskega planinskega društva in političnih oblasti ter Planinske zveze Slovenije, ki so se glede na čas in skladno z aktualno ideologijo do leta 1991 obnašali do gorskega vodništva enkrat bolj, drugič manj naklonjeno. Samo delo društva od njegove ustanovitve v letu 1993 do danes temelji na izpopolnjevanju članstva, vzgoji kandidatov za gorske vodnike, promociji gorniškega turizma in spoštovanju vodniške tradicije. Le-to pa se odraža predvsem pri varni hoji, plezanju in turnem smučanju najrazličnejše usposobljenih ljubiteljev gora doma in po svetu v spremstvu gorskega vodnika.

OD PRVIH ZAVETIŠČ DO NOVEGA BIVAKA

NEVA MUŽIČ, MIHA KAJZELJ

V času vse večje zaskrbljenosti za ekološko stanje Alp in ob dejstvu, da se tudi Slovenija priključuje strokovnim srečanjem na to temo, ni brez pomena dejstvo, da ima knjižnica Planinske zveze Slovenije na svojih policah diplomsko nalogo alpinista in arhitekta **Mihe Kajzelja**, ki utegne zbuditi pozornost prav zaradi očitno prvega obširnega in kritičnega pogleda na več kot dvasotisočletni vpliv človeka na alpski prostor. Če je res, da je za identiteto »potrebno izhajati iz domače zemlje in upoštevati pridobitve sodobne arhitekture«, potem je ta naloga čtivo, ki ga ne sme prekriti prah.

Obsežnost naloge nam tu ne dopušča podrobne analize vsakega poglavja, lahko pa povzamemo glavne vsebinske sklope, za katere je značilno, da se najprej dotaknejo splošnega teoretičnega pogleda, nato pa ga podprejo s primeri iz alpskega območja, primeri, ki so enkrat zgled odličnosti, drugič spet zgrešenega pristopa, vedno pa se avtor vrne tudi k slovenskemu alpskemu prostoru in vrže nanj kritično oko.

ZAČETKI ALPINSKE ARHITEKTURE

Arhitekturni pristop k alpskemu svetu se v nalogi prične z zgodovinskim pregledom razvoja alpske arhitekture, se pravi s prazgodovino, od koder izvirajo arhetipi za mnoga kasnejša človekova početja, pa tudi za oblikovanje zavetišč. Tako se najprej srečamo z lovci, ki so se prvi opogumili stopiti »v svet domovanja bogov«, in ki so si bili prisiljeni najti naravna zavetja za večdnevna bivanja v gorah. Tudi pri nas imamo dokaze teh podvigov, kot sta bivač na Brinju in morda še bolj slavna jama Potočka zijalka, ki je služila pračloveku iz mlajšega paleolitika kot lovska postojanka.

Srednji vek izpostavlja gozdno železarstvo na vetrne peči v 12. in 13. stoletju, ki mu je sledil razvoj fužinarstva v 15. stoletju. Vzporedno z nabiranjem rude se je razvila kultura gorske živinoreje. Zavetišča nabiralcev rude, ki so bili sočasno tudi priložnostni pastirji, so bila začetek arhitekture gorskega pašništva in pomenijo začetek alpske arhitekture, arhitekture pastirskih stanov in naselbinske kulture t.i. planine. Prav ta arhitekturni in naselbinski tip je edini izvorno alpski tip v zgodovini alpske arhitekture, vsi ostali so dolinski tipi, preobraženi v svojo alpinsko verzijo.

Fužinarstvo je potrebovalo les in oglje; tako so si sezonski drvarji in ogljarji iz manjših debel in lubja naredili zasilna zavetišča, ki so drugi izvor alpske arhitekture pri nas. Po funkciji in zasnovi so to prototipi gorskih zavetišč, bivakov.

V drugi polovici 19. stoletja se z razvojem alpinizma in gorskega vodništva pojavi potreba po skromnih zavetiščih. Prva so postavili ob poteh na vrhove, pri katerih vzponu je bilo nemogoče načrtovati tudi vreme. Ta zavetišča so od tradicionalne pastirske arhitekture

Bivak 5 — fotografija makete

Foto: Bogdan Zupan

prevzela znanje o alpski gradnji in tudi nekatere lastnosti regionalne gradnje. Pri nas je bil Aljažev stolp tako prvi bivak, hkrati pa razglednik in simbolni objekt. — Z institucionalizacijo planinstva pa se prične načrtno zasedanje gorskega prostora, pojavijo se kočice in domovi. Eden izmed lepih primerov kvalitetne alpske arhitekture iz pionirskega obdobja gradnje koč kot je npr. Češka kočica (zgrajena leta 1900).

Pojav moderne je v alpski arhitekturi povzročil korenite spremembe, saj regionalno opredeljenost arhitekture nadomestijo novi, univerzalni principi gradnje, pri čemer pa arhitektura še vedno ohranja senzibilen odnos do narave. Moderna hotelska arhitektura v Alpah med leti 1920 in 1940 je sploh eno od najpomembnejših poglavij v razvoju alpske arhitekture. Kot reprezentanta tega obdobja pri nas bi lahko navedli Plečnikov kraljevi Lovski dvorec v Kamniški Bistrici.

ZAVETIŠČA ZA GORNIŠKE POTREBE

Z razvojem modernega alpinizma se pojavi nov arhitekturni tip v gorah — bivak. Logistika osvajanja gora in poznavanje gorske narave dosežeta raven, ko se v Alpah pojavita možnost in potreba po zavetiščih na ekstremnih in težje dostopnih lokacijah, ki bi služile kot oporne točke pri osvajanju logistično najzahtevnejših gor ali celo izključno kot izhodišča za alpinistične vzpone. Že prvi bivaki so imeli obliko polvalja, ki je eden od najboljših kompromisov med aerodinamično zunanjo opno, notranjo prostornostjo in racionalno konstrukcijo — oblika, ki je postala univerzalna, stereotip-

na oblika za bivak. Tip bivaka je prvi v arhitekturi alpskih zavetišč, ki se je osvobodil formalnih in ideoloških blokad tradicionalne arhitekture in se pokazal kot novi alpsko-arhitekturni tip. Na njem potekajo najzanimivejši arhitekturni eksperimenti in inovacije, ki pomenijo velik korak naprej v alpski arhitekturi. Tudi pri nas jih imamo, omenjeni so predvsem jeseniški B1 in B2 (1934—37) kot prva alpinistična bivaka in tudi med najkvalitetnejšimi, po vojni pa še B3 in B4. Simbolično poimenovanje B1—B4 kaže na njihovo univerzalnost in hkrati zaporednost zasedanja odmaknjenih, a vseeno atraktivnih predelov v vzhodnih Julijcih.

Obdobje po drugi svetovni vojni (1945—65) se nadaljuje z bivakom pod Skuto arhitekta **Vlasta Kopača** (1946), ki je predstavljal enega od treh najboljših bivakov v naših gorah.

Posebno poglavje v Kajzeljevi diplomski nalogi je posvečeno obdobju med letoma 1965 in 1980, ko je omenjena tudi prenosna planinska postojanka **Tije Badjure** v sodelovanju z **Alešem Kunaverjem** (1972—75). V tem obdobju spregovori o najsodobnejšem trendu alpske arhitekture, ki jo ponazarja kočja Bertol v Švici. Tu se prvič pojavi pojem ekološke arhitekture, kar pomeni, da je visoka tehnologija maksimalno uporabljena v prid prilagajanju okolja.

Obdobje postmoderne (1980—1990) obravnava generacijo smučarskih naselij in krizo smučarskega turizma, nato pa sledi obširnejši del, ki podaja kritično oceno razvoja slovenskih planinskih postojank po vojni. Avtor zaključuje, da predstavlja alpsko zavetišče v dobrem in slabem prvi človeški sediment v gorskem svetu. Zavetišče je tudi neke vrste zasedanje prostora, ki ga je v moderni dobi koncipirala kultura, ki ima s tradicionalno alpsko kulturo zelo malo skupnega, razen logičnosti in racionalnosti.

Zgodovinski pregled se konča s trendi devetdesetih let, kjer, na primer, višinski laboratorij pod goro Pumori v Nepalju dokazuje tezo, da z višino narašča univerzalnost alpske arhitekture. V subalpskem pasu namreč še lahko govorimo o relativni lokalni opredeljenosti

z materialom in tehnično razvistosjo regije, v pasu večnega snega in ledu pa človek lahko preživi le s pomočjo visoke tehnologije.

Kot zaključek sledi poglavje o vlogi alpske arhitekture pri varovanju gorskega okolja, kjer Kajzelj omenja predvsem skrb za vodo kot pomemben kapital današnjega sveta, pa idejo o naravnih rezervatih, navaja tudi Triglavski narodni park, s tezo, da naj bi za bodočnost alpskih območij razmislili o načelu trajno uravnoteženega razvoja regij. Vloga arhitekture v procesu varovanja naravne in kulturne dediščine je pomembna in večslojna. Pri varovanju naravnega ravnotežja je prav arhitektura tisti faktor, ki kot servis omogoča kontrolo nad obremenjenostjo gorskega predela, ki ga zaseda. Tudi planinske postojanke lahko s svojim okolju prijaznim delovanjem bistveno prispevajo k varovanju ekološkega ravnotežja. Ena od sprememb so prav gotovo ekološka stranišča.

Varovanje kulturne dediščine v gorskem svetu je naslednje pomembno poslanstvo vsakega alpskega naroda. Arhitektura in naselbinski vzorec predstavljata namreč svojevrstno in dragoceno identiteto kulturne krajine, ki jo je zaradi ohranjanja pestrosti kulturnih vzorcev potrebno varovati. Omenjena je tudi CIPRA, Mednarodna komisija za zaščito alpskih območij, ki je izdelala t. i. Alpsko konvencijo, zakonik o ravnanju z gorsko krajino. Avtor ugotavlja, da smo Slovenci končno le začeli dolgotrajen proces varovanja gorske narave, katerega začetek je ekološka sanacija planinskih postojank, ki jo spodbuja GK pri PZS, medtem ko se nam kulturna dediščina planšarjev sesipa v tla.

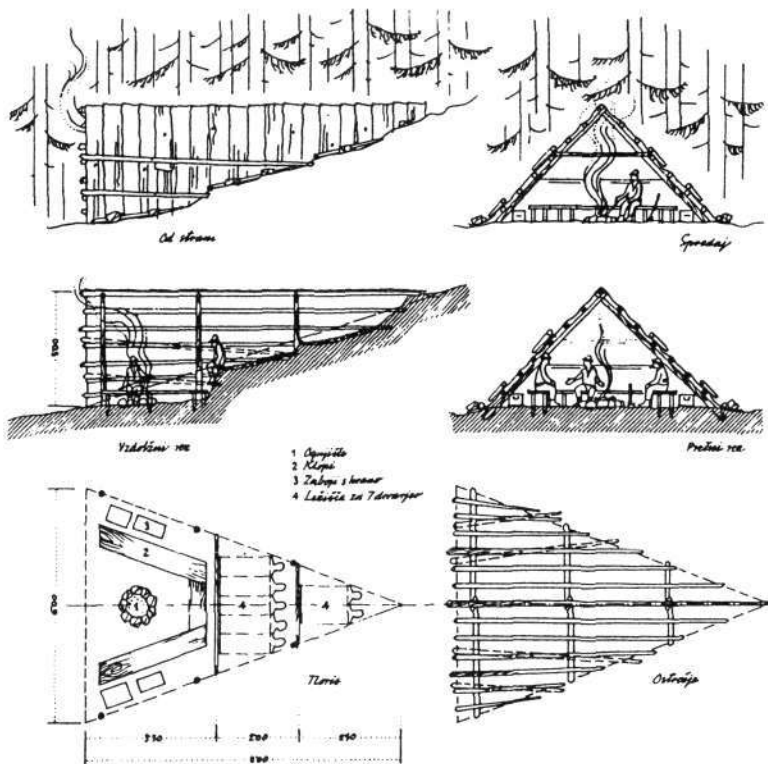
Sledijo še poglavja Izvor alpske arhitekture, Načela in posebnosti načrtovanja v gorah ter Opredelitev in pomen alpske arhitekture.

V tej fazi obravnave alpske arhitekture smo se obrnili na avtorja samega: Miha Kajzelj odgovarja na nekaj naših vprašanj, ki želijo dopolniti pojmovanje o alpski arhitekturi in skušajo pripeljati do razumevanja avtorjevega predloga o novem bivaku planinsko-alpinističnega značaja B5 v zgornjem območju doline Bavšice.

Bivak 1 (2180 m) v Veliki Dnini pod Skuto (konstruktor D. Korenini): prvi bivak iz serije jeseniških bivakov, ki ima tudi najekstremnejšo lego. Zaradi velike strmine je postavljen na noge in z jeklenimi vrvmi pritrjen v steno nad njim. Je primer kvalitetne arhitekture bivaka v Sloveniji

Foto: Miha Kajzelj

Drvarska skorjevka na Veliki planini je prototip gorskega zavetišča: zavarovanost pred vetrom, snegom in mrazom je posledica logične in ekonomske zasnove v obliki klina

Risba: Vlasto Kopač

ARHITEKTURA, PRILAGOJENA GORSKIM POGOJEM

Ves čas govorimo o alpski arhitekturi. Kako bi jo strokovno opredelili?

V lingvističnem smislu izraz »alpska« arhitektura označuje del arhitekture, ki je v gorskem svetu, za njegovo razumevanje pa je bistveno razlikovanje od »dolinskega« (tudi nižinskega). Pomembno je tudi razlikovanje od pojma »alpska« arhitektura, ki označuje tradicionalno ruralno arhitekturo v evropskih Alpah.

Pri geografski opredelitvi moramo vedeti, da se ločevanje od dolinskega začne in stopnjuje, ko se z naraščajočo nadmorsko višino v goratem svetu zaostrijo klimatski pogoji. Glede na višinske pasove se ekstremnost pogojev za načrtovanje arhitekture stopnjuje od subalpskega pasu pod gozdno mejo preko alpskega pasu nad njo do pasu večnega snega in ledu, kjer je arhitektura izpostavljena najhujšim pogojem, ko se mora zaradi ledenikov umikati na najvetrovnejše lege, na grebene in vrhove.

Tretji element, ki jo opredeljuje, so ekstremni pogoji. Klima in relief, glavna dejavnika gorskega okolja, sooblikujeta poddejavnik, ki imajo lahko ekstremno močan vpliv na arhitekturo. Mraz, zmrzal, obilne snežne padavine, plazovi, močno sončno sevanje, velike temperaturne razlike, veter in snežni zameti so dejavniki, zaradi katerih je gradnja v gorah povsem drugačna od ustaljene prakse v dolini in je podvržena specifičnim 108

načelom načrtovanja. Design-proces, ki privede do končne rešitve, je namreč obrnjen: program se podreja zunanji formi hiše, ki mora biti skladno z zaostrenimi pogoji okolja aerodinamična.

Kar se tiče arhitekturne opredelitve, lahko rečem tole: alpska je samo tista arhitektura, ki je prilagojena zaostrenim pogojem gorskega okolja. Njena kvaliteta je zato odvisna od stopnje prilagojenosti, osnova za to pa so principi in načela za reševanje problematičnih vplivov okolja in usmerjanje pozitivnih vplivov okolja v prid arhitekture. Izpostavljenost propadanju, zahtevnost gradnje, zahteve po trajnosti, cena, problem prevoza materiala in odnos do okolja tudi danes narekujejo arhitekturo, ki temelji na znanju, razvitem že pri tradicionalni alpski arhitekturi. Uporaba visoke tehnologije omogoča še boljšo prilagojenost okolju (ekološka arhitektura), načela načrtovanja pa ostajajo ista.

ARHITEKTURA ROBNIH POGOJEV

Očitno gre pri vsem za poseben izziv.

Najprej za kulturni. Ustvarjanje arhitekture v mejah možnega, med biti in ne biti, graditi ali ne graditi, je kulturni izziv, ki zahteva ponovno odkrivanje izvirov kulture alpskega človeka in vzpostavljanje razmerja med tem majhnim delom arhitekture in sodobno konzumirajočo civilizacijo, ko z razvojem ekološke miselnosti alpska arhitektura kot njen sestavni del postaja njeno dialektično nasprotje, ko se okoli nje začne proces

varovanja alpske pokrajine in narave nasploh. Arhitektura v gorskem svetu je kulturno dejanje človeka v neokrnjenem okolju, pri čemer se pokaže, v kolikšni meri arhitekt razume in spoštuje ta izrazito prvobitni in elementarni ambient. Gre za odnos med »malim« človekom in »veliko« naravo, katere del je tudi človek; med majhnostjo prosto stoječe hiše in mogočnostjo gorá. Pri tem ni rečeno, da arhitektura igra vlogo manjvrednega in podrejenega člana; zavedati se je treba, da je narava odkrit partner in da se človeku pokaže sovražna le, če je ne razume in je ne upošteva.

Tu pa je še tehnološki izziv. Gradnja v gorah zaradi ekstremne klime ter mnogih tehničnih in praktičnih problemov predstavlja poseben tehnološki izziv. Asimetrične obremenitve vetra in snega, raztezanje in krčenje materialov zaradi temperaturnih razlik, problematično temeljenje, zahtevnost konstrukcije zaradi zahtev po aerodinamičnosti, velike toplotne izgube, propadanje materialov, problem prezračevanja, težak dovoz materiala zaradi slabe dostopnosti in kratka gradbena sezona so le najpomembnejši dejavniki, ki alpsko gradnjo uvrščajo med tehnično najzahtevnejše dele arhitekture.

Ves ta trud ima verjetno tudi kakšen pomen.

Alpinska arhitektura je v sklopu celotne arhitekture majhen, a ne nepomemben del. To je arhitektura robnih pogojev, katerih učinek izpostavlja bistvo in ga očiščuje vseh drugih plasti, ki ga zakrivajo. Ostane čista, transparentna ideja, ki je zaradi svoje enostavnosti, neposrednosti in premočrnosti oblikovalskega procesa osupljiva in poučna. Pri njej ni možno formalistično poigravanje v duhu tega ali onega stila, ampak se mora snovanje osredotočiti na osnovno idejo, kako z enostavno in racionalno arhitekturo ter z uporabo razpoložljivih tehnoloških sredstev ustvariti trajen in učinkovit rezultat. Logično reševanje problemov arhitekturo vrača k elementarnim, večim temam svetlobe, proporcev in materialov. Vsaka rešitev je takoj postavljena na preizkus, ki izloči vse slabe in nespametne ideje, ki bi v dolini sicer lahko preživele. Tako dobra gorska arhitektura deluje kot streznitev v poplavi slogov in arhitekturnih usmeritev, ki so značilne za dolino.

Torej lahko rečemo, da je aktualna?

V času naraščajoče ekološke ozaveščenosti ostaja gorski svet eden od redkih še neonesnaženih predelov na Zemljinem površju, želja po njegovi zaščiti pred škodljivim človekovim delovanjem pa je pri vedno več ljudeh. Sodobno arhitekturno načrtovanje v gorah mora tako kot najvidnejša sled človekovega poseganja v ta prostor prevzeti vlogo tistega subjekta, ki se v odnosu do gorske narave ravna po najstrožjih kriterijih ekološke gradnje, kar pomeni, da mora biti hiša z naravnim okoljem tako fizično kot tudi funkcijsko uravnotežena celota. Njena vloga s tem postaja poučna tudi za obiskovalce, ki jim takšna ekološko sanirana arhitektura dviga ekološko zavest. Sodobna gorska arhitektura torej igra pomembno vlogo pri širjenju splošne ekološke zavesti in s tem postaja aktualna tudi v širšem smislu.

Bivak na Malih podih pod Skuto (2070 m — arhitekt Vlasto Kopač)

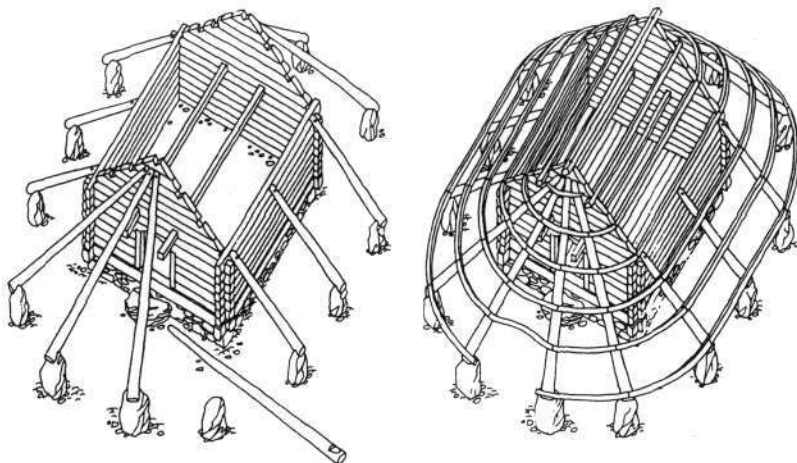
PASTIRSKA ARHITEKTURA NA VELIKI PLANINI

Kaj pa njen izvor in današnji rezultat?

Gorsko pašništvo pomeni začetek in izvor alpske arhitekture v Alpah. V Sloveniji je Velika planina najboljši primer takšne arhitekture, za katero je značilen spontan razvoj prototipskih načel gorske gradnje, kot je povezanost z okoljem, ki je rezultat dolgotrajnega in v isti problemski sklop zaprtega razvoja. Manifestira se na treh nivojih: pri vključitvi v širše okolje, pri izbiri mikrolokacije in pri arhitekturni zasnovi. Nato gre tu še za ekonomičnost, ki se kaže pri tehnologiji gradnje, kjer so gradiva smotno izrabljena (skodle kot najtrajnejša lesena kritina), in pri energetsko učinkoviti zasnovi v obliki hiše v hiši, ko je pastirjev bivalni prostor obdan s stajo za živino. Nazadnje lahko tu opazujemo še prilaganje kot stalen proces. Za pastirsko arhitekturo je značilen proces stalnega spreminjanja, dograjevanja in funkcijskega izpopolnjevanja, ki izhaja iz vedno prisotne potrebe po obnavljanju posledic zime in iz stalno razvijajoče se funkcije. Pastirski stan je sčasoma postajal vedno pametnejša in kompleksnejša arhitektura, ki je vase sprejemala razvoj tehnologije in združevala prilaganje ostrim vplivom okolja in kompleksnemu funkcijskemu sklopu pašne živine. S tem je bilo v njej vedno več ekološkega in hkrati alpskega.

V kategorijo povezave prazgodovine z moderno spada tudi bivak. To je nov arhitekturni tip v gorah, ki se zaradi razvoja alpinizma pojavi v tridesetih letih, ko gorniki na višjih ali težko dostopnih legah prično postavljati neoskrbovana zavetišča, ki služijo kot oporne točke pri osvajanju logistično zahtevnejših gorá ali kot izhodišča za alpinistične vzpone. Bivaki so od doline neodvisne, samostojne servisne enote, ki so vsem uporabnikom odprti kot rezerviran košček prostora, v katerem je mogoče preživeti krajše časovno obdobje. Bivak nudi le zavetje pred vremenom in prostor za prenočišče in je zato ekološko popolnoma neoporečna arhitektura.

Aerodinamično prilaganje zunanje forme bivaka vetru in snegu je združeno z ekonomično izrabo notranjosti v

Pastirski stan na Veliki planini: energetska učinkovitost zasnove se kaže v tem, da je pastirjev prostor obdan s stajo za živino (hiša v hiši), s čimer je pastir dvojno zavarovan pred mrazom

Risba: Vlasto Kopač

smislu prostorske in časovne fleksibilnosti in s konstrukcijsko učinkovitostjo. Bivak je osnovna preživetvena enota z enotno zunanjo obliko kapsule, ki je univerzalna in neodvisna od regionalnega okolja. V fizičnem okolju deluje kot tujek, in sicer zaradi prilagojenosti na klimatsko okolje, ki je univerzalno povsod v gorskem svetu.

BIVAK KOT SPOMIN NA PRIHODNOST

Kot alpinista vas bivak očitno zelo privlači. Z novim predlogom ste tudi končali svoje diplomsko delo na Fakulteti za arhitekturo v Ljubljani (mentor prof. Janez Koželj).

Bivak 5 izhaja iz ideje o ponovni oživitvi gradnje bivačkov pri nas, ki je v obdobju gradnje jeseniških bivačkov B1—B4 doživela svoj vrhunec, kasneje pa iz nerazumljivega razloga skoraj zamrla. V današnjem času postaja jasno, da je bivak ekološko najsprejemljivejši tip postojanke. V Sloveniji je kar nekaj gorskih predelov, ki so zahtevni in težko dostopni, a vseeno privlačni in vredni obiska (primorski del Julijcev, npr.). Ravno v teh predelih je izgradnja planinsko-alpinističnih bivačkov iz več razlogov najbolj upravičena: bivači ne predstavljajo ekološke obremenitve za okolje, ni jih potrebno oskrbovati, koncentracija planinskega obiska pa se z njimi nikoli ne poveča prekomerno.

Bivak 5 sem si hipotetično zamislil na lokaciji v zgornjem delu doline Bavšice. Vrhovi, ki jo obdajajo, so med težje dostopnimi, zato so ture nanje daljše kot običajno. Bivak v zgornjem predelu doline, kjer se s strani vrhov Loške stene spuščajo visokogorski podi, bi bil zato več kot dobrodošel. Bivak se s koničastim zadkom obrača proti severovzhodu, od koder piha prevladujoči in najmočnejši veter v dolini. Zaradi snežne odeje v zimskem času je dvignjen na noge, s čimer tudi v najhujših zimah ostane zunaj snežne odeje. To je pomembno zaradi vhoda, ki mora ostati dostopen, in zato, ker je pozimi bivak tako lažje najti.

Glede arhitekturne zasnove sem se zgledoval po drvarski skorjevki na Menini planini, ki ima prav tako obliko podolgovatega klinastega telesa, ki se z aerodinamično formo obrača proti vetru in hkrati lijakasto odpira proti soncu. V tako ustvarjenem zavetju je prostora za pet do osem ljudi. Toplotno in funkcijsko conirani volumen se nazven odpira v naslednjem zaporedju prostorov:

- Notranji prostor je fleksibilen glede na število ljudi in njihove dnevno-nočne dejavnosti. Vsa spodnja ležišča, ki so tudi sedišča, so zaradi človekovih minimalnih ergonomskih zahtev klinaste oblike (pri nogah za spanje rabimo manj prostora kot pri glavi), na zadnjem klinastem ležišču lahko spi tri do pet oseb, iz stranskih sten se spustita še dve zgornji ležišči, osma oseba pa lahko spi na mizi, ki je tudi klinasta. Uporabniki si lahko z okenci, ki so ob glavah, individualno urejajo zračenje (poleti!), skupinsko zračenje pa je omogočeno z zadnjim in sprednjim oknom nad vrati. Sprednje je lahko odprto tudi ko ni obiskovalcev, kar je pomembno za odzračevanje vlage. Osebna oprema in odeje so shranjene pod ležišči in na policah. Ob vhodu je prostor za kuho, shranjevanje hrane in CB postajo.
- Zavetni prostor s klopjo je od notranjščine ločen s stekleno steno; to je t. i. prostor za izmenjavo oblačil in opreme, v katerem obiskovalci puščajo vso grobo opremo (cepini, dereze, smuči). Tla v prostoru so rešetkasta, tako sneg s čevljev in obleke prosto pada skozi, temperatura v njem je zunanja, vendar je prostor zavarovan pred vetrom.
- Zunanji bivalni prostor — terasa je nenadstrešen podaljšek predprostora, ki nastane, če se rešetkasta sprednja stena bivača spusti vodoravno. Odpre se samo ob lepem vremenu in poleti, ko je stalno odprta, pozimi pa je zaprta. Z njo je dosežena sezonska in vremenska fleksibilnost bivača, saj je s tem dana možnost urejanja odprtosti bivača proti soncu. Fiksna stranska stena terase, ki ustvarja zavetje, služi kot nosilec spuščene terase, iz nje pa se po potrebi spusti zložljiva

Stanovi na Veliki planini: izjemen primer alpinske arhitekture v slovenskem ljudskem stavbarstvu; aerodinamično zasnovani objekti se odlično odzivajo na klimatske pogoje (veter, sneg)

klop. Pozimi je terasa — stena zaradi snežnih padavin zaprta, s čimer bivač postane zaprto telo, ki mu vremenski vplivi ne morejo do živlega, svetlobo pa še vedno dobiva skozi rešetkasto steno terase.

Glede na prilagodljivost na višino snežne odeje povejmo, da se v bivač poleti stopi čez teraso, pozimi pa skozi stranska vrata predprostora, ki imajo dve višinski ločeni krili; ob zelo visoki snežni odeji je možno vstopiti skozi zgornjo odprtino.

Kot energetsko samooskrbna enota zagotavlja bivač svoje minimalne potrebe po energiji (razsvetljava, CB postaja) s sončnimi celicami, ki so postavljene na začetku terase, streha bivača pa deluje kot zbiralnik vode, ki se zbere v rezervoarju pod zadnjim delom. Doseženo je tudi ekološko ravnotežje med bivačom in okoljem. Bivač iz okolja sprejema sončno energijo in vodo, vanj pa ne oddaja ničesar, kar bi okolju škodilo. Uporabniki vse smeti odnesejo v dolino, pranja zaradi uporabe ekoloških spalnih vreč ni, problem fekalij pa pri bivaču predstavlja nepomembno obremenitev za okolje, zato sanitarij ni.

Po gradbeno-tehnični zasnovi je Bivač 5 zgrajen z uporabo sodobne visoke tehnologije, ki z lahko, a močno kovinsko konstrukcijo iz nerjavečih jeklenih profilov pocieni stroške helikopterskega prevoza, s hitro montažno gradnjo (skoraj brez betoniranja) pa pospeši in olajša gradnjo. Konstrukcija je prekrita s pasovi lahkih gradbenih plošč Trimo, sestavljenih iz izolacije, na katero je z obeh strani prilepljena pločevina. V notranjosti je na konstrukcijo pritrjena vezana plošča, ki je lesena notranja stena bivača. Vse pohodne površine so iz podnih rešetk, ki so dobro nosilne in lahke. B5 je torej zelo lahka, konstrukcijsko učinkovita in hitro sestavljena arhitektura, ki je odporna na asimetrične obtežbe vetra, snega in različne raztezke zaradi neenakomernega segrevanja.

Bivač si živo predstavljam, morda pa ga kdaj tudi v živo zagledam. V tisti konec grem večkrat — zaradi »spominov na prihodnost«.

Pri 95 letih na Matterhornu

Uli Inderbinnen je skoraj tako legendaren kot Matterhorn, piramidast vrh v Penninskih Alpah na švicarsko-italijanski meji (Monte Cervino, 4478 m), ki ga pozna kot svoj žep. Pred kratkim je ta gorski vodnik iz Zermatta v Švici dopolnil 95 let, pa vendarle še vodi turiste na nekatere slavne vrhove. Je najstarejši še aktivni gorski vodnik na svetu. Lansko

leto je slavil tudi sedemdesetletnico svoje kariere, med katero se je 350-krat povzpел na Matterhorn.

Odkar je leta 1925 opravil izpit za gorskega vodnika, je marsikaj doživel. Nekateri Američani, ki so po drugi svetovni vojni prileteli v Zermatt, si niso vzeli niti toliko časa, da bi se prilagodili vremenskim razmeram. »Hoteli so samo na Matterhorn, drugo jih ni zanimalo,« se spominja ta alpinist. Zato je nekaterim med vzponom pošla sapa, pa so se morali na pol poti obrniti. Tudi tisti nemški alpinist, ki si je med vzponom nenadoma snel stekleno oko, ni prišel do vrha. »Bal sem se, da bi si snel še drugo, pa sem ga pospremil dol.«

Starosta švicarskih gorskih vodnikov je med vzponom zadovoljen s kruhom, slanino in čajem. O modernih energetskih napitkih nima kakega posebno visokega mnenja. »Malo premorev za oddih in neprestan, počasen korak,« se glasi njegov recept. Telesno kondicijo ohranja zgoj s hojo v gore. Pred slovesnostmi ob visokem jubileju je imel tremo kot pred kakim zahtevnim vzponom. Hrup okoli tega je bil vsaj tako naporen kot vzpon, »samo da se za to uporabljajo druge mišice«. Samo lani je bil dvajsetkrat na 4165 metrov visokem Breithornu. Dokler bo šlo, ne bo odnehal. Praznikov ne pozna, a »v mojih letih gleda človek le še en dan naprej«. Veseli ga, da so med vodnike prišle tudi ženske. »Moški pač veliko raje hodijo za kakšno ljubko žensko,« pravi Inderbinnen.

V STENI SINGU ČULIJA

BOJAN POČKAR

Za nama ostaja Singu Čuli, obsijan z mesečino. Stena je za nama. Silovit pritisk popušča in vame se selita sproščenost in lagodje. Celih deset mesecev; in sedaj je res čas za sproščenost. Usedem se na velik kamen na robu ledenika. Samo kakšnih sto metrov je še do šotorčka. Ne morem več, malo moram počivati. Stena je za nama, vrh je za nama, šele zdaj počasi prihaja v mene: opravila sva, splezala sva. Zadril bi se, zakričal, pa se le nasmehnem sam sebi. Zaradi boleznin in dehidracije sem čisto brez glasu, grlo imam vneto, še lastno slino komaj požiram, z bolečinami.

Naredila sva! Singu Čuli! Kako sem si to žele!

Ne, stene se nisem bal. Bil je nemir, ja, velik nemir; nisem mogel več čakati. Zato tudi nisem hotel, da bi kaj prestavljala — enostavno sem šel ob desetih zvečer v kuhinjski šotor in pogoltnil prvo dozo antibiotikov. Ne morem več čakati! Če bo treba, bom plezal z angino ali pa s pljučnico. Z antibiotiki v sebi si upam iti. Pomirjen sem zaspal. Jutri gremo!

Drugo jutro greva gor. **Ramiz** in **Pasang** nama neseta nahrbtnika do ledenika. Vlečem se kot megla. Popoldne z Žigom počivava v šotorčku, ki ga imava pod steno. Zdi se, da mi gre na bolje.

Začela sva zvečer, bila je polna luna in dobra vidljivost. Spodaj mi je ustrezalo, plezala sva nenavezana, Žiga je diktiral oster tempo, jaz sem mu sledil. Pozneje, čez nekaj dni, sem mu rekel:

»Veš, stari, če bi plezal še malo hitreje, ti s svojim grlom ne bi mogel slediti!«

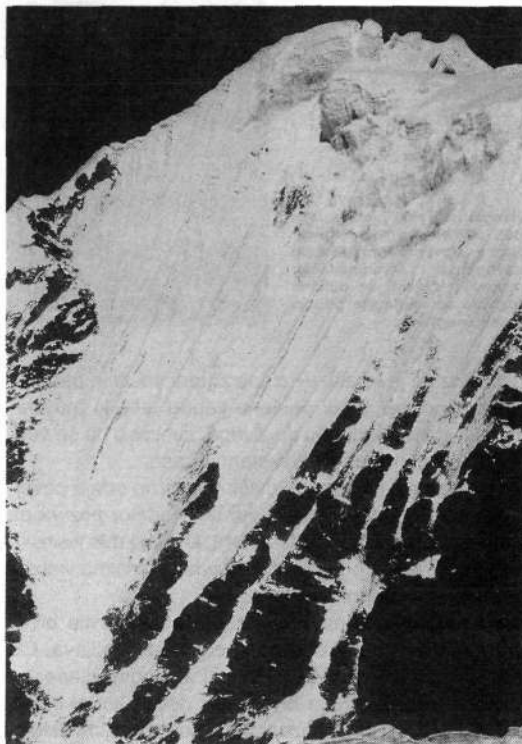
»Saj nisem mogel hitreje,« se je zasmel Žiga.

Ponoči, med plezanjem, je bilo mrzlo. Mrzlo kot hudič. Imela sva težave z nogami. Meni so se vedno ogrele šele potem, ko sva se ustavila in pila iz termovk. To pa je bilo na eno, dve uri. Vmes sta bili kot ledeni kocki. Žiga je pravil, da ima stalno take.

Kako me je peklo v pljučih od tistega mrzlega, suhega zraka! Najprej samo zgoraj, potem pa v celih pljučih. Kaj je zdaj; ali me boli grlo ali imam že pljučnico? Že po nekaj urah vzpona sem iz nahrbtnika vzel toplo podkajo in si jo poveznil čez glavo, da sem imel zunaj samo oči in nos. Potem sem vdihaval kolikor toliko topel zrak. Na trenutke me je preblisnilo: »Joj, kakšno pljučnico bom staknil! Nikoli se je ne bom rešil!« Vendar so bile to le trenutne misli, potem sem zopet pozabil na vse in plezal v ritmu.

Stena je postajala vedno bolj strma. Žiga mi je bil vedno bolj nad glavo in na trenutke sem imel občutek, da se bo speljal in odnesel še mene s sabo. Zato sva poskušala plezati tako, da nisva bila v vpadnici. Potem je postalo prestrmo. Navezala sva se. Tudi bolj svetlo je postajalo. Mar res plezava že celo noč?

Morava najti polico, kjer bova preživela dopoldne! Stena je vzhodna in ko vanjo posije sonce, se nenadoma

Singu Čuli

prebudi iz svojega ledenega oklepa. In takrat je bolje, da si v kakšnem zavetju.

Plezam... Skala, led, zabijam kline, zatikam metulje in pomožne vrvice, dereze škrtajo na gladkem granitu. Strmo je, vendar zgoraj pod skalnim previsom slutim polico. Priplezam gor — enkratno, super; našla sva najlepše mesto v vsej steni. Malo bova morala pokopati in — ja, morda bova lahko celo ležala. Seveda, če se ta snežni balkon pod previsom ne zruši! Vendar brez naju, klini mi dobro zagrabijo v čvrst granit.

Še kakšnih dobrih sto metrov imava do vrha. Več ne more biti, saj sva že nad pasom serakov, ki so iz doline videti kot vrh — vendar vrh je zadaj. Kuhava, topiva tekočino in kaj dosti drugega tudi ne spraviva po grlu. Sedaj bova počivala do opoldneva, potem bova šla gor.

Žiga zaspil. Jaz najprej mislim, da v tem močnem soncu sploh ne bom mogel spati, a me kar odnese. Vendar sanje! Dve uri sem spal in dve uri sem sanjal čudne, težke sanje. Niti ne tako slabe ali grde, vendar ves čas enako; samo nekaj »prizorov«, nekaj v zvezi s steno, mučil sem se, pa niti ne preveč; potem so me sanje odnesle nekam drugam, ni bilo več v zvezi s steno. Uf, kako utrujajoče sanje!

Ob enajstih je že popolnoma oblačno. Ob enajstih in pol plezava naprej. Skoraj vsa moja oprema se seli v Žigov nahrbtnik. Stena je tu najtežja in če hočem preplezati teh nekaj raztežajev, moram biti popolnoma zbran. Zbran in lahek.

Čez tri ure in pol sem na robu stene. Prav divji prizor; po malo manj kot navpičnem ledu priplezam na greben, pogledam na drugo stran — isto. Kar zajaham ga. Do vrha je še slabih deset metrov. Preplezam še pet, sedem metrov, potem se ustavim. Pridi, Žiga! Skoraj nobenega varovanja nimam, vse je trhlo, mehko, nestabilno, opasti visijo čez najino in tudi čez severozahodno steno. Pa še to sneženje, pravzaprav pravo snežno neurje! Kako naj splezava še teh nekaj metrov, na to snežno gobo, da bova res na najvišji točki Singu Čulija? Poskusim še enkrat, s cepinom sem skoraj že na vrhu, ko se mi pod nogami vse posuje. Nekako se ustavim; prav živčno postaja. Če zares padem, greva ekspresno dol, to nama je jasno. Toda saj sva na vrhu — ne me zajebavat s tema dvema metroma!

Priznam, vrh sem si predstavljal drugače. Mislim, kako naj bi bilo na vrhu. Sedaj pa malodane jaševa greben nekaj metrov pod vrhom, še obrniti se ne moreva, tako malo prostora je. Jezen sem. Ves čas sem mislil, kako veličastno bo na vrhu s steno pod nogami; kako bova slikala, se ozirala naokoli in vsaj pol ure uganjala afnarije. Tako pa čakava; vidiva manj kot dvajset metrov. Razgled? Kakšen razgled, nobenega razgleda! Sneži. K vragu sneg, kot da ga ni že dovolj v tej Himalaji! Pol ure čakava samo na to, da bi slikala. Pa je vse en sam veter in sneg, polne oči ga imam. Vztrajno sili tudi nekam pod vetrovko, fotoaparata si ne upam izvleči ven. Žiga pa »ustvarja«. V snežnem neurju globoko v zavetju svoje vetrovke menjuje film.

Po pol ure imava vsega dovolj. Na hitro nekaj poslikava, zabijem ledni vijak v krhek led in začneva se spuščati nazaj čez steno.

***

Čez tri dni zapuščamo bažni tabor. Zopet je megla in zopet narahlo sneži. Singu Čulija že zdavnaj ni več videti, oblaki so ga prekrili takoj po poldnevu. Slovo ni

težko, želim si v dolino. Vendar vseeno: zbogom, Singu Čuli, rad se te bom spominjal; bilo je lepo, pustolovsko...

Nosila sva težke nahrbtnike in skoraj vsak dan je padal dež, vendar je bila pot v dolino lepa. Čez tri dni smo bili že v toplih himalajskih dolinah, kljub oktobru še vedno zelenih — kot bi bila celotni čas odprave onkraj in bi se sedaj vračala nazaj; in vsi ti glasovi iz subtropskega gozda in mogočno šumenje reke Modi Kole tam zadaj čez ravnino — utrujeni alpinisti se vračajo s himalajskih vrhov; zopet v doline, zopet med ljudi, v življenje.

Seveda; le kakšna naj bo sicer pot, ko se vendar vračaš s himalajskega vrha? Vedno je najlepša, če si živ; in še lepša, mnogo lepša je, če se vračaš z vrha. V vedno toplejše noči s poletnimi glasovi; s prepotenim hrbtom in premočenimi lasmi, shuššan in zaraščen, večkrat žejen in lačen, vendar srečen... Na vsakem koraku, pri vsakem opojnem vdihu — vse to življenje, vse te sanje, ki sem jih uresničil tam gor, vse to pričakovanje vrnitve in najdražjih.

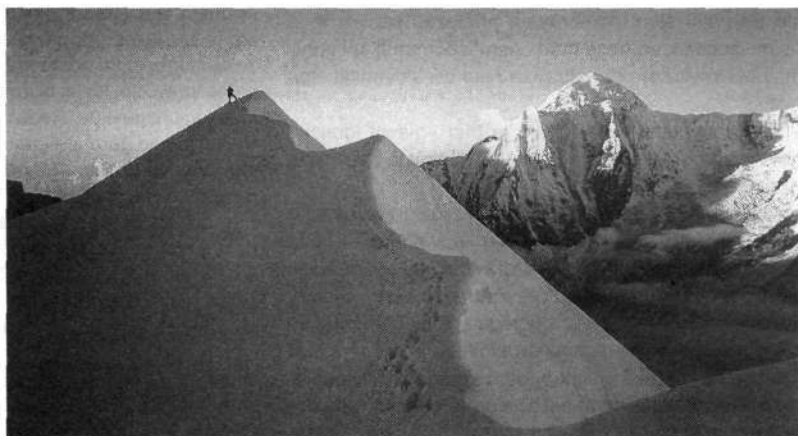
Kako ne bi priznal: himalajske stene so me zasvojile, vendar je najlepše, ko se vračam!

***

Bojan Počkar in Žiga Petrič sva v vzhodni steni himalajske gore Singu Čuli (6501 m) preplezala prvenstveno smer, ki sva jo imenovala po staroslovanskem bogu groma, bliska in ognja Perunu Perunova smer (ED, VI+, 90/65, 1450 m). Je ekstremno težka in zahtevna. Plezala sva v modernem in etičnem, čistem alpskem stilu. Po preplezani steni in doseženem vrhu sva se zaradi nestabilnih razmer na južnem grebenu morala vrniti čez isto steno. Na celotni odpravi sva delovala brez zdravnika, brez podpornih članov in brez radijskih postaj — popolnoma prvinsko in pustolovsko.

***

Odpravi Singu Čuli sta pomagali KOTG in KA. Sponzorirali so naju Belin — Ilirska Bistrica, SCT, Pivovarna Laško, GIK d.o.o., Primorske novice, Liwel d.o.o. — Velenje in Vegrad Zaključna dela. Športna trgovina Sport Market, Tivoli naju je oskrbela s športno prehrano proizvajalcev Weider in Strenght Sistem, USA. Vsem se iskreno zahvaljujemo.

Aklimatizacijski vzpon: na južnem grebenu Singu Čulija (6501 m), v ozadju Hlunčuli (6441 m)

Foto: Bojan Počkar

NAMASTE, ANAPURNA!

Bera nagrad za slovenske gorniške filme je bila lani res velika: **Matjaž Fištravec** je za svoje delo »Brez«, ki je nastal v koprodukciji med dokumentarnim programom TV Slovenija in Studiom Alp, dobil pet ali šest nagrad, nagrado žirije je dobil film **Gage Stojana** in **Vesne Arhar Štih** »Živeti je smrtno nevarno«, nagrado za najboljši scenarij je v Trstu dobil film **Marjane Lavrič** »Jaz nisem Kekec«, na lanskoletnem decembrskem 7. mednarodnem filmskem festivalu v Kalkuti v Indiji pa je dobil nagrado kot najboljši odpravarski film »Namaste, Anapurna« **Marjete Keršič Svetel**, ki sta ga posnela snemalec **Janez Hrovat** in njegov asistent **Klavdij Mlekuž**, za katerega je izvirno glasbo napisal **Lado Jakša** in ki ga je zmontiral **Zvone Judež**.

TRIJE GLAVNI FILMSKI IGRALCI

Film so sicer že leta 1994 prikazovali na več evropskih festivalih in je tudi dobil nagrado Scabiosa Trenta kot najboljši film na festivalu v Trstu. Vendar so slovensko različico pripravili in zmontirali šele lansko poletje in tak film prvič predvajali na slovenski nacionalni televiziji v spomin na nedavno pred tem v Himalaji preminulega alpinista **Slavka Svetičiča**. Konec lanskega leta so organizatorji festivala pustolovskih filmov v Kalkuti ustvarjalce tega filma prosili, naj bi to delo poslali na njihov festival, ki je bil v začetku decembra v tem mestu skupaj s simpozijem o himalajizmu. Šele zadnje dni lanskega leta pa smo v Sloveniji zvedeli, da je film dobil nagrado kot najboljši odpravarski film festivala, kar je močno presenetilo celo njegove ustvarjalce, ki natančno vedo, da je njihovo delo zmagalo v močni konkurenci filmov, med katerimi so bili tudi zmagovalci filmskih festivalov v zahodnih državah.

»Namaste, Anapurna« je dolg natančno 48 minut in govori o odpravi **Frančka Kneza** in **Slavka Svetičiča**, ki sta po južni steni nameravala priplezati na vrh tega osemtisočaka, edinega med osemtisočmetrskimi gorami, na vrhu katere do takrat še niso bili slovenski alpinisti.

V filmu pravzaprav nastopajo le trije »glavni igralci«, novinarka **Marjeta Keršič Svetel** ter alpinista **Svetičič** in **Knez**.

»Nepal je dežela mnogih ljudstev, jezikov in verovanj,« začena filmsko pripovedovanje novinarka. »Toda vsem je skupen spoštljiv pozdrav, ki ga v tej deželi slišiš na vsakem koraku — namaste, kar pomeni »pozdravljam tisto, kar je božjega v tebi«. Verovanje, da je nekaj božjega v vsakem človeku in v vsem, kar nas obdaja, je tako globoko, da daje pečat vsakdanjemu življenju slehernega prebivalca te dežele in se dotakne celo tujcev.«

DONOSNA VIŠINSKA DELA

»Na enem od najbolj hrupnih trgov v starem delu Katmanduja,« nadaljuje novinarka, »kjer se od jutra do večera gnete množica ljudi in trgovci na ves glas ponujajo svoje blago, stoji svetišče boginje Anapurne. To je nepalska boginja izobilja, uspeha in sreče. Imenujejo jo darovalka življenja. Častijo jo v podobi dragocene srebrne posode.

Svoje najmogočnejše svetišče pa ima boginja Anapurna daleč od hrupnega mesta. Po njej se imenuje velikanska, 40 kilometrov dolga gorska veriga Anapurna Himal. Sredi tega gorovja leži težko dostopna gorska dolina, obdana z mogočnimi vrhovi, ki so med najlepšimi v Himalaji. Po izročilu je to domovanje mogočne boginje, ki ga varuje njen sosed Hiuncūli, gospodar snega. Najvišji vrh nad dolino je Anapurna I, osemtisočak z veličastno južno steno, ki je sanjski cilj mnogih alpinistov.«

Potem se v filmu predstavi **Slavko Svetičič**: »Izobilje — nikoli nisem živel v izobilju. Zame je izobilje možnost, da bi lahko kar naprej samo plezal, plezal v velikih, težkih stenah, v Andih, Himalaji. Plezati v Himalaji je drago, strahotno drago; kar precej takihle betonskih pošasti je treba prepleskati, da greš lahko tja,« pravi, ko se ubada z višinskimi deli, s katerimi si je zaslužil velik del denarja za svoja plezanja na drugih celinah. Potem se v filmu pri enakem delu predstavi še **Franček Knez**: »Takole višinsko delo je pravzaprav zelo podobno plezanju. Podobno je tistemu, kar počnemo v stenah: ista oprema, iste kretnje. Ampak s pravim plezanjem tole nima nič skupnega. Tole počnemo samo zaradi zaslužka, saj so višinska dela kar dobro plačana. Gotovo mnogo bolje, kot če bi delal za kakšnim strojem v tovarni.«

S PLEZANJEM ZASVOJENA ALPINISTA

Avgusta leta 1993 sta oba slovenska vrhunska alpinista iz Ljubljane odpotovala v Nepal in pod Anapurno, za njima pa je tja odšla majhna ekipa slovenske nacionalne televizije, ki naj bi za oddaje **Gore** in ljudje posnela nekaj prispevkov. Redaktorica oddaje **Marjeta Keršič Svetel** je pod goro, na kraju samem, za TV oddajo in za film pripovedovala: »Mnoge alpiniste poznam — to je moje delo, saj pripravljam TV oddaje o gorah —, ampak **Franček** in **Slavko** sta nekaj posebnega. Konec osemdesetih let je **Franček** preplezal nekaj osupljivo težkih smeri, sam je splezal na **Trango** v **Karakorumu**, preplezal steno **Bagiratija II** in v **Alpah** nekaj smeri prav na meji mogočega. In **Slavko**: **Harlinovo** smer je pozimi sam preplezal v pičlih 27 urah, načrtno, ekstremno smer na **Grandes Jorasses** in preživel dolge dneve samotnega plezanja po zahodnem grebenu Anapurne, kjer mu je samo orkanski veter preprečil pot na vrh.

Snemalec Janez Hrovat in njegov asistent Klavdij Mlekuž pod južno steno Anapurne 1 jeseni leta 1993

Foto: Marjeta Keršič Svetel

Gotovo oba spadata med najboljše alpiniste na svetu. Za oba je značilno, da najraje plezata sama. Ko sta nenadoma začela plezati skupaj in sta v navezi opravila nekaj zelo odmevnih vzponov, je to zbudilo precejšnjo pozornost. Pomenilo je, da načrtujeta nekaj zares velikega.«

Slavko Svetičič pravi v filmu: »Jaz bi rad plezal, samo plezal, cele dneve. Vsak dan. Težko je dobiti soplezalca, ki bi bil enako obseden. Zato sem začel plezati sam. Počasi pa sem začel v tem uživati — v tem sva si s Frančkom zelo podobna. Drugače pa sva zelo različna. Skupaj sva bila na odpravi na Jalung Kang, pa na Cerro Torre. Ampak nisva plezala v isti navezi. Včasih sva se srečala pod isto steno in sva šla potem plezat vsak svojo smer. Ko sva se zadnjič srečala pod Marmolado, pa sva si rekla: Zakaj naj bi ene ne splezala skupaj? In sredi stene sva nenadoma začela govoriti o Himalaji. Ko sva zamisel omenila **Matjažu (Pečovniku; op.ur.)**, jo je vzel zelo resno in tako smo naredili načrt za prvenstveno smer v južni steni Anapurne. Matjaž je prevzel organizacijo in finančno plat odprave, midva pa plezanje.«

BOGINJA Z DVOJNIM LICEM

Medtem ko filmska kamera potuje po himalajskih gorah, novinarka pripoveduje o Nepal — deželji belih gor, ki se dvigajo nad oblake, o strmih, kamnitih poteh, zgajenih od bosih stopal nosačev, globokih do-

linah in divjih, deročih rekah. »Bili smo na poti, da bi uresničili neke sanje in da bi spoznali svojo zgodbo o Anapurni. Na teh stezah nismo bili edini tujci. Ljudje z vseh koncev sveta prihajajo, da bi videli Himalajo. Nezadržno jih privlači, čeprav večina ne zna pojasniti, zakaj. Ljudje, ki živijo ob vznožju Anapurne, so prijazni gostitelji. Do svojih gor čutijo neizmerno spoštovanje in od tujcev pričakujejo isto. Gurungi verujejo, da so gore domovanje njihovih bogov. Veter, ki boža molilne zastavice, odnaša prastare molitve k belim vrhovom, kamor se sklanja nebo.«

Idilčna pokrajina, polna spokojnosti in miline, je novinarko tako očarala, da je skoraj pozabila na drzni načrt, ki je slovensko TV ekipo pripeljal tja: nad njimi se je kot ogromen skalnat oltar dvigala južna stena Anapurne, sicer boginje izobilja, uspeha in sreče, toda kdor prestopi neko nevidno črto, spozna, da ima blaga boginja lahko tudi drugačen obraz. Ljudje, ki živijo ob njenem vznožju, se že od nekdaj zavedajo njenega dvojnega bistva. Podobe raja in pekla so redkokje tako blizu kot tam — le nekaj korakov jih ločuje. Svet himalajskih vzponov ni svet idiličnih pobočij, kjer se pase živina; v tem svetu vladajo ledenikom, stenam in vrhovom grmeči plazovi, viharji in sile uničenja.

DRUGAČEN RAZPLET ZGODBE

Filmsko dogajanje se potem začne vzpenjati proti svojemu vrhuncu: Franček Knez pripoveduje, kako ga je večer pred odločilnim vzponom proti vrhu usoda s hudim srčnim napadom najresneje opozorila, naj se ne igra z življenjem, odprava se je zanj končala in helikopter ga je odpeljal izpod gore. Slavko Svetičič se je kljub temu odločil sam nadaljevati načrtovano, odšel je sam v goro, v trkilometrsko steno, kjer so grmeli plazovi, TV ekipa pod steno pa je zgrožena prisluškovala bormim zvokom iz radijskega sprejemnika, ujela Slavkovo sporočilo, da ga je zajel plaz, snemalec in njegov asistent, izkušen gorski reševalec, sta mu šla na pomoč in ga napol živega potegnili iz plazu ter ga spravila v bazni tabor pod steno...

»Naša zgodba se je razpletla čisto drugače, kot smo si zamislili, ko smo odhajali od doma,« končuje svojo filmsko pripoved TV novinarka in scenaristka Marjeta Keršič Svetel. »In vendar je bilo srečanje z Anapurno navdse dragoceno doživetje, skupaj s prijaznimi domačini smo proslavljali in se veselili življenja. Visoko nad nami so se v mesečini lesketala snežena pobočja Anapurne, gore, ki je ne bomo nikoli pozabili.«

Konec marca odide na pot majhna slovenska himalajska odprava zaradi enega samega človeka in njegovega edinega cilja: Davo Karničar z Jezerskega namerava kakšen poldrugi mesec pozneje smučati z najvišje točke našega planeta, kar doslej še ni uspelo nikomur na svetu. Vodja te odprave bo Viki Grošelj, tehnični vodja Tone Škarja, zdravnik dr. Damijan Meško, snemalec Stipe Božič, fotograf Stane Klemenc. O podrobnostih tega smučarsko alpinističnega podviga bomo seveda nadrobno poročali.

VALENTIN STANIČ V JAVNEM SPOMINU — 1

JURIJ ROSA

Valentin Stanič je velika osebnost naše zgodovine — narodni buditelj, pesnik, vzgojitelj, alpinist. Njegovo življenje je izjemno ustvarjalnostjo v prvi polovici 19. stoletja je dalo mnogo sadov njegovim ožjim rojakom, goriškim Slovencem, pa tudi širšemu slovenskemu in evropskemu prostoru.

V prispevku skušam prikazati, v kolikšni meri se mu je javnost oddolžila v času od njegove smrti do najnovejše dobe, kako je torej prisoten v javnem spominu.

Na podlagi zbranih podatkov je mogoče trditi, da so velike zasluge Valentina Staniča spodbujale mnoge, ki jim je bila njegova osebnost in vsestranska dejavnost blizu, da so o njem pisali spominske članke, razprave ali knjige ter mu dali čast s tem, da so mu postavili različna spominska obeležja, po njem poimenovali društva ali kako dolgo organizacijo, pa tudi ulice, gorske poti in zavetišča.

NAJVEČKRAT SO SE GA SPOMINJALI PLANINCI

V literaturi, samostojnih knjigah, razpravah in člankih v različnih publikacijah in v periodičnem tisku ima brez dvoma dostojen spomenik.

Koristno bi bilo objaviti celotno bibliografijo Valentina Staniča. Precej je bilo doslej že storjenega in objavljenega, zlasti po zaslugi **Evgena Lovšina**, dobrega poznavalca Valentina Staniča.¹ Zato naj le na kratko predstavim literaturo slovenskih in tujih avtorjev.

Staniča so se pogosto spominjali s priložnostnimi, zlasti jubilejnimi članki v časopisih, koledarjih in strokovnih publikacijah.²

Največkrat so se ga spominjali planinci in alpinisti na straneh Planinskega vestnika in v mnogih drugih publikacijah in zbornikih s planinsko tematiko, zlasti zgodovino planinstva in alpinizma.³

Prostor so mu kar redno odmerjali tudi tisti, ki so pisali slovensko slovstveno zgodovino,⁴ in raziskovalci zgodovine prizadevanj za oskrbo slušno prizadetih, čeprav je treba reči, da je seznanjanje javnosti s to njegovo pionirsko dejavnostjo na Slovenskem ostalo bolj v senci.⁵ Predstavljen je bil v obeh temeljnih biografskih leksikonih, slovenskem in primorskem,⁶ ter v poljudnejših delih, ki predstavljajo pomembne slovenske osebnosti.⁷

Nimamo še na voljo celotnega zbranega dela Valentina Staniča na enem mestu, tudi ne obširnejše monografije, ki bi ga v celoti znanstveno obdelala. Izšle pa so, kolikor mi je znano, tri samostojne publikacije, ki so posvečene samo njemu.

Za stoletnico rojstva je **Fran Levce** o njem napisal knjižico, ki je izšla leta 1873 v Gorici z naslovom »Valentin Stanič, feuilleton iz 'Soče'«; Levce je svoje avtorstvo označil s psevdonimom **Paulus**. To je bila posebna izdaja prispevka, ki je izšel v časniku Soča. Iz te publikacije so še dolgo črpali podatke o Staniču mnogi pisci, ki so se kasneje ukvarjali z njim in pisali različne prispevke o njegovem življenju in delu.

PUBLIKACIJE IN SESTAVKI

Leta 1956 je v Ljubljani izšla knjiga »Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah«. Uredil jo je Evgen Lovšin, izdala pa kot 4. zvezek zbirke Naši veliki planinci Planinska založba Slovenije. To je doslej najbolj podroben prikaz osebnosti Valentina Staniča z mnogimi elementi pravega znanstvenega dela, s poudarkom na njegovi planinski oziroma alpinistični dejavnosti, kar je razumljivo glede na izdajatelja. Publikacija vsebuje podrobnejše prikaze Staničeve osebnosti izpod peres **Arnošta Brileja** in **Mije Tominc**, Evgena Lovšina in **Jože Lovrenčiča**. Nadvse koristna je bila urednikova odločitev, da so na enem mestu objavljeni v prevodu njegovi poglobljeni planinski spisi. Evgen Lovšin je v

¹ Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah — uredil Evgen Lovšin (Ljubljana 1956, str. 102—108); Lovšin omenja v uvodu in na koncu prispevka s seznamom gradiva o Valentinu Staniču, da mu niso bili dostopni vsi viri in da je gradivo nepopolno.

Seznam je dopolnil v prispevku »Nekaj pripomb ob dvestoletnici rojstva Valentina Staniča« (Planinski vestnik, 1974, št. 12, str. 656). Slovenski spisi Valentina Staniča so bili vključeni že v Simoničovo Slovensko bibliografijo (Ljubljana 1905). Seznane gradiva so ob svojih člankih o Staniču objavili npr. še Franc Orožen (Planinski vestnik, 1907, št. 4, str. 51), Joža Lovrenčič (Staničev vestnik, 1927, št. 8, str. 1—3), Arnošt Brilej (Gore in ljudje, 1947, št. 6—8, str. 153—154).

² Prvi članki so bili objavljeni kmalu po njegovi smrti, npr.: Življenje ranjega korarja gosp. Valentina Staniča (Kmetijske in rokodelske novice, 22. 12. 1847, št. 51, str. 203—204 in 29. 12. 1847, št. 52, str. 207—208); A. M. Slomšek: Valentin Stanič (Drobtinice, 1848, str. 81—87); življenjepis V. Staniča (Bleiwaisov koledarček za l. 1856).

Od člankov iz prejšnjega stoletja bi omenil še naslednje: Paulus-Fran Levce: Valentin Stanič (Soča, 1873, v nadaljevanjih); Štefan Kocjančič: Mladost in študentovska leta Val. Staniča (Glas, 1873—1874); Simon Rutar: K Staničevemu životopisu (Ljubljanski zvon, 1883) — Ob naslednjih jubilejnih letih (zlasti 1924, 1947, 1974) je izšlo več prispevkov v različnih publikacijah, nekatere med njimi so omenjene v nadaljevanju opomb.

³ Naj omenim nekaj prispevkov: Fran Orožen: Valentin Stanič, prvi vele-

turist (Planinski vestnik, 1907, št. 1, str. 2—6, št. 2, str. 17—21, št. 3, str. 33—35, št. 4, str. 49—51); Ivan Kogovšek: Valentin Stanič privrkat na Triglavu (Planinski vestnik, 1924, št. 3, str. 54—60, št. 4, str. 73—78); Arnošt Brilej: Valentin Stanič, prvi slovenski alpinist (Gore in ljudje, 1947, št. 6—8, str. 149—154); Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah (Triglav, gora in simbol, Ljubljana 1979, str. 77—80); Valentin Stanič (Stoletje v gorah, Ljubljana 1992, str. 202—205). Na straneh Planinskega vestnika je izšlo še veliko prispevkov o Staniču, vezanih na posamezne ožje teme.

⁴ Nekoliko podrobneje ga obravnava npr. že Karol Glaser v Zgodovini slovenskega slovstva, II (Ljubljana 1895, str. 204—206), še največ prostora pa mu je odmeril Taras Kermauner v Poeziji slovenskega zahoda, 3. del (Ljubljana 1993, str. 7—17).

⁵ Anton Rudež: Gluhonemi. Zgodovina in sedanja metoda njih vzgojevanja (Gorica 1894) — Staničeve zasluge omenja na več mestih, zlasti na str. 92—99.

Branko Uršič: Valentin Stanič — oče prve gluhonemnice na Slovenskem (Primorska srečanja, 1988, št. 84—85, str. 454—457).

⁶ Stanič (Stanič) Valentin (Slovenski biografski leksikon, 10. zvezek, Ljubljana 1967, str. 439—442); Stanič (Stanič) Valentin (Primorski slovenski biografski leksikon, 14. snopci, Gorica 1988, str. 445—450).

⁷ Avgust Pirjevec: Slovenski mozje (Prevalje 1927, str. 254—255); Branko Marušič: Z zlatimi črkami. Življenjske usode in dela velikih primorskih mož (Trst 1987, str. 29—31).

sodelovanju z navedenimi avtorji pripravil za objavo tudi nekaj poskus Staničeve bibliografije, ki jo omejnjam na začetku.

Za dvestoletnico Staničevega rojstva pa smo leta 1973 dobili pravcati zbornik o njem, ki ga je izdala Goriška Mohorjeva družba in za katerega je gradivo zbral, uredil in deloma obdelal **Marijan Breclj**. V njem sta objavljeni Lovrenčičeva in **Pregljeva** biografska povest o Staniču (Cerovskov gospod in Božje poti), zraven pa še pregleden zapis Marijana Breclja o Staničevem življenju in delu, prispevek **Rudolfa Klinca** o Staničevi slovenski pridigi iz leta 1811, zapis **Antona Martina Slomška** o Valentinu Staniču in tri Staničeva pisma.

Ob Lovrenčičevi biografski povesti ne smemo pozabiti, da je bil Joža Lovrenčič eden izmed najpomembnejših Staničevih življenjepiscev, vnet častilec in raziskovalec njegovega dela: prevajal je njegove spise, mu posvetil svojo doktorsko disertacijo in celo vrsto člankov. Doktorska disertacija, ki jo je napisal v nemškem jeziku, ko je študiral na univerzi v Gradcu, ni bila objavljena. Lovšin je v seznam gradiva o Staniču vključil Lovrenčičev rokopis, ki ga datira z letnico 1904, kar je gotovo napaka, ker je bil takrat Lovrenčič star šele 14 let. Najbrž je napako ponovil kar za Lovrenčičem, ki je v pregledu Staničevih del in spisov o njem v Staničevem vestniku navedel lastno doktorsko disertacijo z letnico 1904(!). **Lojzka Bratuževa** omenja v predstavitvi Lovrenčiča v Primorskem slovenskem biografskem leksikonu, da je Lovrenčič promoviral z disertacijo o Staniču leta 1915, kar je zanesljivo pravilneje.⁸

Opozoriti velja, da so o Staniču razmeroma velikokrat pisali tudi tuji pisci, zlasti v nemškem jeziku. Njihovo zanimanje je veljalo predvsem Staniču alpinistu, kar ni bilo brez povezave s trditvami nekaterih, da je bil Stanič nemškega porekla.^{9a}

V ta sklop sodi tudi ugotavljanje, koliko je Stanič prisoten v kakšni njemu posvečeni pesmi, o morebitnih uglasbitvah njegovih pesmi, ki se morda še danes pójajo, o likovnih upodobitvah njegove osebe in če je morda nastal kakšen dokumentarni ali igrani film, ki ima za osnovno vsebino prikaz tega moža.

Znane so vsaj tri Staniču posvečene pesmi.

Kmalu po njegovi smrti »2. rožniga cveta 1847«⁹ so Kmetijske in rokodelske novice prinesle v njegov spomin pesem »Solzica Novic ranjicu visokozasluznimo gospodu Balantu Staniču...«, ki je bila podpisana s kratko »-n.«, kar naj bi bil **Luka Jeran**.⁹

Ludvik Zorzut, znani ljudski pesnik, je z njemu značilnim pesniškim izrazom dvakrat posvetil verze Valentinu Staniču. Obe pesmi sta nastali ob proslavljanju dvestoletnice Staničevega rojstva, in sicer ob odkritju

Valentin Stanič

spominskih plošč v Bodrežu in v Staničevem domu pod Triglavom. Obe sta tudi objavljeni. Prva je natisnjena dvakrat, a besedili se v podrobnostih nekoliko razlikujeta, tudi že v naslovu: »Bodrežanom Staniča Balanta sovaščanom pozdrav! (oz. pozdrav sovaščanom)«,¹⁰ druga pa je naslovljena »V Triglavski glorioli«. ^{10a}

REDKE LIKOVNE UPODOBITVE

Pri ugotavljanju likovnih upodobitev ni bilo težav, ker je znanih le malo umetniških izdelkov njegove podobe. »Koščten, suh, močan mož; glavo je nosil nekoliko naprej nagnjeno; čelo je imel visoko, obraz podolgast, nos šiljast, oči rdeča... tako da ga je bilo na prvi pogled strašno videti,«¹¹ ga opisuje **Fran Levec**, čigar opis je za stopetdesetletnico Staničevega rojstva povzel **Venceslav Bele**. Bele omenja v istem prispevku, da »se po Goriškem večkrat vidi slika tega velikega Kanalca, katero je naslikal monakovski slikar **Gail I.** tisto leto pred Staničovo smrtjo«, ¹¹ torej leta 1846. Po zaslugi tega slikarja smo dobili risbo Staničeve fizične podobe, ki je bila nato mnogokrat uporabljena za ilustracijo številnih prispevkov o njem v najrazličnejših tiskih.

Poznane so še nekatere upodobitve Staniča, ki se bolj ali manj naslanjajo na Gailovo. **Fran Orožen** navaja v Planinskem vestniku, da je Staničovo podobo slikal gluhi slikar **I. Peteani** v Gorici in da jo ima **Anton**

⁸ Joža Lovrenčič: V. Stanič — njegova dela in spisi o njem (Staničev vestnik, 1927, št. 8, str. 2); Valentin Stanič, prvi alpinist v Vzhodnih Alpah (Ljubljana 1956, str. 107); Lovrenčič Joža (Primorski slovenski biografski leksikon, 9. snopič, Gorica 1983, str. 309).

^{9a} Nekatera dela, ki izrecno obravnavajo Staniča: Z. L. Füll: Biografia di Valentin Stanig (Almanac di Gorizia, 1858); H. Wallmann: Der Bergsteiger Valentin Stanig (Der Tourist, 1880, št. 23); L. Purtscheller: Stanig, erster fuhrerloser Tourist (Alpenzeitung des oesterreichischen Alpenvereines, 1898). Od starejših piscev so o Staniču pisali še npr.: A. Egger: Die Geschichte der Glocknerfahrten (Jahrbuch des oesterreichischen Alpenvereines, 1865); G. Groeger-J. Rabl: Die Entwicklung der Hochtouristik in oesterreichischen Alpen (Wien 1890); E. Richter: Die Erschliessung der Ostalpen (Berlin 1893—1894); J. Šafarik: Geschichte der illirischen

und kroatischen Literatur (Praga 1865); več člankov v glasilih Zeitschrift des deutschen und oesterreichischen Alpenvereines in Oesterreichische Alpenzeitung. Od novejših del pa bi navedel: E. Schwarz-H. Rähling: Die Erschliessung der Berchtesgadener Alpen (München, Salzburg 1950), O. Kühnlen: Das Glocknerbuch (Salzburg 1951); A. Berti: Dolomiti Orientali — guida dei monti d'Italia (Milano 1928 in 1950).

⁹ Kmetijske in rokodelske novice, 2. 6. 1847, št. 22.

¹⁰ Srečanja, 1974, št. 43—44, str. 59; Ludvik Zorzut: Valentina Staniča iščemo (Planinski vestnik, 1974, št. 11, str. 600).

^{10a} Koledar Goriške Mohorjeve družbe za l. 1975, str. 164.

¹¹ V. B.: Valentin Stanič (Koledar Goriške Mohorjeve družbe za l. 1925, str. 104).

Rudež, učitelj v goriški gluhozemnici.¹² **Miha Maleš** je upodobil Staniča v lesorezni tehniki: slika je bila objavljena v knjigi **Avgusta Pirjevca** Slovenski možje.¹³ V Zgodovini slovenskega naroda **Josipa Mala** je objavljena Staničeva podoba, za katero je v podpisu k sliki navedeno, da jo je izdelal **Fertig** v tehniki litografije po risbi W. Gaila.¹⁴

Ne smemo pa prezreti še likovnih stvaritev, ki predstavljajo Staniča v družbi drugih osebnosti.

Iz zapisa Jože Lovrenčiča v Lovšinovi knjigi, ki je sicer nastal za stoletnico Staničeve smrti leta 1947, zvedo, da imajo v celovškem muzeju veliko stensko sliko, ki predstavlja skupino prvih osvajalcev Velikega Kleka, med katerimi je tudi Stanič, v opombi k tej zabeleži pa, da so na stenski sliki, ki jo hrani celovski Rudolfinum, naslikani prvi pristopniki na Mali Klek leta 1799.¹⁵

PREKOPANI GROBOVI

Najbolj elementaren in zelo pričevalen javni spomin je nagrobni spomenik pokojnemu človeku.

Pokopan je bil v Gorici na starem pokopališču. Danes je nekdanje goriško pokopališče spominski park in o Staničevem grobu ali o njegovem nagrobniku ni seveda ne duha ne sluha. V literaturi pa sem zasledil, da mu je bila postavljena na grob plošča iz črnega marmorja, na kateri je bil napis v latinščini: »Valentinu Staniču iz

Bodreža, med kapiteljskimi dostojanstveniki goriške nadškofijske prvostolice skolastiku, ljudskih šol višjemu nadzorniku, 29. aprila 1847 v 73. letu umrlemu, možu v delavnosti, zmernosti, radodarnosti odličnemu, je postavila ta spomenik gluhozemnika, žalujoča za svojim ustanoviteljem in zavetnikom«.¹⁶

Škoda, da nagrobnik s tem pomenljivim napisom ne stoji nikjer več. Ludvik Zorzut se je ob dvestoletnici njegovega rojstva nekoliko bolj pozanimal o usodi Staničevega groba. V Planinskem vestniku leta 1974 navaja, da je staro pokopališče v južnem predelu Gorice služilo svojemu namenu od leta 1827 do 1880. Na pokopališču je stala cerkva sv. Križa in zunaj ob nji Staničeva grobnica z omenjenim napisom. Pokopališče so nato premestili na severno stran mesta proti Kromberku. Iz Zorzutovega prispevka ni povsem jasno, kdaj je bila odstranjena cerkva oziroma tako imenovana »kapela škofov«. V tekstu navaja leto 1880, v opombi pa, da so leta 1919 na opuščnem pokopališču odstranili cerkvico in prenesli rakve škofov v stolnico; ker je bila glavna kripa kanonikov v stolni cerkvi, je domneval, »da so se v tej grobnici 'vzradovale kosti' tudi kanonika Valentina Staniča«. Zorzut je še zapisal, da od tedaj ni v Gorici vidnega znamenja o velikem Staniču, o spominski plošči pa je potožil z vprašanjem, ki je bilo hkrati odgovor: »Bogvekam odnesena?«^{16a}

(Se nadaljuje)

¹² Fran Orožen: Valentin Stanič, prvi veleturist (Planinski vestnik, 1907, št. 4, str. 51).

¹³ Avgust Pirjavec: Slovenski možje (Prevalje 1927, str. 255).

¹⁴ Josip Mal: Zgodovina slovenskega naroda (Celje 1928, reprint 1993, str. 350).

¹⁵ Joža Lovrenčič: Spominu Valentina Staniča ob stoletnici njegove smrti

I. 1947 (Valentin Stanič prvi alpinist v Vzhodnih Alpah, Ljubljana 1956, str. 50).

¹⁶ J. K. Rejec (Joža Lovrenčič): Valentin Stanič — ob stoletnici njegove smrti (Koledar Družbe sv. Mohorja v Celju za l. 1948, str. 153).

^{16a} Ludvik Zorzut: Valentina Staniča iščemo (Planinski vestnik, 1974, št. 11, str. 599—600).

»NAPRAVA«, KI JE PRAVZAPRAV »IZDELEK« NARAVE

Z RASTLINAMI DO ČISTE VODE V GORAH

**TJAŠA BULC, DANIJEL VRHOVŠEK,
IGOR MAHER**

Za čiščenje onesnaženih vodá obstajajo različni sistemi, kjer delujejo mehanski, fizikalno-kemijski in biološki procesi, bodisi posamezno ali v kombinaciji. Med biološkimi sistemi se pojavljajo tudi nekateri novi, ki poskušajo v kar največji meri posnemati naravne procese. To velja tudi za rastlinske čistilne naprave.

Rastlinske čistilne naprave (RČN) so sistemi za čiščenje onesnaženih voda. Posebno uspešne so te naprave pri čiščenju voda, obremenjenih z organskimi odpadnimi snovmi, kakršne so tudi odpadne vode iz gornjskih postojank. Njihova največja prednost je v tem:

- da je učinkovitost čiščenja izredno velika, 80—90 odstotkov poleti in 60—70 pozimi;
- da za delovanje ne potrebuje energije in strojne opreme;
- da snovi, ki jih razgradijo, delno tudi ostanejo v sistemu;

- da so v primerjavi z ostalimi sistemi čiščenja veliko cenejši;
- da je postavitev enostavna in ne zahteva velikih posegov v prostor;
- da je potrebno le malenkostno vzdrževanje;
- da v njej ostanejo vse strupene snovi, ki ne odteka v okolje.

Kljub izrazu »naprava« v imenu so RČN naravni sistemi, ki obsegajo različno velike površine, kjer so na ustreznem substratu, po katerem se pretaka odpadna voda, posajene različne rastline, prilagojene na uspevanje v vlažnejšem okolju. Čiščenje poteka v mikroekosistemi, v katerih celoto predstavlja rastlina s svojim koreninskim sistemom in okolnimi mikroorganizmi. Vloga rastlin ni samo asimilacija organskih snovi iz odpadne vode, temveč zagotavljanje podlage in ustreznih pogojev za razvoj mikroorganizmov in s tem procesov oksidacije v predelu korenin. Atmosferski kisik prehaja z difuzijo neposredno v tla oziroma potuje preko listov, stebela in koreninskega sistema v plast okoli korenin in s tem ustvarja aerobna območja, kjer poteka razgradnja

Koča pri Triglavskih jezerih bi bila kar primerna za prvi poskus v slovenskem visokogorju

Foto: Igor Maher

organskih snovi. Ta se nadaljuje v območjih brez kisika, kjer delujejo anaerobni mikroorganizmi. Tako se zračni in brezračni procesi dopolnjujejo in povečujejo učinkovitost čiščenja. Pri tem so pomembni tudi fizikalni in kemijski procesi, kot so vezava na nabite delce koreninskih laskov, obarjanje z različnimi kationi, vpliv korenin na hidravlično prevodnost substrata in povečevanje površine za naselitev mikroorganizmov. Razgrajene snovi rastline vgradijo v svoja tkiva. Rastline in s tem nevarne snovi pa je možno s pomočjo žetve odstraniti iz sistema in jih primerno predelati (kompost, briketi).

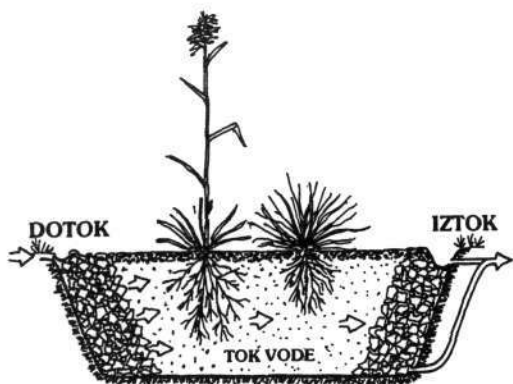
RČN so zaradi omenjenih lastnosti pogosto predmet primerjav z drugimi biološkimi sistemi čiščenja, predvsem z najbolj razširjenimi biodiski (veliki valji s pritrjeno mikrobo biomaso). Učinkovitost je pri vseh visoka, vendar imajo RČN nekatere prednosti, predvsem če je na voljo dovolj velika površina. Pomembno je, da se v RČN veliko hranilnih snovi (fosfor, dušik) in mnoge strupene snovi (težke kovine, pesticidi) vgradijo v rastlinsko biomaso, pri biodisku pa, če ne dodamo kemikalij za obarjanje, odtečejo v okolje. Prednost RČN je tudi v tem, da ne more priti do izpada delovanja in potrebnega popravila, kar je pogosto pri biodiskih. V času obnove mikrobovne populacije biodiska, ki traja nekaj dni, odpadna voda neprečiščena onesnažuje okolje. Tudi za začetni zagon biodiska je potrebno dolgo obdobje, da se razvije učinkovita mikrobovna razgradnja. Pri RČN taki problemi odpadejo, saj jih tudi daljše prekinitve delovanja ne motijo, saj namreč delujejo kot naravna močvirja. Ti »umetni«, v resnici pa povsem naravni ekosistemi, so izredno privlačni tudi kot zatočišče za mnoge živalske in rastlinske vrste, še posebno, ker so močvirja in mokrotni travniki pogosto izpostavljeni človekovim posegom, predvsem zasipavanju in izsuševanju. Ne nazadnje pa je pomembna tudi razlika

v ceni. V primerjavi z biodiski so stroški prepolovljeni, ob sodelovanju uporabnikov z lastnim delom pa se še občutno zmanjšajo.

V Sloveniji so pogoji za postavitev in delovanje RČN — kot so velikost in razpršenost naselij, (ne)urejenost kanalizacijskih sistemov, specifičnost geografskih območij in ekonomske razmere — nadvse ugodni. Slovenija namreč sodi med razmeroma redko naseljene države (93 prebivalcev/km²), kjer največji delež prebivalstva živi v naseljih z 200 do 500 prebivalci. Ker so RČN primerne predvsem za manjša naselja (100—1000 prebivalcev), je ob strukturiranosti slovenskega prebivalstva možnost uporabe te alternativne metode čiščenja izredno velika. Podatek, da je le 14 odstotkov prebivalstva priključenega na čistilne naprave in da se le polovica te vode očisti s mehansko-biološkim postopku, kaže neurejeno čiščenje slovenskih voda in s tem potrebo po večji učinkovitosti. Razgibanost geografskih območij v Sloveniji in s tem povezane težave pri vodooskrbi in čiščenju odpadnih voda prav tako podpirajo nove pristope čiščenja. Tako se v kraški regiji soočamo hkrati s pomanjkanjem vode in visoko nevarnostjo onesnaženja talnice, v alpskem in primorskem območju z razvojem turizma in hkrati s potrebo po varovanju naravnih vrednot, v nižinskem predelu pa z intenzivnim kmetijstvom, razkropljenostjo industrijskih obratov in s tem povezanimi problemi onesnaževanja vode.

V Sloveniji uspešno deluje že nekaj takih naprav za čiščenje komunalnih odpadnih voda, odpadnih voda iz živilsko-predelovalne industrije in izcednih voda iz deponij. Učinkovitost je visoka tudi pozimi, ko so rastline sicer neaktivne, aktivnost pa ohranijo talni mikroorganizmi kot eni od glavnih nosilcev čiščenja.

Na višjih nadmorskih višinah take RČN pri nas še ne obratujejo, vendar kljub temu lahko na podlagi domačih

in tujih izkušenj pričakujemo učinkovito čiščenje tudi v pogojih, ki vladajo pri naših visokogorskih postojankah. Drugi alpski narodi so nabrali precej izkušenj, saj so že kar nekaj postojank opremili z RČN. Celo v zimskem času, ko so te naprave prekrite s snegom, dosegajo zaradi ohranjene talne aktivnosti visoko učinkovitost čiščenja. Ob ustrezni izbiri rastlin in pravilnem dimenzioniranju so RČN uporabne vse do višine 2000 metrov, še posebno, če so obremenitve v zimski sezoni veliko manjše kot poleti, kar je v večini postojank.

Na podlagi teh dejstev potekajo priprave, da bi tudi v naših gorah z RČN poskrbeli za čiščenje odpadnih voda gorniških postojank. Analize so pokazale primerčnost Koče pri Triglavskih jezerih. Na izredno lepi legi ob jezerih na nadmorski višini 1685 metrov je bila koča zgrajena že v prejšnjem stoletju, leta 1880. Seveda je bila kasneje večkrat razširjena, nazadnje leta 1988. Kljub razširitvam koča, ki je last planinskega društva Ljubljana-Matica, težko zadovolji potrebe vse bolj množičnega obiska. 200 ležišč nudi nočni počitek letno skoraj 8000 obiskovalcem. Veliko več pa je dnevnih gostov, ki se poslužujejo samo gostinskih storitev. Pri tako množičnem obisku nastaja veliko odpadne vode iz kuhinje, sanitarij in umivalnic. Sedaj se ta zbira le v triprekatni greznici, kar pa ni zagotovilo, da ne bi ogrozila vode gorskih jezer, ki ležijo pod kočo.

Inštitut za biologijo iz Ljubljane že vrsto let opravlja analize stanja naših gorskih jezer. Rezultati jasno kažejo, da se stanje slabša. K temu poleg prenosa onesnaženja na daljavo precej prispeva tudi povečan turistični obisk gorá. Močan vir onesnaženja so namreč prav gorniške postojanke, ki še nimajo učinkovitih sistemov čiščenja odpadnih vod. Mednje sodi tudi omen-

jena koča, kjer množičen obisk in občutljiva lega v osrčju Triglavskega narodnega parka zahtevata, da bi čim prej poiskali ustrezno rešitev glede čiščenja odpadnih voda. Dejavniki, ki govorijo v prid postavitve RČN pri tej koči, so predvsem:

- ugoden obratovalni čas postojanke, ki je oskrbovana le v poletni sezoni, kar se pokriva z viškom bioloških procesov;
- stalnost in zadostnost vodnega vira, saj zajet močan izvir omogoča stalno količino odpadnih voda in s tem učinkovito delovanje RČN;
- primernost prostora, saj je v dolinici med zajezenim Močivcem in Šestim jezerom dovolj prostora za RČN, ki bi se tudi ekološko in estetsko vklapljala v obstoječo krajino.

Iz obstoječe greznice bo odpadna voda gravitacijsko dotekala na RČN, kjer bodo na ustreznem substratu, ki bo z vodotesno plastjo ločen od okolice, posajene rastline. Na zunaj bo taka »naprava« videti kot vlažno travišče. Na približno 150 kvadratnih metrih površine bodo namreč posajene v okolici rastoče vlagoljubne rastline. Ker v TNP ni možen vnos tujerodnih vrst, je možna le uporaba tistih vrst, ki v njem že uspevajo. Te tako imenovane avtohtone vrste, med katerimi so mnoge vrste trav, šašev, ločja, munccev, vrbovcev, pa kislica in kopriva ter mnoge druge, so namreč s svojo učinkovitostjo čiščenja povsem zadovoljive.

Voda se bo v sistemu pretakala vsaj 10 cm pod površino. S tem se bomo izognili tudi problemu smradu in razvoju nezaželenih žuželk. Očiščene vode se bodo stekale v iztočni jašek, ki bo lahko zaradi dosežene čistosti povezan z jezerom.

Rešitev problema odpadnih voda pa ne sme biti odvisna le od sistema čiščenja. Veliko bolj pomembno je zmanjšanje obremenitev, kar pomeni predvsem varčevanje pri porabi vode. To pa zahteva spremenjen odnos gornikov do bivanja v postojankah. Odpovedati se bo potrebno marsikateremu udobju in dolinski razvadi, saj gorsko okolje ne omogoča razpisne porabe vode in energije. Med pomembnejše ukrepe sodita opustitev pranja perila in prehod na sistem spanja v spalnih vrečah ali spalnih rjuhah, ki jih obiskovalci prinesejo s seboj. Za zmanjšanje količine sanitarne vode je treba postaviti suha, kompostna stranišča, ki so se izkazala tudi v gorskem svetu. Zmanjšanje gostinske ponudbe na najnujnejše bo ob uporabi ustreznih čistilnih sredstev in namestitvi varčnih naprav močno zmanjšalo količino odpadne vode iz kuhinje.

Za tako zmanjšano količino odpadnih vod je za postojanko tipa, kot je koča pri Sedmerih jezerih, ki poleg tega leži sredi strogo varovanega območja TNP, takšen sistem čiščenja še posebno primeren, saj se nemoteče vklaplja v okolje, ne zahteva velikih posegov, ne porablja električne energije in uporablja naravne procese, ki so vezani na uspevanje domačih vrst rastlin in mikroorganizmov.

Slovenski gorski reševalci vsako leto dopolnijo svojo statistiko reševanja v gorah in dotedanjim številkam prištevajo nove. Tako kaže statistika reševalnih akcij GRS za obdobje od leta 1945 do 1995, da so slovenski gorski reševalci ta čas v celoti reševali 4537 ljudi, od katerih je bilo 2334 poškodovanih ni 1344 nepoškodovanih, vendar pomoči potrebnih. Z gora so v teh letih prinesli ali pripeljali 778 mrtvih gornikov, medtem ko za 81 ljudi, ki so jim pomagali, statistika ne pove, v katero kategorijo naj bi jih uvrstili.

NA LASTNI KOŽI JE TREBA OBČUTITI NARAVO, PA ČE JE ŠE TAKO POMRZNJENA

S KOLESOM NA LEDENIKU ALASKE

DEJAN OGRINEC

Ugotovitev o možnem kolesarjenju tudi po ledenikih je prišla sama od sebe.

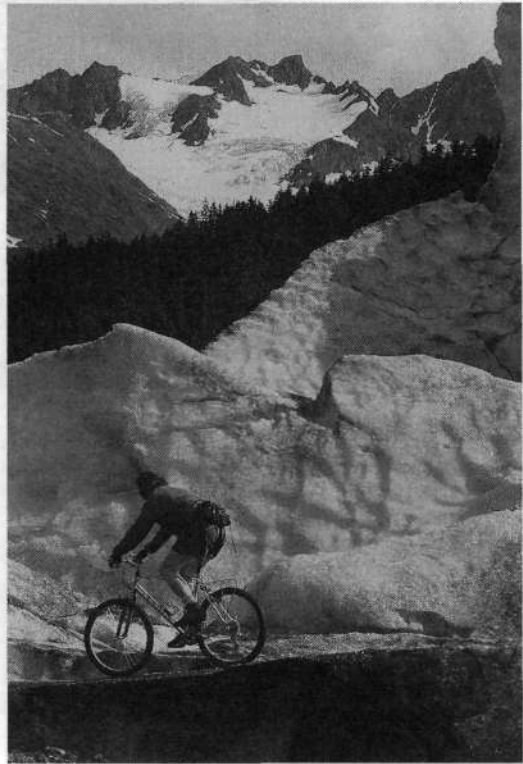
Z najinima lastnima gorskima kolesoma (brez težav si jih je sicer mogoče izposoditi, a je cena le malce prehuda) sva se z vso drugo potrebno in nekaj malega tudi nepotrebno »kramo« odpeljala proti severnemu tečaju, do največjega mesta na Alaski, v Anchorage. Seveda sva do tja potovala z letalom — pa ne samo enim; skoraj cela zbirka jih je bila na koncu koncev: z našo domačo Adrio sva letela do Pariza, od tam z veliko problemi zaradi bomb v Parizu in Franciji le do Toronta v Kanadi, kjer sva brez vsega prebedela noč na letališču. Najino prtljago so namreč poslali do Vancouverja, kamor pa sva midva prispela šele dan za njo. Od tam je bil le še kratak polet do Seattlea in končni, zadnji led do najinega cilja.

SLOVENSKE KORENINE

Če vzameš v roke vodnik Lonely planeta za Alasko, dobil sem ga že v Ljubljani, ti sicer nenehno svetuje, kam naj bi šel po tej krasni in lepi deželi; a mi Slovenci gledamo na to zviška. Lepo je že, lepo, vendar niti pri nas ni od muh lepota naše pokrajine, si večinoma mislimo. A lepota na Alaski ima druge razsežnosti. Gre predvsem za velikost. Alasko je velika. Pa pustimo ob strani kilometre; govorim o videzu in občutku, ki te preveva, ko se ozreš okoli sebe. Obdaja te prostranstvo, ki se ti zdi brezmejno. Kot da ni konca tej deželi. Zares je veličastno: zeleni gozdovi tundre, rdeča polja jesenskih borovnic, zelo, zelo dolge in raznobarvne reke — od turkizno modre do svetlo sivih ledeniških, nad vsemi temi krasotami pa so vsepovsod v daljavah ogromni in čakati beli vršaci, ki so prej gorovje kot gore.

Za naše razmere bolj normalni gozdovi so proti morju, pri Tihem oceanu. A tudi ti so podobni nižinski tundri; težko so prehodni zaradi goste podrasti in pomanjkanja poti. Na jugovzhodu Alaske pa se razprostirajo ogromni smrekovi gozdovi in tam leži glavno mesto Juneau. Njegova zanimivost je, da je dosegljivo le z letalskim ali vodnim prevozom po oceanu. Le kakšno glavno mesto je to, ki ni dosegljivo z avtomobilom!

Povedal sem že, da je to velika in prostrana dežela. Mesta so zelo redka, prej so naselja kot kaj več, izstopata le Anchorage in Fairbanks. Prvi ima 250.000, drugi 100.000 prebivalcev. Zanimivo je, da sva v Fairbanksu v prodajalni s športno opremo naletela na prodajalca, ki je poznal naš, slovenski jezik in je celo vedel, kaj je potica. Ni se nama zdelo nenavadno, da je poznal naš jezik; da pa je izgovoril besedo »potica« in je celo vedel, da jo pri nas najpogosteje pečejo za božič, se nama je zdelo nadvse nenavadno. Ne, ni bil še pri nas v Sloveniji, le njegov ded je petinštiridesetega z jezo v srcu na matično domovino odšel v Ameriko. Jezen pa je bil na Italijane, saj je bil njegov dedek iz Rezije. To je

Gmote ledu, med njimi pas drevja, zadaj venec gora — in kolesar na tem ledu

bilo tudi vse, kar je ta fant vedel o nas. Mladi mož je bil res presrečen, ko sva mu pojasnila, da pravzaprav pripadamo istemu narodu, saj mu njegovi domači tega niso nadežno pripovedovali.

To, da najdeš svoje korenine, je posebno v Ameriki zelo pomembno, na Alaski pa še toliko bolj. Tu so prav vsi priseljeni iz vseh možnih in nenavadnih predelov sveta, tja pa so prišli iz različnih vzrokov. Alasko so na začetku sicer precej naseljevali Rusi, a si s svojim grdim in nehumanim ravnanjem do Eskimov niso ravno postavili spomenika. Za njimi je ostalo tudi bore malo krajevnih imen ali priimkov.

48 TUR ZA GORSKO KOLO

Ko sva se odločila, sva v roke vzela knjigo »48 tur za gorsko kolo po Alaski« — in se čudila skromni številki 48 tur v tako veliki in prostrani deželi. Kako je to mogoče, ko pa imamo doma v Sloveniji, v naši majhni deželi, neštete možnosti za kolesarjenje? Šele kasneje, po nekaj dneh bivanja in kolesarjenja, sem razumel: če ni prav nobene poti ali ceste, pač ni vožnje. Ne gre! Ni šlo niti prvim belim priseljencem in ne gre niti nam danes.

Ledenik pravzaprav sploh ni tako raven, kot bi bilo mogoče pričakovati

Na Alaski so bodisi starodavne povezovalne poti za pešce, bodisi »novejše« ceste iz obdobja zlate mrzlice. Ceste, ki jih tudi tam na veliko gradijo gozdarji, so namreč preveč razrite ali preveč blatne za kolesarjenje, poleg tega pa peljejo le nekaj kratkih milj v notranjost.

S temperaturami do 15 stopinj je podnevi še mogoče preživeti na kolesu. Le oster severnik ti lahko zagreni življenje. Seveda je to hladna dežela. Jeseni na »celini« (jesen pa traja le kratek čas, konec avgusta in začetek septembra) ni govora o kratkih rokavih ali kratkih hlačah, saj lahko temperatura zelo zaniha, najpogosteje navzdol, navzgor bolj redko.

Zakaj sva se torej odločila za Alasko, ko pa po vsem povedanem ni ravno najboljši gorskokolesarski raj na zemlji? Resda razmere za gorsko kolesarjenje tam niso rožnate — toda ravno v tem je čar.

NAJLEPŠI VISOKOGORSKI PARK

V omenjeni knjigi je, na primer, opisana 40 milj dolga tura, ki je bolj športna. Ali pa, na primer, 100 milj ceste, ki se vije skozi narodni park Denali s prečudovitimi pogledi na sveže pobeljene vrhove Alasko ranga nad ogromnimi prodišči ledeniških rek, kjer se je mogoče srečati tudi z raznovrstnim živalskim svetom od malih zemeljskih veveric do grizljev, kar te zares »odnese« iz realnega življenja v brezčasje. Nemara nama je tak občutek dajalo najino že kar dolgo bivanje v tej deželi, a mislim, da je kljub temu občutku ta park na Alaski najlepši primer visokogorske Alaske.

Po parku turiste sicer prevažajo z avtobusi, če pa imamo srečo in smo si oskrbeli posebno dovoljenje, je hoja naokrog zelo enostavna, a naporna. V daljavi občudujemo najlepšo goro te okolice, saj je v parku najvišji vrh severnoameriške celine, Mt. McKinley. Edina ovira je obiskovalcem lahko vreme. V narodnem parku Denali velja, da so na teden trije deževni dnevi, ostali štirje pa oblačni. Če se ne prikaže sonce, ni z Mt. McKinleyem nič, včasih pa je takšno vreme tudi po mesec dni.

Popolnoma drugačna so kolesarska doživetja z lužami, blatom in kamenjem. To je bolj prebijanju proti Landmark Gapu, prehodu skozi Alasko range, na osrednja severna ravninska prostranstva. Skozi ta vrata se vsako pomlad in poletje selijo karibui. Pot do jezera, ki leži ob vходу v Gap, po tej poti pa sva se z ženo Urško namenila voziti, je od teh velikih čred močno »zmahana«. Prebijala sva se iz luže v lužo, preko večjih in manjših kamnov, skozi blato potokov ter nizko grmičevje tundre, dokler ni zračnica v kolesu obnemogla. Ni počila, temveč ji je od nenehnega mučenja odpadel ventil. Nasploh so ventilčki kar pogosto odpadali, in sicer navadno tedaj, ko je bilo to najmanj potrebno, najraje med najinimi sovražniki — mrčesom. Uršo sem zaman prosjačil, naj nekako poskuša odganjati stran nadležne leteče žuželke, kajti nič razen vetra jih ne ustavi.

ZAMISEL O KOLESARJENJU PO LEDU

Med najinimi kolesarskimi turami je bila tudi tista okrog jezera Kings, le da se je tu »težavicam« z vodnimi preprekami pridružil še oster in močan (in seveda hladen) severnik. Tolažbo sva dobila v obliki obilice borov-

Na prehodu med tundro in večnim ledom Alaske

Foto: Urška Ogrinec

nic, ki sva jih lahko obirala popolnoma brez vsake konkurence. Nobene žuželke ni bilo in nobenega strahu pred medvedu.

Spoznanje o možnem kolesarjenju po ledu pa je prišlo med obiskom McCarthyja.

Do Kennicota sva prikolesarila iz McCarthyja po nekdanji trasi rudarske železnice. Mesto prav izstopa s svojo temnordečo barvo med jesensko zeleno rumeni mi odtenki gozda. Neverjetno dobro je še ohranjena. Po kratkem ogledu in kljub hladnemu dežju sva nadaljevala pot proti koncu doline, do ledenika Blackburn. Kolesarila sva po ozki potki ob veliki ledeniški moreni, prek podrtih odsekov poti s kolesi na ramenih, ter prihajala vse bližje in bližje zožanju — koncu doline. Ko je pot izginila na ledeniških sipinah, se nama je ustavilo. Takrat mi je »kliknilo«: zakaj ne bi šlo tudi po ledeniku?

Ledenik Blackburn je velik, skoraj raven in zelo čist, brez kamenja na ledu, brez kakšnih velikih, grozljivih razpok, tako da mi je deloval prav mило. Tistih nekaj razpok je bilo dovolj ozkih, z njimi sem računal, vedel sem, da vanje s kolesom vred ne bom padel, ker bi se že na začetku zataknil.

S tem upanjem sem se s kolesom na rami spravil na ledenik. Oba sva stopila nanj, Urška brez kolesa, saj niti ni verjela, da bi se bilo mogoče s kolesom peljati po ledeniškem ledu. Pa se je skoraj zgodil čudež: njej je peš, kot se po ledu navadno dogaja, zelo drselo, medtem ko meni ni prav nič, ko sem se spravil na kolo.

Dokler ni bilo potrebno prečkati brega, je bilo neverjetno dosti trenja, dovolj tudi za vožnjo v hušji klanec. Vendar to trenje ni bilo le od umazanije na ledeniku, temveč tudi, kot se mi dozdeva, zaradi drugačnih, večjih kristalov ledu na površini. Z otroškim veseljem sem vozil gor in dol po ledeniku in razveseljeval poleg sebe tudi tistih nekaj redkih turistov, ki so prišli do Kennicotta in do ledenika.

Kakorkoli že, občutek vožnje po ledu je vsekakor veličasten in božanski. Toda četudi tja ob morebitnem obisku nemara ne boste vzeli gorskega kolesa, je na Alaski vsekakor dovolj drugih zanimivosti tudi za drugačne dejavnosti. Nikakor pa tja ne bi smeli potovati z zaprtimi očmi, le zaradi potovanja. Kakšne pustolovščine se je vendarle treba lotiti, da bi naravo kar najbolj spoznali na lastni koži, pa čeprav je ta narava še tako pomrznjena.

MED SKORAJ POZABLJENIMI GRIČI, HRIBI IN LJUDMI

SKOZI KRIŽNO GORO NA KOVK

RAFKO TERPIN

Križna Gora, najbolj vzhodni krak Trnovskega gozda, je visok hribovit svet — pravzaprav planota (okrog 900 m n. m.) med Idrijsko in Vipavsko dolino. Raztrese-no, pretežno opuščeno naselje Križna Gora se dotika Mrzlega Loga na črnovrški ter Kovka in Gozda na ajdovski strani. Vsaj z dveh strani jo jasno omejujeta cesti: na vzhodu Vrh gore — Col in na zahodu Mala Gora — Kovk.

SPOMINI POD DEBELO BUKVIJO

Pri Cencu nedaleč od stare gostilne Pri vodnjaku (pred 2. svetovno vojno Šemrl) nad Črnim Vrhom je ob vsakem času vetrovno. Na najvišjem delu prehoda od Idrije do Vipave najbrž ni pričakovati drugačnih razmer. Posebno zima se ne da krotiti. Shlajene nočne megle se redno igrajo z zmrzaljo, poledico, ivjem. Srebrni, včasih težko ovešeni plašči spravljajo v grozo mnoge popotnike. A tudi lepota useka in omami. Mene prav rada.

Namenim se takega srebrnega skoraj zimskega jutra, ko snega niti ni, čez Križno Goro.

Nad poležanim Malim Poljem (Dežela klobukov) je tenko razpeta zaspana noč. Sredi travnikov je vpraskana bela cesta. Klanec je pošteno spihan, blesti v temnem ivju. Bojim se, da mi krljhi ne bi odleteli, kar zvonko bi zapelo po steklastih tleh. Kapo si potegnem čez, kapuco si poveznem na škrmicelj. Zdaj pa le! Vrh klanca, vem, se dobra vozna pot nameni k Jerinovcu. Moja smer gre desno navzdol v rupo k skoraj opusteli

Smrčkovi domačiji. Okrog čedno obnovljene kamnite hiše so povsod sledovi brezdelnega nedeljskega počivanja. Narava nekomu pomaga pozabljati.

Povsem prijazen, tih kraj je rad udarjen, kadar poleti klesti toča. A to so le kratki postanki v vsakdanjem življenju. Čez staro stezo se razpno koprive. Na nepokošene trate se za mnogo let naseli košutnik, povsod za rokave cuka šipkovo trnje. Višje nad cesto (zapustil sem dolino) se je razpaslo brinje, navadno temno, črno, v ivju darilo očem.

Nad Spodnjim Žgavcem (Mrzli Log) so nekoliko predstavili lesenega boga. Z ene strani poti na drugo. Za grmovjem je opredena tiha dolina, pes se je le zbudil in dal glas od sebe. Med jesenje se nalahno zvija plavkast dišeč dim. Za debelo krastavo bukviyo ob poti se je že kdaj izsušil kar obsežen kal. Spomnim se: pomalical sem pod drevesom, ko sem jo prvič brisal tod.

Zgornji Žgavec je zgolj tiha hiša, dve njivi zmrzujeta ob vozniku. V zemlji spi vojska rumenega svišča. Spomladi bo krmežljivo pogledala iz kamnite gmajne.

Zadaj, ob koncu odprte Žgavcove doline, se v levo spušča globoka rupa, ne vsa poraščena. Na njeni nasprotni strani se v rahli svetlobi sluti nov, bolj razprostranjen kmečki svet, ves popackan z globelmi in vrtačami. Tam se s colskega konca vije glavna križnogorska cesta, pred leti še kolnik. V meglenem, z ivjem naloženem jutru se jo je pametno držati.

CEFRAJO SE SREBRNE MEGLE

Na bližnji Kobilici sem pred leti kramljal z mamco, ki je ostala sama v razsežnem domu. Včasih, se je spomi-

njala, se pozimi snega sploh niso ustrašili, saj jih je bilo dovolj pri hiši. Ob nedeljah so šli zmeraj na Col k maši, drug za drugim. Moški so se spredaj menjavali (v novem snegu), pa so pretrgali do zoranega vrha. A zdaj, mi je postokala, jo vsak prst belega odreže od sveta.

Mamce ni več, najbrž se je že kdaj spravila z Bogom in z zemljo, za hišo pa se še pne pust, kamnit pašnik, do kala in do razgledišča, kjer še včasih kurijo kres. S tistega prelepega kraja je blizu do Špičastega vrha. Na njem so pred leti zadloški fantje v nebo potegnili lesen razgledni stolp. V nekaj letih jim ga je uničila strela, a slišim, da so se spet vrgli v delo. Razgled s stolpa je hudo nenavaden, daleč naokrog so sami gozdovi, krošnje, krošnje, trdna tla so nedoločljivo skrita. Izpod vzhodnih šivov videnega se kot testo za štrudel vleče širom Zadlog. Idrjica s svojimi grapami ponuja drugo sliko. Na primorski strani razločno trobezljata le Sinji vrh (1002 m) in Čaven (1353 m). Gozdnati vrhovi Križne Gore sicer pojejo in godejo v svojem teku skozi prostor, a v tujcu radi razvzemajo vtis nelagodja, celo izgubljenosti. Med njimi se je treba znajti.

To pot ne grem na vrh, skozi Merjšo se spustim. In preko. Merjša je pusta, suha dolina, to je nekaj proti severozahodu povezanih vrtač, starih pašnikov s komaj vidnimi sledovi stare domačije, že tja proti Kalarju. Star, zaraščen in nekdanj markiran kolnik (Idrijsko-cerkljanska planinska pot) gre nižje, pod današnjo cesto, javka in sopiha hkrati z rupami, ki jih obletava. Merjšo je vredno prečiti na njenem začetku ali koncu, če seveda hočeš do zadnjih domov Križne Gore. Danes se je najpreprosteje izpod Kobilice držati nove ceste proti Kalarju in zaviti v strmo stezo, preden se pot spusti v Kalarjev dol. Omenjena steza se hitro priveže k vozniku proti Jošku (Pri Grkovem grobu).

Križnogorska cesta, ki s Cola rine sem gor, se vzpne mimo Pajerja in obhodi gozdnat vrh. V rastočem jutru se cefrajo srebrne megle, skozi obeljeno bukovje pride sonce prav do oči.

Hiša Za vrhom (Križna Gora 11) si je izrezala večjo gozdno jaso, navidez čedno in gladko. Vrtače v dnu niso pregrozne. Pod oblomljenimi krošnjami spi težko ogrodje velikega doma. Na štirni je vklesano: 1831. Pred nekaj leti (1986?) razširjen voznik ne zaleže nič več.

BILA JE PRITLIČNA BAJTA...

Vabeče sonce me potegne mimo oparjenih šipkovih glav v ne povsem zaraščen pašnik. Dvignem se ven, stopim na sonce. Luč udari vame in v stvari, ki me spremljajo. Skozi brinove na grič.

Stoj! Za gričem se blešči neznan, plitvo razprt svet, opreden z zlatimi senožetmi. Megla tišči skozi kratko bukovje. Mraz poka v vejah. Dotiki stekleno zvone. Svetloba se je spotegnila čez preoran travnik, kdo ve kdaj so merjasci preobračali grivo. V plavem hladu zlaté robovi visokega belega pogorišča. Ob novi gozdni cesti. Jeseni rastejo v vrsti, vsak od njih kaže rane. Grmovje, polegla koprive, bezeg ob hiši, porton s trikotno preklado... Kako? Od kod ta dom? Se mi utrinja star spomin? O, se! Jošk! Pri Jošku!

Uredim si misli. Da, davnega 1973., v zelenem juniju, sem prvič zašel mimo. Gozdovi so brneli od poskočne muzike, vrata so bila na stežaj odprta, otročad se je podila okrog dreves, hiša je bila polna prešerno veselih ljudi. Kakšna družba so bili! Še danes se mi zdi, da so me v svoji iskrivi dobri volji komaj opazili. Navizali so me okrog Kalarja na Malo Goro, tja sem se takrat tudi potegnil... Je vmes (1983?) strela usekala? Kako gladko se zdi danes plavkasto lubje bukovih vej! V gluhem, prostranem miru se otresa ivje, glasovi se mehko dotikajo duše.

V desno gre pot h Kalarju, vem. Nedaleč ob kraju in za grintavim obronkom skrita šteje dneve podrti Golobova hiša (Pri Neži). Sledovi govore o prijaznem domu: pot do hiše, dvorišče, vodnjak, skrbno obdelan kamen, perunike na škarp. Na hlevskem mlajšem portalu piše: L. 1928 — ŠT. 15 Z. V.

Iznad hiše je treba po stezici prečiti dve nekoč košeni trati. V gozdu vrh klanca, na prehodu, blizu pod Golobovim vrhom (1072 m) se odpira predivji pogled v tisovske gozdove. Saj veš, si pinkam, da tu notri nekje teče cesta z Male Gore na Kovk in da se na Preski odcepi tisovska! Vem, vem, a mi nič ne pomaga. Svet pod nogami je grozljivo neznan. Gozdovi so poštrcani s skalnatimi čermi, brez konca in kraja se podajajo iz ene vrtače v drugo. Idrjica je Bogu za hrbotom, o Vipavski dolini ni moč niti sanjati. Le Čaven z odmaknjeno domačnostjo uokvirja gozdno prostranstvo, ki bi si ga ta hip ne drznil prekrižariti; ne, čutim, da bi se utegnil izgubiti.

Skočim nazaj do Goloba, preko njegovih v luknje nag-njenih starih travnikov, skozi leskovje, skozi biserno zveneče in k tlom razraščeno bukovje, jesenje, jelševje. Šipek, brin, nekaj smrek. Ob cesti, na zahodnem prehodu nad Joškom, leze v tla najvišje ležeča Klateževa hiša. Bila je pritična bajta, domača — pravim, ko jo v mislih postavljam na noge. Vendar se je slamnata streha že kdaj zapeljala k tlom, lesen čelni opaz je oplazil zid in zlahka zarezal v plitko grivo. Nekaj pokončnega lesa spominja na orehe.

Sonce in megla sta se to dopoldne prijala v križ; ko prvi obnemore, si nakladam, je dobro vedeti, kje si. Tega se držim. Za Čavnom se mi v oko usede še Sinji vrh — zdaj dobre smeri ne morem več zgrešiti. Hrustljava je pot ob žičnatem platu odmaknjene pašnika.

Škančer je zadnja podrtija tega pozabljenega kota Križne Gore. Njegov svet je položen k Sinjemu vrhu, sonce se ga dotika nekam pozno. Krhka lepota po vejah začenja popuščati, gozd napolni pridušena muzika. Padajoče stresa tisočere zvončke. Na odprtem gospodarji bleščava luč. Prekrita stavba pod krošnjami je skrajno molčeča. Pod novo kritino gnije stara lesena izba, razpoznavni se more kuhinjo in hlev z lesenim stropom. Nekdo je nekaj nameraval, kimam. Nič več. Nedaleč je v gozdu videti kamnite kotanje, vanje so lovili vodo z neba... Ves ta davni napor se vidi strašno nenavaden, prvi trenutek prav nerazumljiv. Dokler samemu sebi glasno ne izrečem besedo — dom.

Srebrni se v sončsegajoča senožet, z rahlim odporom si jemlje moje korake. Sekam, podiram, s slastjo uni-

čujem. Brezglavo slepa okna ostajajo v osojni senci, daleč sredi pustot Križne Gore.

ROB PLANOTE JE GLADKO ODSEKAN SVET

Za spodnjim robom čedne senožeti se začenja spuščati pot proti Kovku. Zanj so mi povedali. Trdna steza je nastalana z listjem, v katerega se je z vseh strani zalezla zmrzal. Skozi vrhove krošenj hitim k soncu. Nenaden voznik jo pelje preveč v levo, prečim ga. Nižje je videti nekakšno razširjeno pot nad senožetjo v strmi rupi. Križpotje, obljudena hiša, pes, v debelo kapo zakomotan pob. V levo mehko valovi dolga njiva. Svetujejo mi, naj stopim kar za hišo. V kratek klanec. Svet je tod obdelan. Pot je uhojena, zvožena. Nekaj je podrtga lesa, laze trebijo, plotovi razmejujejo, lese dopuščajo. Spet cesta. Umaknem se k hiši na kuclju. Streho ima staro, pol slamnato, okna so belo okvirjena. Štirna na utež. Za družbo so neznansko lepa drevesa: jeseni, smreke, lipa. Dvorišče išče pomladi.

Skoraj sem na asfaltu. Cesta se s Cola poigrava proti Otlici in Predmeji. Z roba raztresenega zaselka Gozd prihajam na Kovk. Na Majeriji pod Sinjim vrhom imajo trgovino. Tu se asfaltu pridruži bela makadamska cesta iz Zadloga in z Male Gore. Nad križiščem govori o vojni popisan kamen, nekaj višje raste v trdo čelo Sinjega vrha nova kapelica. Kakšen avtomobil se zažene v klanec. Domačije so bolj tihe. Z muziko se poigrava le sonce, veter mu zvesto sledi. Vse jima gre od rok.

In zdaj na južni rob planote! Najprej do Kovača v Dolu, tam jo obrnem desno, v igrivo zarisani in ožarjeni dolinici se tišči Žgavec v Lazu. Prav mimo razpadajoče hiše stopim. Vidim, da so jo po primorsko svojčas le dogradili, prej je imela strmo streho, najbrž slamnato. V brezvetrnem udrtem lazju počiva kot prijatelj, ki mu je treba reči besedo. Nad njo se skozi omrzle krošnje beli razkopani Sinji vrh.

Rob planote je gladko odsekan svet. Spodaj so strme meline in nizek gozd, gaber in jesen gospodujeta v njem. Zgoraj le kamen tolče svoje dneve. Na najbolj prepihanem odnaša celo zemljo. Do živega oguljene draste izginevajo prav tam, kjer se rojeva prepad. Spodaj se za razmahnjeno Ajdovščino v obe strani razgrinja zeleni prt Vipavske doline. Kras se potaplja v plavem. V ostru sliki zimskega opoldneva naenkrat zaščemi množica dolinskih glasov in prisluhov. Mimoidoci, premaknjen ali odmaknjen (tudi zato lezemo v hribe), zmore poslušati z očmi. Kaj ni tako, da poslušamo le zgodbe, ki si jih sami slikamo? Trdo resnični božji svet nam le nekoliko pomaga.

Pot je bolj smer, markacije nekaj naključnega. Trdo se stopa, korak se prilagaja beli, nagrizeni skali. Rožni vrt spi, njegova pravljica se razplete v maju. Skopi so sledovi lanske pomladi.

Pusti! Glej svet pred seboj! si ponavljam z očetovimi besedami.

DOLINA JE OBČUDOVANJE, ŽELJA NI

V bližini se s previharjenega prehoda spušča stara stezica proti Ajdovščini. Kamnito razpelo nad njo

označuje konec nekdanje pešpoti proti Gori. »Hvala bodi Bogu, zdaj smo skoraj doma!« je vzdihnil slednji, ki je pripihal do znamenja. Kamen je strašno prepričljiv. Štirje kosi, drug na drugem, povezani. Križani je obdan s štirimi angelci. Kamen, kot da je prav tam pobran, je spran, zlužen, objeden, z lišaji popasen. Sledove dlet je že davno pospravil čas. Z burjo in soncem zbraten je postal enak drugim. V pregnano divji krajini je vse bolj del narave in vse bolj do živega gre zato doveznemu popotniku.

Stari in novi pašniki segajo do roba planote. Plotovi so z njimi. V plitvih zavetjih se zarašča nekaj kraških gmajin. Ko zmanjka drevja — vem, da se tam planota bolj daleč in gladko razpotegne — poide tudi sonce. Ta je pa dobra! Med redke borovce se zbaše gosta, siva megla, ves svet se zagrne. V dobri, stari smeri jo režem povprek, na vrh Kovka (961 m) sem namenjen.

Zadnji vzpon na Kovk čez obrabljen pašnik in senožet je prijazno opravilo. Megla popušča, sonček poškilli skozrjo, zdaj jo bo zmrnilo. Obiram se: iz zlahtnosti nedoločljivega se vse bolj riše nasekan rob Trnovske planote. Gospodarja — sonce in kamen — se svetlo čeperita v procelju Sinjega vrha, kot želja čemi zadaj Čaven, Golaki so beli duhovi, nekeje v kraljestvu srebrnega hladu rastejo v skoraj pójem nedoseženega. Križna Gora, od koder prihajam, se pokaže kasneje. Njeni vrhovi Sui vrh (988 m), Golobov vrh (1072 m), Špičasti (1128 m), Veliki Kamen (1076 m), Mali Kamen (1045 m), brezimni vrh nad Smrčkom (1013 m) in predvsem bližnja Križna gora (957 m) nad Jerinovcem so sosedje preko suhe doline, po kateri jo asfalt teše s Cola proti Otlici. Zlagoma se razodevajo. Nebo je čezincez prežeto s soncem, popilo bo še zadnji jedek hlad, srebro bo končalo na zamrznjeni zemlji.

Ko se tu in tam oziram v dolino, počnem to zato, da bi ostreje doživljal hribovske urice. Z dolino ob strani je lažje. Dolina mi pomaga živeti, a tudi videti. Dolina je morda občudovanje, želja ni.

Čas je nagel. Vsak korak je treba s strastjo použiti. Odlašanje na kdaj drugič je nesmiselno. Z vrha, od črnih sledov kresovanja in starih strelskih jarkov, me na vzhodni strani Velikega grebena čaka še zadnji otok strupene, nekam osojne megle, ki jo veter burno raztepa in v njej odpira vedno nova bleščeča okna. Z vso slastjo zevam skozi! V njihovih se pravljico zamejenih okvirih še zadnjič ta dan zablesti ivje, pozlati ledena senožet, pordecé leskovi šopi. Sonce se razkazuje kot razposajen otrok, ki mu pridejo v goste. Prav! mencam. Saj res nimam kaj reči. Izgovorjene besede znajo biti strašno prazne.

Slovenski jamarji, ki so bili še med obema svetovnima vojnama velik del tudi planinci, dokler niso ustanovili svoje organizacije, so zadnja leta nekoliko »zaspali«: prvo tisočmetrsko brezno v slovenskih gorah so jim morali odkriti tujci, zdaj so spet tujci napovedali, da bodo že letošnje poletje poskušali preplavati sifone med Postojsko in Planinsko jamo in povezali obe veliki jami. Menda slovenski jamarji najresneje združujejo svoje moči.

BLOŠKE BARVNE RAZGLEDNICE

MILENA OŽBOLT

Priti iz Loške doline na Bloke res ni nič posebnega. Tudi peš ne. Evropska pešpot E6 že dolgo povezuje obe sosednji območji, če zanemarimo vse stare poti, ki so vodile tu čez, z gozdarskimi, lovskimi, trgovskimi, živinskimi, suhorobarskimi, rimskimi in predrimskimi vred.

Ampak odpravljala sva se pa vseeno kot na Himalajo: nekaj let sva odlagala to pot iz tedna v teden, se vmes večkrat napovedala na obisk k bloškim sorodnikom in znancom, pa zmeraj znova odražala kam drugam.

Tokrat je šlo zares in to ne po označeni E6, ampak po drugih poteh in kar počez. Najprej sva se zapodila kar v hrib za hišo, od koder vodijo poti po vsem svetu: v Lož in na Loški grad, na Vodice, na starotrški Golan, na Križno goro, na Devin ali na Slivnico, na Racno goro — če hočeš, tudi na Triglav. No, in s tega razpotja lahko greš tudi po gozdu čez nizek preval proti Knežji njivi in naprej proti Blokam.

VAS S KNEŽJIM IMENOM

Knežja njiva res zasluži svoje knežje ime, saj ne poznam bolj ljubke vasi daleč naokoli, še zlasti, če se ji prikradeš za hrbet in zreš nanjo preko polja med Markovim hribom in Kneškimi vrhom. Če bi znala pisati kot **Thomas Wolfe**, bi mi ob spominu na tisto nedeljsko Knežjo njivo navrelo vse polno pridevnikov, ki bi pričarali vilinsko svetlobo sonca nad Racno goro, svežino gozda z mladimi smrekami ob robu, rjavozeleni prgaсти vzorec njiv v ozki dolini s kolovozom ob robu in rdečerjavimi strehami med sadovnjaki na drugem koncu... Toda jaz tega ne znam in lahko se samo potopim v milo preprostost prizora pred seboj, se spojim z ubranostjo in bistvenostjo vsega, kar je tu. Zamaknjeno sedim v rumeni travi med majhnimi modrimi svišči, ki jim tukaj pravimo »svet'ga Jurja šulenci«, in čakam, ali bo po poti iz gozda morda res pripeljal Pajničev ali Polovnikov ali Majdarjev ali kateri drugi oče tajseln* drv z volovsko vprego... Strmi kolovoz nad vasjo je poln kot pest velikih kamnov, zato je treba voziti počasi in dobro »zljafati«, če ne, je hitro kaj narobe...

Toda ne — zdaj je vendar čisto drug čas. Poslednjega vola s Knežje njive so vendar že davno pojedli.

Zato kar potoneva v goščavo, med smreke in hoje, ki gostijo številne ptice. Že stotič si obljubim, da se bom naučila bolje razlikovati ptice po oglašanju in perju, kajti pred nama se tokrat z drevesa na drevo spreletava par z rdečimi prsmi, kakor bi naju hotel dražiti, in jaz sem navdušena nad njuno šegavostjo in besna nad svojo nevednostjo.

* tajseln: narečna oblika za »tajselj« (težak voz) (Loška dolina).

POTI

Mogočne hoje stoje vsenaokoli na svojih srebrnih debelih, iz katerih se cedi zdravilni pilpoh*, in mešajo opojni vonj smole z drugimi vlažnimi dišavami pomladi v gozdu. Razen vetra v vejah, ptičev in najinih korakov ni slišati ničesar. Tukaj dolgo ni nihče hodil; tudi sekal ne in štori davno umrlih dreves so kakor onemeli ostanki nekega minulega časa. Prava redkost, takle star gozd, in ima me, da bi odfantazirala v preteklost in ugibala, kdo neki je shodil to pot, zaraslo, a dovolj udobno speljano, da bi po njej lahko šla vprega ali jezdec. Morda pa sva na kakem ostanku tiste rimske poti od morja proti Panonski nižini, ki je vodila nekeje tu skozi od Prezida čez Dolino in naprej proti Metuljam?! Slišala sem že nekaj o tem in tudi moja učena prijateljica ve povedati o njej... Toda, draga moja, zdaj že pošteno pretiravaš... Prav tebe bodo čakale rimske poti! Vsaj prebrala bi kaj pravega o tem, preden začneš presti svoje marnje!

... Toda precej zanesljivo je to prav tista samotna pot, po kateri je v težkih časih mati Mima na glavi tovorila vrečo moke ali krompirja s svojega trdnega bloškega doma proti Babnemu polju, kjer so jo čakali otroci... Dolga, utrudljiva, zalostna pot...

... Pot — rimska, fevdalna ali socialistična — se vzpenja; na odcepih se odločava po občutku in nazadnje pristaneva v strmem brezpotju sredi grmovja in mladih smrek. Kaj bi torej? Bloke so lahko samo višje, nižje nikakor; pa jo še tokrat mahneva po občutku skozi goščavo nekam severovzhodno v greben, kjer slutiva najin cilj. Potem pa se vse skupaj naglo prevesi strmo navzdol in po listju se prikotaliva mimo solzečih se svežih štorov, ki oznanjajo, da jih korenine še zmeraj silijo v rast, na znano gozdno cesto, ki — kot slutiva — vodi v Metulje.

DOLINA, HRIB IN BREZA

Zdaj je vse zelo preprosto: bela cesta kot v starih časih, žadasto zelene smrečice na rumenih lažih, sonce, ki naju gleda in si misli svoje, ko se ustavi na robu majhne doline. Sedé v travi ob cesti zreva dol vanjo. Želim si, da bi imela tako veliko roko, da bi lahko pobožala to dolino, jo otipala, pogladila, pocrkjala. Tako lepa je. Mehka, gladka, brez kamnov, povsem okrogla, obdana skoraj okrog in okrog z gozdom, a povsem neporasila. Nobenega grmovja. Skrbno košena iz leta v leto. Negovana, bi se reklo. Le natanko v sredini je na dnu luknja. Ne moreš spregledati, da si še zmeraj in kljub vsemu na robu krasa. S ceste se v to igrakasto dolino spusti kolovoz, ki se mimo kozolca — v tej nenavadni samoti čudno samoumevnega prav kot trava in smreke — zgubi v gozd... Zdaj zafantazira moj

* pilpoh: domače ime za svežo, še tekočo hojevo smolo (Bloke)

spotnik... da je bilo tu nemara kdaj jezero... pa je voda otekla ... tam na hribu pa utrjeno naselje... živinorejcev ali vojščakov... ki so v jezeru napajali živino, lovili ribe in se vozili v drevakih...

Še dobro, da nama pogled zaplava na bližnji grič, nezemeljsko lep, rumeno gladek kot namalan s potjo naravnost gor k beli brezi v prvem zelenju, ki stoji točno na vrhu. Druga drevesa so še gola, le breza je tam kot nevesta. Skoraj kičasto... A neustavljivo. Morava gor, četudi zato nikoli ne prideva na cilj.

Res je breza vilinje svatovska, za njenim hrbtom pod robom pa strma borova in smrekova gošča, skozi katero vsa popikana prideva na prostrano rumeno polje. Dva obraza istega hriba. In povrh je danes vse ali rumeno ali zeleno ali globoko modro.

BLOČANI IN NJIHOVA ZEMLJA

Daleč na drugi strani polja se vidi Hudi vrh, za hribom na desni se dajo slutiti Metulje in na levi bi bili lahko Fara in Nova vas. Tu že dolgo ni bilo nič obdelano, ne pokošeno, ne popaseno, in spotikava se čez menihe in šope resja, ko zijava v kristalno nebo, na katerem trepetaje pozira postovka. Ozirava se za škrjančkom, ki razsipa svojo pesem daleč naokoli, ko se dviga in strmoglavlja nad pomirjajočo bloško ravnino.

Daleč, daleč stran od zadnjih hiš uzreva temno postavto samotnega kmeta, ki z umirjenim korakom zamišljeno ogleduje njive. Kmet — povezan z zemljo do zadnjega vlakna, spojen z njenimi sokovi in duhovi... Prikazen, kakršnih ni več dosti... A v resnici seveda pojma nimam, kdo je in kaj počne tam in tudi pomembno ni, le ima me, da bi poskočila in se zavrtela in zavriskala ob vsem tem nezemskem pršenju podob, svetlobe in miru. In to tudi naredim... Kar nekajkrat, preden se približava prvemu naselju.

Tu kmetje kljub nedelji sadijo krompir v plitvo zemljo, ki je sicer črna, če jo orješ z voli, ko pa traktor spusti plug malo globlje, je njiva takoj vsa bela od izkopanega grušča. A Bločani vztrajajo.

Posebni ljudje so to. Moram jih spoštovati. Čeprav pri nas v Dolini od nekdanj radi rečejo kakšno pikro na njihov račun. A to »špotanje« je pač ena od starih slovenskih navad, ki me je zmeraj neznanško privlačila s svojo sočnostjo in domiselnostjo in je po mojem bolj odraz zanimanja in simpatije kot kakšne resne zamere. Velikokrat pomislim na te ljudi s planote, ne da bi v resnici imela kaj z njimi... Lahko bi napisala razpravo o njih... Pravzaprav ne o njih. O tem, kar jaz mislim o njih. In to ni nič slabega.

Tudi ob potoku pod vasjo nama rumeno zažari nasproti: razcvetele so se kalužnice. Razkošne, sijajne. Ti bloški potoki so spet nekaj čisto posebnega... Ko pa zakoračiva skozi vas, se gospodinja v hišnih vratih napol sama pri sebi začudi, »kaj so to zaeni romarji« in Matjažek, ki domuje v lepi beli hiši, nama rad pokaže svoj novi traktor. Bo ostal na Blokah tudi ko bo velik? Stari sadovnjak na južni rebri Velikega vrha je zmeraj dobro rodil, da nikjer tako, bloškim burjam in zmrzalom navkljub, in od zmeraj imajo pri hiši mošta... Vseeno pa je stari oče rad skrivaj poslal vnuka k Uočjanu po pol li-

tra vina, ker mu je to bolj teknilo... Tudi zdaj ima gospodar na urejeni domačiji, kjer prostori šepetajo zgodbe o dojljah v Egiptu in lesena žlica iz prve svetovne o dedovem vojnem ujetništvu v Ukrajini — tudi zdaj imajo pri hiši dobrega mošta... Ta bi bil kriv, če bi ti postala kolena na kolovozu med griči in njivami proti Volčjemu nekam telečja in misli manj bistre: za goske pač ni seno.

In tako bo za danes lepega dovolj, čeprav so Bloke široke in daljne, mikavne, skrivnostne in gostoljubne, pa naj ljudski glas reče o njih kar hoče pikrega... Še klepet z... hm, kako si le pravijo bivalci Volčjega? Volčjani, Volkovci, Volčjanci? Pozabila sem jih vprašati. A saj še pridem! Zagotovo.

GORNIŠKA POPOTOVANJA ENEGA LETA

NA POTI ZABLOD

MARJAN BRADEŠKO

Tam za Topolom, v mesečni noči, ko so se lunini žarki razlivali skozi bukovno vejevje na naš šotorček in ko je nočni mir kalilo le padajoče jesenovo listje, sem še trdno verjel v lep dan... ko se je Kadin visoko nad nami blede barval v svetli noči, ko se je nekje ob robu jase oglašala neznan živalca... in smo v šotoru spali srečno spanje treh, ki so polni dobre volje šli naslednjim dnevom naproti.

Verjel sem tudi mnogo dni prej, v hladnem januarskem večeru, ko sem v enem zaletu obral bele barjanske 'kokoši', štiri cerkvice na gričkih okrog Podpeči. Kamniške nad megleno Ljubljano so v najnežnejšem rožnem odtenku ugašale, med novoletno okrašenimi hišami pa se je podil mrzel veter in rezal v lica. Na Lovrencu se je zmrčilo, na Sveti Ani me je ujela noč. Sveti Jožef je že spal spanje pravičnega, ko sem lazil skozi hoste nad Kamnikom pod Krimom in se bližal obsijani cervkvi Žalostne matere božje.

Še več upanja mi je dala nočna tura tri dni kasneje, v jasni mesečni noči, na Ratitovec. Mrzel sneg in v led okovani potočki so naju z Dariom spremljali s Prtovča prek Podna. Ob koči je kar dobro vleklo, ko sva v mesečini uživala spokojno noč. Le dva zajčka sta se pripodila od nekod, obkrožila vrtačo in izginila za robom vršne planote. Sneg je škripal pod nogami in kovala sva vse mogoče načrte. Tako lepo je kovati načrte, ko ravno uresničuješ katerega od njih.

SONČNA POMLADANSKA POBOČJA

Po zimskem vzponu z Robanovega kota na Strelovec, četudi v oblačnem dnevu, je duša še bolj polna zagona. Že čez nekaj dni v prelestnem soncu vijugam s Kotovega sedla in razmišljam, odkod bom smučal naslednjič... Od nikoder nisem. Sanje so se pričele počasi umikati pusti vsakdanjosti. Šele konec marca nad Kolpsko dolino, v Mirtoviškem potoku, znova najdem

del sebe in pozabljenih sanj. Še bolj otipljive postanejo teden dni kasneje, ko z Urško in Mojco uživamo nepozaben dan na slemenih nad Robom. Mimo slapa Kobiljega curka se vzpnemo na Svetega Primoža, kjer mrzel pomladni veter brije v obsijana lica, potem pa nizamo vasico za vasico vse tja do Predgozda. Bleščeče bele zaplate trdo zmrznjenega snega ščemijo v oči, med njimi pa razcveteni telohi dajo vedeti, da bo zdaj-zdaj pomlad.

Ko na velikonočni ponedeljek spet lovimo zadnje proste dni, je v Mkvoci grapi nad Trebušo že vse polno cvetja. Urškino prvo zaresno grapo zaljšajo mastnice, pa morske čebulice, petelinčki... in ko se vračamo skozi opusteli Pršjak, med podrtimi bajtami v vsem svatovskem oblačilu cvetijo stare tepke, cibare in češplje. O, prelepi duh po starem! Sončni žarki se izgubljajo med bisernimi kapljicami, ki pronicajo s sten in se v dnu struge utapljaajo v globokih zelenih tolmunih.

Še topleje nas pozdravijo sončna pobočja Spodnjih Bohinjskih gora teden dni kasneje. Iz Granta gremo v Žventarsko grapo in se čez Grantarsko planino vzpnemo na Ploho. Divji, razdrapan svet grap in senc je pod nami, pred nami pa sončna mulatjera, ki prereže celotno pobočje tja do Sorice. Zadnji jeziki plazov jo prekinjajo, ob njih pa se iz rumenih trav izvija prvo cvetje. Nekje pod Rodico jo ucvrmo navzdol v izhodišče. Vonj pomladi vse bolj zmaguje.

Četudi je Goteniški Snežnik naslednji dan še ves zalit v sneg, je ta ves moker in se skozenj že prebijajo kronice in drugo pomladno cvetje. Kočevski gozdovi so že zadihali, rumene glavice lapuha krasijo robove neskončnih cest in v skalah nad Gotenico cvetijo trobentice, pljučniki in druga zdravilna zelišča.

SREČNO POLETJE

In potem se je začelo. Delo, delo in ponovno delo. In ni bilo več dneva, kot že tolikokrat doslej, ni bilo več sobote in nedelje, bila je ena sama brezkončna noč. Junjski skok v nedeljskem dopoldnevu z Urško na Viševnik je bil le osvežitev spomina, h kateremu je pripomogla še osvežujoča ploha. Malce meglic pa veliko alpskih zvončkov in zadnje krpe snega so podpisani pod to turo.

Šele konec julija se je, žal le začasno, nori vsakdan malce umiril. Morske obale sem za kratek čas zapustil in se odpravil pošteno v breg. Nad Koritnico, ko sem lezel proti Špički, sem se kar nekajkrat obrnil nazaj. Telo pač ni delovalo tako kot nekoč — kako bi le po neprespanih nočeh, celodnevem sedenju in stalni naglici. In vendar je duh zmagal in me ponese preko Jalovca na sončna pobočja pod Zagačami, kjer sem naslednji dan zrl v brezkončni zid Loške stene in v zeleno vzhodje, ki se mi je vse bolj bližalo. Še več zelenja in še bolj bleščeče sonce sta me naslednjega dne gnala iz Martuljka na Kurji vrh. Vroč dan je bil in iz rušja je kljub zgodnji uri kar puhtelo. Ko sem se z vrha ozrl proti jugovzhodu, so se v vrsto postavili prosojni, nazobčani grebeni od Rigljice do Kukove špice. Veličasten pogled v zelen kotel pod menoj, obkrožen z belim skalovjem, mi je ob povratku zvalil pesem na usta.

Ko se po vrnitvi z lepimi dnevi morja pasemo na borovnicah Pod Srcem, so martuljske stene prav tako bele in utrujenemu telesu prav tako daleč. S težavo se privlečem pod škrbino med Poncama, potem pa se zaradi nekakšnih megljaj raje obrnem proti Trem macesnom. Širna melišča pod Ponco so prerezana z globokimi, svežimi jarki — nekaj hudih nalivov je bilo pred kratkim. Naslednji dan gremo na Snežnik, kjer pa je najlepši del ture pravzaprav vožnja skozi prostrane gozdove Leskove doline do Sviščakov — v vročem dnevu tako lepo hladijo.

In potem Muzci. Četudi smo zanje načrtovali več dni, nas je že po obisku Laneža prepodilo poslabšanje. Tako je od Muzcev ostal le bežen spomin na silno zelenje in bujno travo, v kateri se kar izgubiš, pa na obsežne poljane pod Lanežem, polne debelih borovnic, s katerimi smo polnili Urškina usta, pa na plove, ki so nas milostno poškrpale tako pri vzponu kot na sestopu, ravno ko smo bili na planini Tazaoro in smo lahko skočili pod streho podrtije. Semkaj moramo še priti — Kadin in ves zid Muzcev je preveč mogočen, da bi lahko nanj kar tako pozabil. Tako smo se zatem v dežju prepeljali na Vršič, kjer smo se naslednje jutro v gosti megli dobesedno pretipali prek Nad Šitom glave na Mojstrovko. Pa vendar je bila tura še kako uspešna, saj jo je zaključil imeniten spust po melišču, na koncu pa so Urško pričakale še ovce, ki so bile prav domače — nekatere je bilo treba skoraj odganjati.

NE BI SMELI POZABITI NASE

Jesen je bila pred vrati, ko smo po nevihtni soboti obiskali stari, dobri Rogac. Malce smo pocingljali, tako za srečo in zdravje, z zvončkom na novem križu. Ko bi takrat vedeli, kako zelo bomo zdravje potrebovali v naslednjih mesecih, bi zvonili ves dan. Tako pa smo se po še vedno zelo razmočenih poteh brž vrnili, še ravno prav zgodaj, da smo ušli poštenim plohi, ki je privršela dol z Veže. In to je bila naša zadnja skupna tura to leto. V nekdanih časih bi nas čakalo še toliko lepega. Tako pa mi je uspelo za dober dan neke prelestne oktobrske sobote zbežati le še v Triglavovo soseščino, pa z Urško teden dni kasneje na megljeni, z ivjem oveseni Vogel. V najčudovitejše ledene tvorbe se je okovala jesenska trava in redki macesni so stali kot bele neveste med zelenjem rušnate preproge.

Ta dan naju je obdaril še z nečim, kar vzradosti vsako gorniško srce — z gorljo. Urški sem že ves dan govoril, da sva ravno na robu megle in da se nama morda nasmehne sreča, pa kakšna da je ta gorlija (čeprav jo je, ko je bila majhna, že doživela) in tako naprej. Tako sva že na povratku stopila na vrh Šije in prav takrat je jug premagal severna obzorja in porinil meglo malce na rob. In v trenutku sta najini sencii dobili mavrične kroge na nemirni površini megle — prizor, ki bi ga rad videl še mnogokrat.

V začetku novembra nama je nato uspelo pogledati še v samotne Trnovskega gozda. S sabo sva vlekla debel žakelj divjega kostanja, ki ga je Urška pridno nabirala vsak dan na poti iz šole. Divjim svinjam bo verjetno tam prav prišel. Nabrala sva tudi mahu za jaslice — še nikoli tako zgodaj. Kot da bi slutila, da bo do konca leta edino, s čimer se bomo ukvarjali, zdravje. In da bodo gore

le še oddaljena slutnja, potlačene sanje, ki komaj še tijo, dlje ko jih tajiš v duši. Ko je najbližji griček tako daleč, da ga komaj slutiš, ko so poprhane Kamniške, ko jih zagledaš nad megleno ravnino v umirajočem večeru skozi službeno okno, dlje, kot so bila nekoč daljna svetovna gorstva. Takrat veš, kaj si storil narobe. Pozabil si nase, pozabil na družino, pozabil na pozno

pomlad, na cvetje, spregledal žareče jesensko listje, nisi vonjal prvih hladnih meglic v svežih jutrih — pozabil si, odkod si, zakaj si in kaj si bil. Pregnal si se s poti, ki ti je bila namenjena. In zdaj blodiš in iščeš, kje boš zagledal odrešilno markacijo. In tudi ta ne bo dovolj. Najti boš moral še najmanj eno, če boš hotel ugotoviti smer. In še takrat sta dve možnosti — le ena vodi navzgor.

POROČILO O SPOPOLNJEVANJU VODNIKOV PD MARIBOR MATICA

IMPRESIONISTIČNI ESEJ PRAVE AVANTURE

SREČKO PUNGARTNIK

Nekoga smo čakali, zato smo odhod lanskega 28. oktobra raztegnili od 7.01 na 7.14, a neuspešno. V Ožbaltu je šofer vključil brisalce. Ko jih je na podvelškem mostu izključil, se je pred tudi tokrat spuščeniimi zapornicami prvi zbudil vodja ture, prebudil še ostale potnike in jim zaželel lep dan. Predstavil je program spopolnjevanja:

1. **glažute** (ker jih ni več in o njih poje **Janko Glazer**),
2. **razgled vase** (ker je pokojni **profesor Šumljak** dejal, da Pohorje ne nudi bogatih razgledov, pa zato človek vidi bolj vase).

Ker se zapornice niso in niso hotele dvigniti, so nekateri takoj začeli uresničevati drugo točko programa. A se niso dolgo razgledovali, saj je nastopil Josipdol, kjer nas je pričakal Maks.

Popeljal nas je v pruharsko in glažutarsko spominsko sobo. Poleg fotografij, razstavljenega orodja in steklovine smo na plakatu ugotovili, da lastnik kamnoloma **Lenarčič** okoli leta 1930 ni hotel podpisati kolektivne pogodbe in je celo grozil delavcem. Zato so se začeli socialni nemiri, nastopila je svetovna gospodarska kriza in končno še druga svetovna vojna. Po njej so se oblasti Lenarčiču lepo zahvalile za nepodpisano kolektivno pogodbo in predvojno sodelovanje, mu vzele 1500 hektarjev gozda pa še nekaj nepremičnin s premičinami vred. Globoko hvaležen, ker se je rešil kapitalistične skrbi za materialno osnovo, je svojo nadstavbo prenesel v Italijo. Tam bi bil mirno dočakal naslednjo vojno, a je ni. Ker se je bal, da bi mu še kaj pobrala, se je umaknil v večnost. Ko danes tako gleda dol z neba, se gotovo tolče po glavi; kratka vojna je namreč 1500 hektarjev, kamnolom in nepremičnine brez premičin vzela državi in hotela vrniti prejšnjemu lastniku. To nam je ponovni dokaz, da pravica vedno zmaga. Ker tudi Lenarčič srčno upa, da nobena vojna ne bo zadnja, se baje ta trenutek še ne misli reinkarnirati.

Drugače pa ima Josipdol še krstno ime. Glažuta. Prebivalci imajo tri imena: Josipdolčani (bolj redko), Glažučani (večinoma) in Glažutárji (če je kdo nanje jezen). Včasih so bili znani po pridnih rokah, veseljačenju in trdih pesteh. Potem je direktor kamnoloma od nekdaj prinesel televizijo, posnemali so ga ostali in od treh enakovrednih lastnosti sta postali drugi dve nekam odrinjeni.

Na Langersvaldu (domačini mu rečemo Langesbolt) smo priredili glažutarsko šolo. Na tretji strani bogate štiri-stranske literature, ki jo je pripravil vodja, smo primerjali nekdanje stavbe z današnjimi. Maks je kazal prostor bivše peči, izhod iz rova in kup steklarske žindre, Andrej pa je osvetlil glažutarsvo zgodovinsko, sociološko in ekonomsko. Med ruševinami nekdanje upravne stavbe, črnim bojljerjem za toplo poletno tuširanje uličarjev, šintli na strmi strehi, osipajočimi se bukvami in zidanim roštiljem (seveda, ob luknji v zemljo in kupu žindre) so posamezniki obudili spomin na malico nekdanjih steklarjev: coca-cola, Jagrove zemlje, avstrijska šunka, madžarski sir, Bahlsen Snack krekerji in Milka čokolada.

Pri Lautru smo prvič na poti videli malo dlje kot vase: avstrijsko Gólico, spredaj Pernice in svetega Antona (ta nas je zvesto spremljal dva dni; ker je pomladni Anton, ga je marsikatero dekleško oko pričakujoče motrilo).

Makov sin Matej je postregel s polovnjakom čaja, hči Lucija z ovali peciva, prva žena Tonka pa z dišečo turško. Posebno poročilo bi mogel napisati o dvigovanju vodniške mase za nadaljnji pohod. Ta gmota si za uro in pol hoje gotovo ni zaslužila takšne gostije in je naslednji dan od vodje že skoraj zahtevala, da ji pri Kopniku zagotovi enak komfort. Seveda s tem ni bilo nič, saj spopolnjevanje vodnikov vendar ni le zadovoljevanje primarnih življenjskih potreb.

Ob lovski stezi proti Šiklarici (klemanski koseskovačci, domačini rečemo Šintlarca, iz šintla vun, da se zastopimo!) smo naleteli na trop gamsov. Ker so vajeni hrupnih planincev, jih je kot grob tiha kolona na smrt prestrašila. Ucvrli so jo proti Planinki, vodniki pa proti Ribniškemu jezeru. Povodnega moža ni bilo doma, ker je ravno tihotapil orožje v Bosno in LSD v Italijo. Če je jezero brez gospodarja, so še lokvanji uveli. Povodni mož na službeni poti, povodna žena pa...

Pred Ribniško kočo je že čakal s fotoaparatom družveni zakladnik Franci. Zahteval je, da še pred večerjo osvojimo Črni vrh. Ubogljiva večina se mu je uklonila in vrh je pod njegovim vodstvom ob 17.12 padel. Ni prav, da so bili slave osvajačev deležni tudi tisti, ki so v koči šahirali ali pivili. Pri večerji so bili celo bolj aktivni kot zmagovalci najvišjega vrha Pohorja.

Maks je v kotu odsotno strmel v kozarec s pivom. Svoje garaško delo je uspešno opravil. Izčrpan je odsotno strmel tudi v drugo pivo. Hvala bogu, jutri bo vodil drugil! Odsotno je strmel še v tretje pivo.

Potem je **Janko (Pali** je bil tehnični vodja) ustanovil pevski zbor. Prvo pevsko vajo je sklical ob 21. uri na Ribniškem (Ribničani mu rečemo Jezerski) vrhu. Ubrani glasovi so se razlivali med borovci in smrekami ter se stekali v oblačno poznojesensko noč. Kaj je lepšega na tem svetu kot mila pesem v gorskem vetriču, spodaj v vodi plešejo jezerske miši, ker jo je tudi jezerski maček nekam stisnil, luč z oddajnika na Uršlji gori skrivnostno utripa, šoštanjaska termoelektrarna emitira mogočni steber esodvajaja, svetleča kupola pa smoga varuje Maribor v daljavi.

Kljub romantiki smo precej zgodaj napolnili postelje; traktoristi v posebnih sobah, manj hrupni planinci na skupnih ležiščih. Oboji smo se parkrat obrnili in že je potrkalo jutro.

Bila je nedelja, drugi dan. Toaleta. Vroči zabeljeni žganci. Kadeče se mleko. Kavica. Francijeve dobre želje. Drugi vodnik. Kolona. Preštevanje. Janko manjka. Od doma menda nima kondicije, pa ga je prepevanje in dirigiranje tako izčrpalo, da ni mogel dalje z nami.

Črni vrh. Pungart. Kavica. Sončenje. Senčenje. Gozd. Listje. Spotikanje. Prekleta veja! Padanje. Kruci kamen! Cesta po izohipsi navzgor. Gorski kolesar zgubljenega pogleda. Kje visi moja kapa? Še klope bom dobila v tej gošči! Saj se ne vidim iz izvoženih kolobarjev! Zategnjenih klincev volarjev pa od nikoder!

Hvala bogu! Kopnik. Za prvega malica, za drugega toplo sonce, za tretjega boleče mišice, za naslednjega on sam... Bili so ljudje. Bil je čas...

Lipa pri Bolfenku (iz časa vestfalskega miru) dobro skriva svojih tristošestdeset let. Še obilo zdravja!

Med macesni (videli jih nismo, bili bi pa v tem letnem času gotovo lepi) in grmi, travniki in pašniki (precej zaraslimi), po preprogi iz trave in jelkinih iglic smo prispeli do sončne jase na desni. Dušan je zahteval polnjenje duše na topli travi. A vódeni morajo vedeti, kdo je vodja, zato je tisti na čelu kolone zavil levo. Koloni je namreč želel pokazati najznamenitejšo točko zahodnega Pohorja. Imenuje se Obračališče. Na tem kraju se morajo obrniti vsi planinci, ki zgrešijo pot. Vrnejo se do sončne jase in zavijejo v pravo smer. Po vodnikovi razlagi in natančnem ogledu te naravne znamenitosti smo se tudi mi vrnili na pravo pot. In že čez deset minut smo na prelepi razgledni točki vključili polnilce duše. Ribnica na Pohorju. Kdor pozna svetlejšo vas, naj mi piše. Hudi kot. Kdor pozna tišje gozdove, naj mi kar takoj telefonira. Nič? Če bi pričakoval pismo v nabiralniku ali zvonjenje telefona, sploh ne bi trdil. To sem storil samo zato, da mi nihče ne more očitati nedemokratičnosti. In da se ve! Ribnica in Hudi kot. Zapiši in ponovi. Ri-bni-ca in Hu-di kot.

Veje. Prekleta listje. Kahla sredi poti (po Anici: za več ljudi, ker nima dna). Klanec dol. Vegasta brv. Klanec gor. Blato. Globoko dihanje. Plavanje čez potok. Električni pastir z bičem v žici. Zadnji klanec (še kar gor!).

Kavica... Pivo... Avtobus... Pivo... Opazka, da je bil Maksov del poti lepši. Že prav, Maks! Nikoli več ne pojdeš z mano.

LETO SE SPET PREBUJA PRI JELENOVEM STUDENCU NA MESTNEM VRHU NAD KOČEVJEM

POMLAD JE RAZKOŠJE

PETER VOVK

Vse je dobilo svojo vrednost, ko sem prišel tja gor k tebi, Jelenov studenec. Prvi pomladni dan je še ves v razcvetenem snegu in kronah. Pomladne noči so vse svetleče. Koder sem hodil, so se poznale stopinje. Tla so bila še pokrita s tancico snežnih drobtin. Zapela je rdečegrļa taščica svoje čudovite pesmice. Ptice in živali so poslušale moje korake. Pomladno tiho je vse v meni, zemlja se ogreva. Kaj je veselje, sem ugotovil, ko sem zagledal verveci, samčka in samico, s polnima gobčkoma suhih smrekovih vejic. Za korak sem bližje življenju. Magična luč sonca obseva dolinico Jelenovega studenca.

VSE VEČ JE POMLADNIH GLASOV

Trepet jerebovih kril gledam, spušča se pod jerebiko. Vonj smrečja in smole draži nos. Sneg se raztaplja v mavrične kapljice. Slišim medveda, prihlačal je iz zimskega počivališča. Caplja proti studencu, da se bo napil vode. Pomlad je razkošje, ptiči prepevajo na vse grlo. Krt je pokukal na svetlo in se znova vrnil med korenine. Gozdne miške so pod snegom razrile zemljo. Polno črt

je vidnih. Srna se je pripasla na košček zelenja, vsa še v zimskem oblačilu. Po snegu stopam in slikam mlade bukve, vse razvejane. Pred očmi mi je zaplesal prvi metulj. Črna žolna z rdečo perjanico na glavi je tolkla po suharju. Kot rafal je njen glas.

Jelen samotar stopa med drevesi proti koščku zelenja. Pomladno modrino neba gledam in letalo visoko v zraku. Iz doline se sliši piskanje vlaka. Vrhovi smrek so polni visečih storžev. Jerebika plahuta s svojimi dolgimi vejicami. Na podstrešku kočje škrebļajo polhi.

Uharica plava kot čudežna ladja v svetlobi sonca. Išče zavetje. Pred moje oči pristopica lisica, bojim se, da me ne ugrizne. Stopim v kočjo, zaprem vrata. Pomlad prehitava zimo. Sena ni več v skedenjčku, pobrale so ga srne. Dosti mrzlih dni je bilo, zdaj pa je pomlad.

Taleči se sneg daje od sebe milijone kristalov. Bleščijo se v mavričnih barvah. Lučka se za lučko sveti. Vstajenje je, narava se je prebudila. Odtisi od mojih jesenskih nog so še zmrzni in v blatu. Polno sledi je od srm po raztopljenem snegu, polno odmrlih vej in vejic in bobkov. Kačji pastir je priletel po zraku, velike rumene oči nekaj iščejo. Tišina šepeta, vse več je pomladnih glasov. Ni miru, v zraku so že prve muhe. Moje oči

zbirajo vtise pomladi v svojo košarico. Gledam nazaj in naprej. Moje okno z lesenimi okvirji je polno rož. Čujem enakomerno šumenje dreves. Divji petelin steguje vrat, boči grlo in poje na mahovnati gredi stare bukve.

SKRIVNOSTNI POMLADNI GLASOVI

Pravkar sem se prebudil iz sanj. Ris me gleda z ostrimi očmi. Plašen je, vsega se boji in mu je vse nevarno. Z menoj je ta srebrni pomladni čas. Misli so vesele, zareče kot ogenj. Leske in vrbe imajo na sebi prve mačice in kačice.

Steptal sem sneg pred kočo. Odprta vrata, sonce sije v kuhinjo. Sam s seboj hočem biti. Jaz nisem jaz tu gori pri tebi, Jelenov studenec. Gole veje bukev se nape-njajo, popki listov se izvijajo. Tihe sence dreves padajo na tla. Nageljni na loputih oken so obsijani od sonca. Mravlje že lezejo po mladi travi, ogrete od sonca. Trava se giblje in se spet vzravna pod nogami.

Ura veselja prihaja v zlatem sijaju sonca. Ogenj gori pod smrekami, suhe veje prasketajo. Zima se umika življenju. Kakor dva obraza sta kačja pastirja — samec in samica v ljubezenski igiri. Izgnan sem iz dolinskega sveta. Tu gori sem, pri tebi, siva koča iz brun. Mirijada lučk se sveti, kot bi me hotela presvetliti.

Topel južni veter pihlja in hladi razgreto glavo. Z veje se spušča šoja, za njo šojc. Iz tal vzkipevajo kronce, zvončastih cvetov je vse polno. Sinji lesket tihe pomladi je tu, nebo je v modrino potopljeno. Na nebu visijo raz-trgane cunje oblakov.

Mimo oken gre čas, jaz pa buden sedim in kadim cigareto. Skrivnostni glasovi se oglašajo. Lesni črv škrtja v tramu, kot bi navijal leseno uro. Polh škreblija pod streho koče, skače sem in tja. Sonce je razbleščalo svoj sijaj. Čutim topli poljub pomladne sape. Usta šepetajo, da ne bi koga prebudila.

Predihal sem temo, jutro vstaja. Okna se svetlikajo, muhe se gibljejo. Podkuril sem drva, goreč trak se je prikazal. Sredi kuhinje stojim. Iz oči mi gleda pomladno jutro, vse blesteče.

Tiha lepota je pomladno jutro, le pesem ptičev moti tišino. Srebrni dim se vije iz dimnika nad kočo. Življenje je kakor večnost, ujeto v drevo. Pod nogami šumi suho bukovo listje. Samotne smreke ne stoje same. Tam za smrekami pri studencu sonce vzhaja. Dehtenje čistega gozdnega zraka čutim.

ZIMA UMIRA, POMLAD PRIHAJA

Živo je vse, pribirni prva čebela. Planem iz sanj, okno odprem in gledam sinjemodro nebo. Sivi dim polega nad ognjem. Opojno kavo srkam. Skozi vrata stopim v čisto jutranjo belino. Trepeče mi korak po snegu. Prišle so spet sme, z otožnim pogledom me gledajo.

Vse okoli mene se sveti. Rdeča skorja smrek krvavi v zlatih žarkih sonca. Drevesa in grmi vstajajo pred menoj, kot da so si bratje. Tiho sem sklonjen vase. Pomladi bi bil rad večkrat tu gori. V dolini še ležijo zaplate snega, umikajo se soncu. Telohov je precej in snežnic. Kamne in skale gledam, pokrite z mahom. Popki bukovih listov se že barvajo na zeleno. S svojo

Sneg spet kopni na Mestnem vrhu nad Kočevjem

Foto: Peter Vovk

zeleno krvjo. Sonce ne žaluje več kot pozimi. S coklami capljam po snegu. Brneča tišina je kakor veselje. Prečudna oblika suharja me gleda. Nad mano brni hrošč v rjavem plašču.

Zima umira v meni, pomlad prihaja. Uživam sonce in pomladno veselje. Zima je izgubila svojo vrednost, prišla je pomlad. Prepričljivo letajo muhe in mušice po zraku. Nekaj je počilo, odlomila se je preperela veja. Videti je kot rogovje jelena. Skozi okno je skočila kuna in že je ni več. Koder hodim, šumi pod nogami.

Ne morem več naprej, ogreva me toplo pomladno sonce. Kapljice snega trepečejo v žarkih sonca. Iz mene sije sonce in v meni je sonce. Glej, kako ugašajo snežne kapljice v žarkih sonca!

Pijan od spreminjanja pomladnega zraka sedim ob ognju. Dvojna toplota, ogenj-sonce. Kar naenkrat preveč vidim in slišim. Neslišni utripi me razganjajo. Vedno nova omama prihaja od žarkov sonca. Pristopica ježek, drobne nožice hite. Na pajkovi niti se guga luska smrekovega storža. Vstanem, utrujen se opotekam. Prestrašeno srce prav blizu zagleda medveda. Trdno se držim palice, ne smem se predati. Oči se družijo z ognjeno toploto. Tu gori pri tebi, Jelenov studenec, se vedno znova prebujam — vsako pomlad med razcvetelim snegom in telehi, kronicami in snežnicami.

OČI SO POLNE TRAV

Zdaj-zdaj se bo oglasila kukavica. Podkurim veje, ogenj zagori. Vsedem se na panj, podprem z rokami

glavo. Tako mi je dobro. Dvignem se, popijem dva dečka rebule. Utrujen se opotekam, capljam do studenca. Miren in tih zveni iz globin. Zvon iz doline se oglašča, iz bronca ulit glas. Oči imam sredi mladih trav, nekaj se giblje.

Slepec leze počasi naprej. Neko znamenje je to zame. Smreke so okrašene z novimi prišitki. Ob znanih predmetih bivam, ta svet tu gori je bogat. Šum drobnih živalic me obdaja. Tiho poklekam, odtrgam teloh. Mravlje že nosijo zelene zidake na mravljišče. Zrak je poln utripanja muh in mušic.

Topoglave žuželke kar naprej brnijo. Kličejo se ptice pevke. Luže so motne od pomladnega dežja, kakor motna stekla so. Globine dreves gledam, veje se spuščajo na tla. Oči so polne trav, mahov, lišajev, brad starega drevja. Vse okoli mene je živo, polno lučk je v raztopljenem snegu. Vroče pomladno sonce me utruja. Svojo hitrost potrjujejo čebele, čmrlji in ose. Raznovrstni liki so tu: suharji, od strele ranjeno drevje, stari panji in še marsikaj.

Igram se s palico, premikam prste. Ne najdem niti začetka, niti konca tu gori pri tebi, Jelenov studenec. Vedno več slišim glasov in ugotavljam živali in ptic. Vse je na svojem mestu: zemlja, drevesa, grmi, skale in kamni, pokriti z mahom. Drobná ptička poje drobno pesmico.

Nihalo stenske ure se pogovarja z večnostjo. Iz daljave se sliši piskanje vlaka. Vse mi ni niti daleč, niti preblizu. Žuželke brencijo v soncu in mušice nad stezami. Med tiho travo leze zelenec. Lastovke letijo v nizkih letih za mušicami, dež bo. Opoldanska omotica se me prijema.

Nimam veliko časa; grabim smeti, čistim ognjišče, žagam in sekam drva. Med razcvetelim snegom rastejo klice jelk, bukev in smrek. Vse se odvíja tu gori po

ključu narave. Vem, da sem nekaj, ne pa vse. Obdaja me očarljiv pomladni zrak. Roko spet stegujem in žagam, da bo nekaj drv za kuho.

Veliko sem tu gori pri tebi, siva kočica iz brun, slišal, videl, pel in govoril, mislil in želel. Zdaj vsega tega ni več. Stoletno jelko gledam — saj to ni dosti let. Pa je vendarle precej — letnica 1895. Dim se vali iz prepele re veje. Kličem kukavico, oglašča se in šteje leta.

SPLAŠENA POMLADNA SVETLOBA

Ob ognju mi enakomerno utripa srce, pes leži ob nogah. Na ustnice spet nastavim kazarec in srknem vino. Pesem se mi izvija iz ust. Kaj je še vse v moji glavi, ne vem. Kaj se je naselilo v meni — petje ptic in glasovi živali. Sapa se je spet zganila, rahlo pihlja. Pripravljam si popotno palico, kmalu bo treba iti navzdol.

Sem kakor pomladni orač in razpet kakor ptič. Kar naprej pójem pesem, ki je samo moja. Tihe živali tekajo pred menoj. Pravo mero sem imel za vse. Srce je spuščeno med zemljo in sinjemodro nebo. Kakor jelen v svojem lovišču sem. Sonce se me je prijelo, malo ožgan sem. Kolikokrat sem se že pognal sem gor k tebi, Jelenov studenec, ne vem.

Omamljen sem od pomladnega zraka, praokus zemlje me opaja. Nekaj zadene obme, tiho zazveni. Svojo kri slišim, svoje srce in svoj dih. Kakor tenka cvetna čaša sem. Luska storža na pajkovi niti meri moč rahle pomladne sape. Sam sem, tako mi je dobro. Prijetno pojejo ptiči pevci in se oglašajo drobne živalce.

Uho sliši komarje, ki mujkajo v dremotni mir. In vsi moji drugi čuti delajo. Muhe in mušice se vrtnčijo po zraku, dvigajo se in padajo. Gomazenje mravelj gledam na mravljišču. Draži me in sprošča. Kamor pogledam in kar primem — sam les. Metulji plavčki drhtijo v toplen pomladnem zraku. Med drevesa je vdrl glas kragulja, dvignil je jereba s kremplji. Zadržim dih, pricapljal je medved.

Pajčevina je zapredla suhe travne bilke in se umirila. Pajek v mreži mirno čaka muho. V poudarjenih zamahih sekam drva — zrela moška moč. Z bolečino se oglašča srna, ris ji je skočil za vrat. V tišini valovijo veje dreves, giblje jih rahla pomladna sapa. Vonj smole in smrečja draži nos. Ob meni je pes, nekaj voha in renči. Bolj poslušam, bolj narašča renčanje.

Samotna kljuka na bukvi me gleda, kot, češ, obesi klobuk in plašč. Splašena svetloba gleda skozi okno kočice. V škatlji sedi gozdna miška in gloda papir. Za celo gnezdo ga je. Priletela sta goloba in zaplesala na veji. S počasnimi koraki, kakor v filmu, capljam po poti po vodo. Jerebika med smrekami se je razkošatila v prvem cvetju.

Gozdna zelišča in semena so tu. Hodim po travi, odgrinjam pepel. Namečem veje, da bo zagorel nov ogenj. Topla, opojna in čarobna je pomlad. Opazujem kragulja — samca in samicco, kako plavata visoko pod nebom v ljubezenski igri...

Na Bledu je 26. februarja javni zavod Triglavski narodni park sklical posvetovanje s predstavniki tistih planinskih društev, ki imajo svoje kočice v edinem slovenskem narodnem parku, da bi se pogovorili, kaj je potrebno storiti, da bi naše gore ostale ali spet postale čiste in prijazne. Govorili so o vodnih virih v gorah, ki jim grozi onesnaženje, in o odpadnih vodah, ki pa ne prihajajo vse iz planinskih koč, o ogromnem motornem prometu v nekaterih gorskih predelih in alpskih dolinah, o virih energije, ki jih uporabljajo v gorskem svetu, o tem, ali naj bi planinske kočice spet postale le zavetišča in ne gorski hoteli, o neživljenjskih prepovedih v parku, pa tudi o željah nekaterih, da bi planinske kočice s pestro ponudbo vabile pod svojo streho in da bi lastniki teh koč tako prišli do potrebnega društvenega denarja. Predvsem so govorili o tem, da bi morali biti pri vseh odločitvah, ki zadevajo gorski svet, poleg tudi njegoví stalni uporabniki. O posvetovanju bomo podrobno še poročali.

odmevi

Grif — Klif — Santa Maria della montanja

»Lubi Slovenci!« Po narodnosti, ne po državljanstvu, smo živeli dolga stoletja pod tujim gospostvom. To je pustilo sledi v samem narodnem značaju, zlasti pri tistih, ki so že tako nagnjeni k »tajčanju«, »čakolanju« ali »pričanju«. Včasih so to bili pretežno predmestni t. i. »kraljeviči«, »princi« itn.; današnji pa so, ker tudi pravih predmestij več ni, zanesljivo njihovi potomci. Naj-sodobnejši so seveda »pošizili« in so sedaj vsaj dva koraka bližje Evropi kot ostala slovenska raja. Takemu naravnemu nagnjenju pripomorejo še različne okoliščine. Ena od poglobitnih je prikrito in skromno opisana v PV 12/1995 na strani 546 kot opomba št. 2. Resnično in učinkovito, čeprav v zelo drobnem tisku. Stranke, poslanci in vlada imajo v borbenem vsakdanu, zlasti pred volitvami, obilico nujnejšega dela. Vojska lektorjev in drugih ljudi dobre volje nima poveljstva. Uredniki ne zmorejo vsega, če niso tudi pišmevuharji ali prepričani pripadniki sivega povprečja. Nam ostalim pa ne ostane nič drugega, kot da pobožno pri sebi vzdihnemo: Marija pomagaj! Pa ne tista iz naslova! O, ne! Pač pa preprosta, slovenska Marija, morda celo brezjanska!

Lep pozdrav!

Lojz Šteblaj, Kranj

Grif — Klif (2)

Boš rod, ki bivaš tod,
boš v duši čvrst? (Župančič)

Gospodu **Matiji Tumi**, ki med bralci PV želi dobiti somišljenika (»Grif — Klif«, PV 12/1995, str. 547), sporočam, da ga je dobil v meni, to se pravi, dobil je »protimišljenika«, kakršen je pod ironično skorjo sam sebi on sam (samo malo je treba s površja njegovega članka postgrtati rjo njegovega razočaranja); torej sva sovoznika na istosmerni cesti in je škoda, da ni svojega predloga izrisal do konca, tako da bi še *friklaumarje* zapisal takole in ves *skeč/sketch* dosledno oslovenil (beseda izključujoče izhaja iz podstave *-sloven-* in zavračam vsakršno namigo-vanje). Tako bi spotoma premagal razpoko v stopnji oslovenjenja med »grifom« in »freeclimberji«, ki jo je ohranil iz Grifa, a ker tega pravzaprav ni nameraval, marveč je v reviji Grif, ki bi jo on prekoval v *Grif-Klif*, prepoznal krik vpjiočega po vključitvi v *EVROPO*, bi bil moral konec koncev prositi *grifarje*, naj kot aspirantski Evropejci poleg *freeclimberjev* tudi naslov izpišejo izvirmo *Griff* (ali po Tumovo, če se gospod da pogovoriti za »svetovljanski« korak naprej od svojega predloga, *Griff-Cliff*) in za previdne začetke opremljajo prispevke s povzetki v svetovnih jezikih, dokler se jim ne posreči preiti v celoti na te jezike — po današnjem *trendu* bo to kljub nemškemu »Grifu« seveda

angleščina — in bi tako razvili zastavo svetlega zgleda planetarne *glajhšaltunge* (»v /svetovni jezikovni/ enotnosti je moč!«) tudi za Planinski vestnik (ki bi od začetne reformne stopnje *Planinski žurnal* prek vmesnih stopenj, recimo, *Planinski journal* in *Alpin(e)-Journal* dokončno prešel na sodobne pozicije kot (*Slovene Mountain Magazine* — po možnosti brez Slovene, a s članki v angleščini, seveda pa je mogoče vmesne stopnje tudi takoj preskočiti), saj kdo naj še zgublja čas s to zakotno na smrt obsojeno kajuhovski folkloro (»Samo milijon nas je...«) ali prešernovskim (»Preljuba smrt, predolgo se ne mudi!«) in cankarjanskim (Gospod stotnik: »Naprej, marš!«) po zakompleksani sirotki in žgancih smrdečim nerganjem. Iz fremdenferkerskih razlogov bi morda prav to folkloro v prehodnem obdobju še nekaj časa trpeli, z vivčki in krivčki in irhastimi hlačk(ka)mi, kot se za folklorni rezervat spodobi, da se ima turistična gospôda ob čem fotografirati in da z bolj zmahtnim rezanjem poplakne svoj krigl pira. (V Mojstrani smo pa tudi tu že prehiteli prehodno obdobje: zraven denarnu shirane slovenskosti triglavskega muzeja se košati cvetoča gostilna Time out!)

Ha! Če bi mislil biti Grif pavlihovsko zabaven in satiričen (in bi s tem »zapolnjeval pomembno vrzel«, kot ustanovitelji cajtenga radi rečejo), bi se mu za naslov izbrana nizkopogovorna žargonska tujka kar podala. Toda iz reklame (PV 10/1995, str. 452) in do sedaj izdanih številkih izhaja, da misli biti resen časopis. No, potem je pa stvar malo bolj resna.

Ker pravijo, da ni lepo, samo rušilno kritizirati (kar je menda dokaj lahko), marveč da je treba tudi graditeljsko predlagati (kar je malo težje), naj brez pavlihovske šemavosti omenim, da bi si časopis čisto spodobno lahko izbral naslov iz slovenske zakladnice »grifu« vzporedljivih izrazov, recimo, *raz*, *previs*, *opast*, *klin*, *streha*, *skala*, *teg*, *steb*, *preduh*, *stolp*, *poč*, *vrh*, *kladivo*, *žleb* (naprej glej slovarček plezalskih/gornjskih izrazov ali kak plezalski vodniček), pa tudi *Zlatorog* in *planika* sta pri roki, in neprevdijliva, izjemno lepa in pomensko bogata slovenska beseda *viharnik*, celo

Smučanje z Vogla

Skoraj vsake semestralne počitnice smo se šli teden dni smučat, včasih tudi v tujino. Neko zimo smo se odločili za Vogel. Rezervirali smo sobo v Ski hotelu in se prav prijetno namestili. Že prvi dan pa smo opazili velike panoje, ki so vabili v smučarsko šolo. Organizirana je bila v več skupinah. Hči Mojca je šla k pionirkam, moja žena med sebi enake, sam pa sem se podil po Voglu gor in dol vse dni, kar pa ni pomenilo, da sem bil dober smučar.

Ko je bilo tečaja konec, je vaditelj povabil mladince in člane obeh spolov, da se za nagrado lahko peljejo z njim tudi po Žagarjevem grabnu v dolino. Tedaj me je hči s pogledom vprašala: »Ali jaz ne smem z njimi?« Na moje vprašanje je vaditelj dovolil, da gre lahko tudi ona, če grem z njimi še jaz, da bom pazil nanjo. Žagarjev graben namreč takrat še ni bil urejen tako, kot je danes.

Nekako na sredini je bil zelo ozek, strm in leden predel. Pod tem odsekom je zato vaditelj počakal in večkrat pregledal in preštel vse svoje smučarje. Eden je manjkal. Tedaj se je spomnil na izjemo in zaključil: »Mojca manjka!« Mojca, ki je stala za njim, pa je rekla: »Ne, jaz sem tu. Manjka moj tata!«

Na prvi ledeni plošči so se mi odpele vezi; na cilj sem prišel zadnji.

C. V.

kaka znamenita smer kot Čop, Pe-har, Ladja, Helba ali kar cela imenitna stena kot Kogel, Šite, Špik, Dedec, Stena bi se lahko ponudila (zlasti zadnja bi bila prav lahko sprejemljiva), če so že gornik, himalajec, alpinizem preveč izrabljeni in neprimerni, in če je oprimek (kot prevod za »grif«) predolg in preštorast. Prav dobro vem, tako kot vsak, ki je v svojem življenju kolikor toliko »pošvatov skalo« (copyright **Joža Čop**), kakšen sočen in pristen žargonski terminus technicus je *grif* (v našem domačem govoru *graf*, nekoč posebej pogost v obrtniškem in pretepaškem širokoustenju) in da je stegovanje za oprimkom ena najznačilnejših plezalskih kretenj in je zato v *grifu* simbolika, ki je v drugih plezalskih besedah ni. Vendar njegova nepreoblečena nemškost še vse preveč bode na dan (tudi za sestavljenke *podprijem*, *preprijem*, *oprijem* ni uporaben: *podgrif, itd. ???), da bi mu (jaz) odprl vrata v standardno slovenščino in da bi katerikoli »fejst *graf*« zabarantal za »pošten **PRIJEM**«. Ampak vem, ne bo nič. Ne paše. (Z gospodom Matijo sva že vnaprej obsojena.)

Stanko Klinar

Gore brez reševalcev

Nekaj mesecev že spremljam prerekanje med reševalci GRS postaje Celje in čeprav sam že vrsto let nisem več aktiven reševalec, me kot bivšega člana GRS ti nesrečni spori ne puščajo ravnodušnega. Posebno pa sem bil presenečen ob pismu **Ivča Kotnika**, za katerega sem bil prepričan, da bo v tem sporu znal ostati objektivni in korekten. Žal se mu je zapisalo nekaj zelo vprašljivih trditev, tista, da so za današnje razmere v GRS postaji Celje krivi tisti fantje, ki so iz postaje zaradi nerešenih problemov izstopili, pa meji na cinizem, ki ga doslej pri Kotniku nismo bili vajeni.

Zdi se mi, da je s postajo GRS začelo »iti navzdol« takrat, ko ste v Celju na način, ki vam gotovo ni v čast, odstavili dolgoletnega načelnika **Staneta Veninška**. Pogosto se je ustavljal pri meni doma in mi o tem prizadeto pripovedoval. Odstranitev človeka, za katerega lah-

ko bolj kot za kogarkoli drugega rečemo, da je vse svoje življenje posvetil reševanju v gorah, so spejljali prav tisti, ki danes predstavljajo vodstvo postaje. In prav to vodstvo bi se moralo resno zamisliti, ko so kasneje iz postaje izstopili vsi reševalci in pripravniki iz Zgornje Savinjske doline, in kar je mogoče še huje, tudi oba zdravnik domačina. Tako bo treba odgovornost za to, da so danes najbližji reševalci oddaljeni 50 do 70 km od Logarske doline, iskati še kje drugje in ne le pri tistih, ki se z nepravilnostmi v postaji niso strinjali.

Neizpodbitno dejstvo je, da se je s tem čas od poškodbe nekje v naših gorah do prihoda prvega reševalca iz Celja ali Velenja objektivno podaljšal za uro ali dve. Tega časovnega zamika v naši dolini zagotovo nihče ne »štopa«, kot zlobno namiguje Ivč Kotnik. Edina štoparica utriplje v telesu ponesrečenca, za katerega pa je vsaka nepotrebna minuta čakanja na pomoč boleče mučna, lahko pa tudi nevarna. Daj Bog, da ne bi v naslednjih letih katera od njih prenehala utripati tudi zato, ker ste se rajne odrekli pomoči reševalcev domačinov, kot pa da bi omogočili racionalnejšo organiziranost reševalne službe v gorah nad Logarsko dolino.

Peter Jež, Luče

iz planinske literature

Še dve izdaji Zlatoroga

Po smrti **dr. Rudolfa Trofenika** nadaljuje **dr. Anton Kovač** v Münchnu tradicijo njegove slovenske založbe. Po skoraj tridesetih letih, odkar se je dr. R. T. odločil za dvojezično izdajo (ponatis) pesnitve o Zlatorogu (Zlatorog, München 1968, založba dr. dr. Trofenik, nemški izvirnik **Rudolf Baumbach**, slovenski prevod **Anton Funtek**, izdaja opremljena z znanstvenimi študijami učenjakov **H. J. Kisslinga** in **Leopolda Kretzenbacherja** in fotografijami **Jake Čopa** — načrtovana in narejena je bila za stoletnico prve objave »po-

vedke« o Zlatorogu po **Karlu Deschmannu** v Laibacher Zeitung 1868), se je dr. Kovač potrudil za ponatis, vendar za nemški del posebej in slovenski del posebej, tako da imamo opraviti z dvema privlačnima, in simbolna bela ovitka oblečenima, na zunaj enakima (če odštejem jezikovno razliko v naslovu), znotraj (vsebinsko) pa ne docela istovetnima slavnostnima knjigama. (*Nemška*: Rudolf Baumbach, Zlatorog, Eine Sage aus den Julischen Alpen. *Slovenska*: Rudolf Baumbach, Zlatorog, Planinska pravljica. *Obe*: SLAVICA Verlag Dr. Anton Kovač, München, brez letnice izdaje, po pojavnosti sodeč 1995;¹ oktobra 1995 ju je — glede na poročilo **Marijana Zlobca** v Delu, 5. 10. 1995 — v okviru bavarskega tedna v Ljubljani predstavil g. dr. Kovač osebno in povedal, da je v nemščini knjiga izšla v skupni nakladi četrtilijona izvodov, saj da je Slovenija doslej najuspešnejšo promocijo v nemško govoreči Evropi doživela z objavo pravljice o Zlatorogu. Če je to res, je hkrati dobro, ker je pravljica res čudovita, in tragično, ker moremo poleg tega vendarle pokazati še kaj drugega in ni treba, da smo prepoznavni predvsem kot folklorni pravljicni rezervat.)

Notranja (vsebinska) razlika zadeva predvsem posvetilo (slovenska knjiga pripada »Zbirki 'Jerca'«, kar je bržkone v zvezi s posvetilom »...materij **Jerici Kovač**...«, ali pa z *Jerico* v pesnitvi, nemška pa je »Für **Matija Christopher**«, ki podrobneje ni predstavljen), uvodne besede, zlasti pa dejstvo, da v slovenski knjigi znanstveno spregovori o Zlatorogu Leopold Kretzenbacher (Povedka in bajka o Zlatorogu), v nemški pa na tistem mestu o TNP-ju in še čem (Sagenhaft Wandem im Triglav Nationalpark) **Birgit Chlupacek**, ki je tudi avtorica večine slik. V obeh knjigah se spet oglasi k besedi **Jože Abram** /

¹ Da ne bo pomote: Baumbachov izvirni nemški ep je prvič izšel leta 1877, Funtkov prevod pa 1886. Pri tem ne morem, da ne bi ponovno zabičal, da se ime Zlatorog v vsej izvirni nemški literaturi dosledno — od začetka 1868 pa vse danes, in te literature je kar veliko! — pojavlja v tej obliki in sem ogorčen nad današnjimi slovenskimi prevajalci v nemščino in angleščino, ki na nepravem kraju kažejo svojo učenost in ga kljub neštetim opominom maliciozno v »Goldhorn«. (Več podatkov glej v knjigi Sto slovenskih vrhov, str. 138.)

Joseph Abram (V pravljicnem svetu Triglava in Trente / Die Sagenwelt des Triglav, vzeto iz Koledarja Goriške Mohorjeve družbe 1927, oziroma (malo prirejeno) iz Kugyjeve knjige Fünf Jahrhunderte Triglav). Število strani je isto v obeh knjigah (144).

Tudi če je založnik računal na slovenski trg — in gotovo je, saj je knjigo mogoče dobiti na PZS, Lj., Dvorčakova 9, in morda še kje v SLO (in v zamejstvu) — ni mogoče mimo ponovnega spoznanja, kako močno je navzoča vednost o Zlatorogu v nemško govorečem svetu (to potrjuje četrtilijonska naklada sedanje nemške izdaje, namenjena nemški publiki; kolikšna je naklada slovenske izdaje, ne vem, praksa pa je taka, da slovenska knjiga le izjemoma preseže 10.000 izvodov — zanemarljivo v primeri z 250.000), in to ves čas od Deschmanna (pravzaprav bi morali v Sloveniji tega rojenega Slovenca pisati po slovensko: **Dežman**; to naša knjiga že dela), Baumbacha in Kugyja pa vse do danes (npr. **Ingrid Pilz**), saj bi bilo sicer mogoče izdati z znanstvenim aparatom opremljeno pesnitev ali pripovedko le kot nekakšno (pol)znanstveno publikacijo (o razširjenosti podobnih zgodb in znanj širše po svetu) za ozek krog preučevalcev in ne bibliofilske za široke ljubitelje lepe knjige in planinskega sveta kot sveže opozorilo na večno zeleno ljudsko zgodbo, danes celo prepoznavno kot ekološko svarilo. Zaznaven je neizrečen namig, da je Zlatorog skupna duhovna in kulturna dediščina alpskih prebivalcev (četudi A. K. v spremni besedi toži, da Baumbacha ravno zaradi njegovega slavospeva Trentarjem in Kranjcem v nemški literaturi ne cenijo dovolj visoko; vendar sodim, da je nacionalistična nota, če je kdaj bila — pri Kugyju že ne, ta ga je povzdigoval do neba — presežena² in da je literarna ocena Baum-

bachove umetnosti dokaj realna; v resnici sploh ni nizka, vprašanje je le, kaj nekdo, neki kritik, išče; glede na to lahko nekdo odkloni tudi kak kos **Shakespeareja** ali **Goetheja** ali **Prešerna**). Danes bi ga Slovenci celo zlorabili kot dokaz, da zaslužimo vstopnico v Evropo (kjer pa smo, po mojem mnenju, tako in tako zmeraj bili — razen za kratek hip, ko smo, po **Cankarju**, »blodili«).

Ljubitelji lepe knjige bodo to (ti dve) z veseljem vzeli v roke in jo nazadnje postavili na polico ob enako svečane. Morda se bodo spomnili in začudili, da so se književni ocenjevalci nekoč nekaj obregovali ob Funtka (deil je usodo z Baumbachom), morda jim bodo tu in tam celo za malenkost pritrdili, vendar je prav tako gotovo, da bi si vsak pesnik lahko obližnil kar precej prstov, če bi njegov prevod tolikokrat ponatisnili, kot so Funtkovega (poleg tu omenjenih natisov glej tudi album Jake Čopa Kraljestvo Zlatoroga, založil **France Stele**, Komenda, 1989) in ga vzeli kot izhodišče za himnično odrsko predstavo Zlatorog (**Alenka Bole Vrabec** leta 1995 na Jesenicah, pri izviru Soče v Trenti, v Mlači pri Mojstrani — v naravnem okolju).

Žal pa brez zdrsljajev tudi ta knjiga ni. (Ne vem, ali je to zakleta slovenska posebnost, in to celo tedaj, ko se lotevamo stvari na Nemškem, kjer so bojda (bili nekoč) doma superpedanti.) Na str. 94/95 pravi pripis k sliki »... pogled na Severno steno Triglava priča o neukročnem značaju narave«, v nemški knjigi celo »Der 'Dreiköpfige' Paradeberg der Slowenen, Triglav, von Norden gesehen«, na sliki pa je južna stran Mangarta in Zahodni Julijci. Na str. 26/27 pravi pripis »V objemu sence in svetlobe se ostrí greben Triglava« (v nemški knjigi isto), na sliki pa se v resnici ostrí greben Loške stene, pred njo Pelc, zadaj Zahodni Julijci s Predelom. Slika Aljaževega stolpa (str. 129) je brez potrebe nekoliko zastarela, in za besede »Striženka Stvarstva s sedla Mangarta« kot pripis k sliki na str. 127 mislim, da niso jasne. (Vz-

reschnitten gleich, reihen sich die Bergketten der Julier hintereinander« so jasne.) Pripis na str. 12, ki pravi, da se »stara vojaška cesta vijuga proti vrhu Mangarta«, je nekoliko zavedljiv; že res, da se vijuga proti vrhu, seže pa samo do sedla, 600 metrov pod vrhom. Nemška knjiga pravi ob sliki Triglavske severne stene na str. 135: »Ein Dutzend berühmter Kletterrouten, wie der Kugy-Weg, haben hier Alpingschichte geschrieben.« Žal je vse, kar je Kugyjevega na tej strani Triglava, le Kugyjeva polica vrh Stene (ne v njej), pa še tej se je Kugy sam odpovedal v prid trentskim divjim lovcem kot pravim avtorjem tega prehoda. Ali ne bi natisniki fotografij vprašali za vsebino vsaj julijsko osveščene Bavarce/Münchenčane (ti bodo napake prepoznali, brez skrbi!), če smo jim bili že Slovenci predalec? Ime slikarja znamenite slike krvavečega, nad hudobo ljudi neskočno razočaranega Zlatoroga (str. 28 in 89 in na ovitku, povsod zelo slab odtis) ni (**Karl**) **Zuck**, kot je dosledno navedeno v obeh knjigah, marveč (**Karl**) **Huck**, kot je zapisano v vseh drugih virih in tudi kakem leksikonu. Zlasti ta napaka ni prijetna. Sodi med tiste, ki se vse prerade dedujejo in selijo iz knjige v knjigo. Glede na nemško knjigo naj bi Slovenci veliko noč dosledno praznovali 11. in 12. aprila, in binkočni 30. maja (str. 140), in na isti strani zvem, da je uradni jezik (verjetno v SLO) sicer slovenski, toda »in den gemischtsprachigen Regionen auch Italienisch, Ungarisch und Deutsch.« Ni mi znano, da bi imeli v SLO mešano jezikovno področje z avtohtonim nemškim jezikom.

Naj te slabosti ljubiteljem knjige ob vsesplošnem ugodnem vtisu ne kazijo lepotega doživetja. Delež slabosti je zanemarljiv. Prav pa je, da vemo zanje in da o knjigi lahko spregovorimo real(istič)no in ne pršimo s peno nekoristnega hvalešavega navdušenja. Pošteno hvale (in hvaležnost) pa vsekakor zasluži.

Stanko Klinar

² V Meinigen u v bližini Baumbachovega rojstnega kraja Kranichfeld južno od Weimarja so uredili Baumbachovo spominsko sobo in imajo žive, tudi osebne (g. dr. **Andreas Seifert**) stike s PD Dovje-Mojstrana zaradi Triglavске muzejske zbirke in Baumbachovega deleža v njej, s PD Ilirska Bistrica zaradi Baumbachove kočne na Snežniku v prejšnjem stoletju, in verjetno tudi s Trento, koliko imajo stikov s Tržačani, kjer je Baumbach pripadal Kugyjevemu krogu, mi ni znano.

Hvalnica kamnu

Če odmislim stari rek *De gustibus non disputandum*, nimam razloga, da ne bi verjel vztrajnemu iskalcu milijonskoletne poezije v kamnu, avtorju knjige Hotaveljčan skozi čas (izdal in založil Marmor, Hotavlje, decembra 1995) **dr. Antonu Ramovšu**:

»Hotaveljski apnenec — lepotec med slovenskimi okrasnimi naravnimi kamni in med naravnimi kamni, ki sem jih spoznal po svetu. Videl sem mnoge katedrale in cerkve... gradove, mogočne zgradbe daleč po Evropi, obiskal sem številne zbirke naravnih okrasnih kamnov, občudoval sem brušene okrasne izdelke in kamne spoznaval v naravi in kamnolomih, vendar lepšega okrasnega kamna, kot sta škrlatno rdeči in rožnati hotaveljski apnenec v poliranih izdelkih, še nisem videl. V svoji lepoti je to en-

kratna, nedosegljiva pesem — nekaj, kar je narava ustvarila v svoji delavnici sama, brez načrtov in človeškega uma. Zlasti nas prevzame ta škrlatna rdečina in sanjava, prelivajoča se rožnata fantazija, ki pogosto prehaja v sivino; prepredajo in poživljajo ju razcefrane debelejšje in tanjše kalcitne žile ter dopolnjujejo še kopicke vijoličastih, rožnatih, rumenkastih in belih dolomitnih vključkov.« (str. 9)

»To je najlepši slovenski kamen,« sodita **Jože Plečnik** in **Tone Bitenc**. Spodbujen po toliki hvali bi si upal soditi, da so za najplemenitejše portale, najuglednejše oltarje, najbolj monumentalne stebre segle čarovniške roke umetnik(isk)ih oblikovalcev najraje po hotaveljčanu in iz njegove tihe, globoke zgodovinskosti — že rojstvo mu je trajalo milijone let, nepredstavljivo za človeško pamet, a dotlej, da ga je ugledalo umetnikovo oko in mu vdihnolo

oživljajočega duha, si je naložil še sto milijonov let potrpežljivega čakanja (kak milijonček gor ali dol, kdo bi še bil tako dlakocepski!) — naredile izjemen vir slovenskega ponosa, enega od zakladov Slovenije.

Žal je ta visoka pesem narave, ta tihi spremljevalec človeške kulture bridko malo opažen zunaj čistilnega kroga svojih svečnikov — geologov, arhitektov, gradbincev, oblikovalcev — in je zato brezbesedni tožnik naše hlastave, plitke in hrupne civilizacije. Zato ni čudno, da Enciklopedija Slovenije skoraj nima srca zanj, in Vodnik po Sloveniji (Slovenija, turistični vodnik, MK, LJ 1995) ga omenja le mimogrede in krivično nepopolno: »... kamnolom hotaveljskega marmorja, kasijanskega apnenca iz obdobja srednjega triasa... Kamen je čislan zaradi rožnate, rjavovijoličaste in sive barve, ki mu jo dajejo železove

Dom na Kredarici

Izvirna komedija — Besedilo: **Marsel Gomboc** — Režija: **Leona Gomboc** — Kraj in čas uprizoritve: **Kulturni dom Dovje, 12. in 14. januar 1996.**

Če sta merilo uspešnosti igre prepolna dvorana in živa odzivnost gledalcev, ki se zmeraj znova od srca nasmejejo in za posamezne prizore spotoma nagrajujejo igralce z veselimi ploskanjem, potem je »Dom na Kredarici« uspešna igra.

Odlikuje jo prisrčna domačnost, ki se sprehaja po ljubih krajih mojstranško-triglavskega vsakdana in se ne boji sočne krajevne gorenjsčine, za nasprotje in dramski učinek pa si umisli šemasto fino Ljubljancanko (španski stereotip malo spominja na stvaritve »hudomušnega Janka«) in njenega copatastega soproga. Za začimbe dolgega vzpona na Kredarico si privoščijo paleto »težkih« tipov (med njimi je vedro zabavna pojava, jese-

niški Bosan'c Haso, »fudbalér«, ki mu slovenščina ne gre posebno dobro od rok, a je tako naraven, da je pravi antitoksin za slovensko ksenofobijo — nazadnje, kljub »muskulatur-fibru« s prijateljem in »suradnikom« Matevžem srečno osvoji Triglav) na ozadju ropa banke na Jesenicah, ki se bo zdaj — na Kredarici — razjasnil.

Razjasni se, na veliko veselje nedolžnih navzočih planincev (kakšni pa naj bi sicer bili, »težaki«, če pa gredo na Triglav!) in samega raziskujočega policista, ki ga je otipljiv sum zapeljal sem gor, samo da malo drugače, kot je sam pričakoval. Šlo je le za precej radikalno preverjanje njegove zanesljivosti s strani nadrejenih, skorajda za potegavščino na njegov račun, potegavščino, ki jo je odlično prestal in v kateri je glavno vlogo odigrala oskrbnica doma. Pri tej si zdaj, kot njena »žrtev«, izgovori za odškodnino dosmrtno pravico do brezplačnega piva. To seve-

da sploh ne bo težko, saj oskrbnica ni bila tako neumna, da bi se policiji dala zastonj porabiti, ampak je pri zaigranem (od policije naročenem) ropu dejansko stisnila dva šopa bankovcev v svoj žep. Policistov ugled ni v ničemer omajan, tako tudi njegov priložnostni planinsko-sposobnostni pouk »težkim« tipom pade na rodovitna tla in vsi se poboljšamo. (Ne bomo več svinjali po gorah in trgali cvetja, in v kočah ne godmjali, itd.)

Vsa reč — pisanje, režija, kulisje, zakulisje in obkulisje — je v rokah mladih dovško-mojstranških kulturnikov, ki so s svojimi svežimi močmi pogumno in vredno stopili v Aljaževe in Kunšičeve sledi. Če bi koga obhajala nepotrebna strogost, naj jo shrani za kasneje, saj — po Koseskem — »zakon narave je tak, da 'z malega raste veliko'. Brez skrbi torej, kot so nas od srca nasmejali, tako jim je treba od srca čestitati.

Stanko Klinar

spojine in glinene primesi. Čiste apnenčaste in dolomitne žile so bele. Hotaveljski marmor krasi pročelja mnogih stavb v Sloveniji, npr. Prešernovega gledališča v Kranju.« (str. 418)

Tisti, ki vedo njegovo ceno, so ga v resnici izbrali ne le za Prešernovo gledališče v Kranju, marveč tudi za take reprezentančne stavbe, kot so NUK, Intertrade, Ljubljanski grad, Slovenska skupščina, Trgovinska zbornica, Blejski grad, za skoraj nepregledno vrsto cerkva (Sv. Lucija, Poljane, Sv. Križ nad Poljanami, Sv. Tilen v Javorju, Sv. Janez Krstnik na Tratah, Sv. Vid, v Leskovici, v Žireh, na Dobračevi, na Ledinci pri Žireh, v Stari Loki, v Selcih, v Šenčurju, Trziču, Bistrici pri Trziču, v Lomu, na Jesenicah, v ljubljanski stolnici, na Rakovniku, na Kodeljevem — da omenim samo nekatere), za številne (partizanske) spomenike in verska znamenja, za umetniške portale uglednih domačij, za umetniško izoblikovane vrče in stebriče. To so monumentalne priče tega tihega slovenskega zaklada, iz katerih nevsiljivo, a samozavestno sije hotaveljčan v svoji prelivajoči se, nepremakljivi večnostni lepoti.

Stanko Klinar

Planinske in druge pesmi

Planinsko društvo PD Ojstrica iz Celja je v decembru 1995 pripravilo in izdalo pesmarico Planinske in druge narodne pesmi. Zapisali so 318 pesmi in le Ojstrica ti naša ima tudi notni zapis. »Pesmarici na pot...« je zapisal **Emil Pukmeister**, ki jo je uredil, oblikoval in pripravil za tisk. Zapisano stoji: »Vsa ta načela so podlaga ideji, da odbor PD Ojstrica Celje, kateremu predseduje **Vili Vengust** in katerega častni predsednik je **Franček Perc**, izda svojo lastno zbirko planinskih pesmi. Posveča jo vsem ljubiteljem narave in gorá ter lepega petja. V zahvalo generacijam, ki so nas oblikovale, spremljale in vodile.«

Uredniški odbor je vodil **Franc Perc**, pri izdaji sta sodelovala še **Miro Ribežl** in **Janko Šeško**. Tisk: Cetus, Celje, naklada 200 izvodov priročnega žepnega formata.

B. J.

Logarska dolina — Solčavsko

Izšla je fotomonografija Krajinski park Logarska dolina — Solčavsko, knjiga velikega formata, ki jo je izdala in založila Logarska dolina d.o.o. v produkciji EPSI d.o.o.

Solčavsko povezuje dolinski svet Solčave, Logarske doline, Matkovega in Robanovega kota. To je dežela s svojim obrazom, s svojo identiteto, je dragulj iz alpske kulturne zakladnice. V ta dragulj se pride s Kranjske čez Jermanova vrata (po krivici pozabljeno ime za Kamniško sedlo) in ob Savinji mimo Igle. Tako je zapisal v svojem prispevku »Solčavsko, naravni in kulturni fenomen slovenskih Alp« **Janez Bizjak**.

Avtor barvnih fotografij je **Matevž Lenarčič**, ki pravi, da je za te posnetke porabil precej časa. Res, svetlobe pokrajine se ne da naročiti in kratki so trenutki, ki omogočijo dovršene posnetek. Žal pa dvostranske slike zaradi vezave ne pokažejo vsega tega. Na koncu knjige so še enkrat natisnjene vse slike v manjši črno beli tehniki, opremljene z ustreznimi podpismi in razlago. Natisnjena je tudi karta z lokacijo fotografij.

Ávtorica besedila v knjigi je domačinka **Marta Orešnik**, hčerka znanega turističnega delavca **Valenta Vidra**, ki je za knjigo opravila tudi lektorska dela. Opisala je Robanov kot, Logarsko dolino, Matkov kot in Podolševo. Predstavlja kmetije in kmečki turizem. Omeni tudi planinske postojanke nad dolino. Opisan je sprehod po učni gozdni poti. Da stoji spomenik **Frischaufu** in **Kocbeku** v tej dolini, tega pa ni najti. Zapisano je sedaj novo ime »Dom duhovnih vaj« za prej znani hotel sester Logar. Pri opisu se drži domačih imen domačij, tudi za Pavličev in Robnikov vrh, ki je povezava s Črno. Prvi bo morda končno le povezal še z Železno Kaplo. Omenja gorske vodnike, ki so tu delovali na začetku razvoja turizma v tem predelu. Po pisnih virih (1903) sta bila v Solčavi dva vodnika pri SPD, pa še eden tu in drugi iz Logarske pri D.u.ö.A.V. Danes sta na območju Savinjskega MDO le dva GV. Res, prvi zbor planinskih vodnikov (PLV) je bil leta 1977 na Okrešlju (PV

1978/52) in šesti leta 1982 v Solčavi (PV 1983/97). Zadnji seznam PLV in MPV, posredovan od KVIZ, za tu ne omenja imen. Piše, da je Savinjska podružnica SPD imela v Solčavi svoj reševalni oddelek, danes pa o tem lahko beremo v PV.

Turističnih kmetij bo na Solčavskem vedno več; znajo si izmenjati ponudbo in si med sabo pomagati, zato jim zaželimo veliko uspeha. V Podolševi bodo sedaj še trije planinski mejni prehodi in morda bo tudi Pavličev vrh postal pravi prelaz s sodobno cestno povezavo.

Središče sodobne visoke turistične ponudbe je novo zgrajeni hotel Plesnik v Logarski dolini. Tod nekje je stalo okrog leta 1890 Piskernikovo zavetišče (757 m), ki je dobilo leta 1925 še sosedo. »Za kočjo je slap Palnik z naravnim bazenom za kopeli,« beremo. Sedaj je tam modernejši turistični objekt. Dostop je bil nekoč do tu iz Solčave, okoli uro in pol hoje po kolovozu. **Kocbek**, imenoval se je turist, je zapisal: »Po prizadevanju žalskega odseka Savinjske podružnice s sodelovanjem domačinov, s podporo ministrstva za trgovino in industrijo v Ljubljani ter prostovoljnimi taksami avtomobilov in voznikov se je nekdanji kolovoz tako popravil, da lahko vozijo avtomobili in vozovi. Za vzdrževanje ceste plača avto 50 Din, voz 25 Din, kolesar 2 Din.« Danes pa je malo drugače. Voz in gorsko kolo so obljubili. Zanimiv bi bil sodoben računalniško izpisan obisk Logarske doline. Številčne podatke je njega dni zbral **Kocbek**, od leta 1862 do 1925 (1862 — 43 obiskovalcev, 1899 — 84, 1907 — 484, 1914 — 203, 1923 — 1022). Ob praznovanju 75-letnice SPD v Logarski dolini je bilo po zapisu v PV (1968/528) okoli sedem tisoč obiskovalcev, bila je mednarodna udeležba. Po pripovedovanju je bilo za 1. maj 1995 okoli tisoč štiristo vozil. Razvoj gre svojo pot, toda na okolje ne smemo pozabiti.

B. J.

4. številka Bilogorskega planinarja

Planinci iz Hrvatskega planinskega društva Bilo iz Koprivnice na Hrvaškem so spet razveselili svoje planinske kolege: izdali so 40. številko svoje revije Bilogorski planinar.

Poudariti je treba, da je to čisto prava revija, natisnjena v 1000 izvodih, kar nikakor ni zanemarljiva številka glede na to, da zavzema območje delovanja društva »Bilo« (vrh Bilo gore) le manjši del koprivniško-križevačke županije.

V tej jubilejni številki **dr. Željko Poljak** piše o 120. obletnici hrvaške planinske organizacije, **dr. Božidar Nagy** v članku »Planinec Stanko« opisuje mladega planinca **Stanka Kempnyja**, ki je v 20. letu življenja umrl v prometni nesreči, spomin nanj pa je ohranjen v imenu Planinskega društva Stanko Kempny v Zagrebu.

Prof. Mira Šincek je svoj poetični prispevek »Moji prijateljici gori« posvetila zamišljenemu pogovoru med soncem in goro. Izredno je zanimiv intervju urednika **dr. Milivoja Kovačića** s **Krešimirom Kaiserbergerjem** o čilenskih Andih. Krešimir Kaiserberger se je namreč rodil v Koprivnici leta 1929 in je kot sin Nemca še kot deček leta 1944 s starši zapustil Koprivnico ter se šolal in potem zaposlil v čilskem mestu Valparaisu. Njegove gore so bili Andi.

Tomislav Pavlin iz PD Stanko Kempny je opisal planinski »križev pot« v okolici Koprivnice. Zagrebška planinka **Denka Špralja** ob svetovnem dnevu čistih gora 26. septembra 1995 opisuje čiščenje Medvednice in se upravičeno jezi, »ko po gozdnih cestah različne neodgovorne organizacije in posamezniki vozijo smeti v gore, planinci pa se lahko samo zgražajo, ko vsakokrat gledajo vse večje kupe, ki so jih prisiljeni pospraviti, da ne bi brez moči hodili mimo teh nesnag v zavarovanih območjih«.

Urednik dr. Milivoj Kovačić je v tej številki zagotovil dve strani tudi mlademu planincu **Zoranu Vinkoviću**, učencu sedmega razreda osnovne šole, ki je opisal izlet mladih planincev društva Bilo po Hrvaškem Zagorju, sam urednik pa se je z nekrologom poslovil od planinca-seniorja **Vilka Igrića** (1911—1995), izredno zaslužnega za planinsko gibanje v Koprivnici.

Naj poudarimo še to, da je vse božične vinjete za to številko Bilogorskega planinarja narisal in jih daroval **Josip Gregurić**, slikar iz Koprivnice.

Bilogorski planinar izhaja trikrat letno, naročiti pa ga je mogoče na naslovu: Bilogorski planinar, 48000 Koprivnica, HR.

Tomislav Jagacić

društvene novice

Janko Šilar osemdesetletnik

Pozabljena bodo naša pota po stenah in grebenih, ostali pa bodo čudoviti spomini na prijateljstvo z gora.

Janko Šilar se je rodil marca 1916 v železničarski družini v Bohinjski Bistrici. Izučil se je za ključavničarja. Vojaški rok je služil pri letalcih v Beli crkvi in se potem zaposlil v Železarni Jesenice. Od leta 1941 je bil aktivist OF, od pomladi leta 1944 pa terenec NOB. Po osvoboditvi se je spet zaposlil v Železarni Jesenice kot skupinovodja oziroma delovodja, na tem delovnem mestu pa je delal vse do upokojitve.

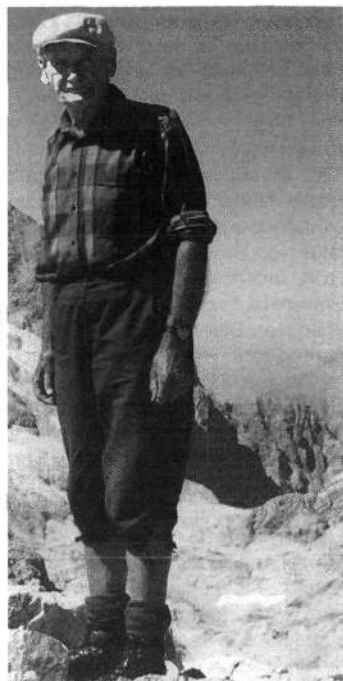
Ves svoj prosti čas je namenil dejavnostim v gorah. Že kot deček je presmučal vse bohinjske hribe. Kot »zelena« sta s **Stankom Koblarjem** preplezala več težavnih smeri v Poncah, Široki peči, Šipku in Triglavu.

Z Jankom in Slavkom smo se prvič srečali v severni steni Triglava. Postali smo si dobri prijatelji, največkrat v skupni navezi.

Plezali smo takratne težke smeri pri nas, na primer v severni steni Široke peči, severni steni Špika, Šinkovo v Frdamanih policah, severovzhodni raz Jalovca, Hudičev steber, Skalaško v Škratlaci, Skalaško v Triglavu, Jožev steber v Triglavu, Herletovo v Ojstrici in mnogih drugih. Seveda se nismo omejili le na ponavljanje — vsa leta smo beležili nove smeri v Oltarjih, Rokavih, Široki peči, Kukovi, Špiku, Rušici, Rogljici, Stenarju, Kotovi špici, Pelcu, Srebrnjaku itd. Tudi veliko zimskih smeri je bilo med njimi.

V Čvrnsnici in Durmitorju smo preplezali zelo veliko novih smeri.

Tudi v tujih gorah je bil Janko poleg tako v širših kot v ožjih odpravah: Gesäuse (raz Rossskuppe, Haindlkarturm), Lienški Dolomiti (laserzkante), Glockner (Stüdlgreben, Palavicini), Zahodni Julijci (severna Belopotoška, severna stena Montaža), Dolomiti (Zinne, Pelmo, Tofane itd.), Centralne Alpe (Les Droites, Whimperjev kuloar v Aig. Verte, Matterhorn, Wiesshorn, Ala-

linhorn, prečenje Dent Blanche, Welzenbachova v Breithornu, Sas Maior, Cimone della Pala itd.). V Pirenejih je plezal v Pic Aneto, na Korziki Monte Cinto in Muffrella — in še bi lahko naštevali, vendar bi bilo to predolgo. V zadnjih letih sva »prehodila« tudi Župancičevo PP (Planica — Pokljuka), ki zahteva dobro poznavanje naših Julijcev. Bil je odličen inštruktor mladih alpinistov na različnih poletnih in zimskih tečajih in taborih. Kot vodnik je bil na vseh pohodih železarjev in spominskih pohodih na Stol.

Sodeloval je pri vseh delovnih akcijah PD Jesenice za novogradnje ter popravila planinskih koč in bivačkov. Bil je zelo aktiven markacist in izvedenec za nadelavo novih poti v gorah.

Za svojo dejavnost v službi, v NOB in še predvsem v gorništvu je prejel številna odlikovanja, več državnih ter srebrni in zlati znak PZS in PSJ.

Janko nam je bil in nam je še vedno vzor delavnosti, natančnosti, poštenosti, prijateljstva in skromnosti.

Kljub osmim križem je še zelo vitalen in mladosten, tako da mu tudi zahtevne gorske ture ne delajo nobenih problemov.

Prijatelji z gora mu želimo še na mnoga uspešna, zdrava leta!

Janez Krušič

Lučka ob poti

»Poglej, še nekdo hodi pred nama,« se med že skoraj obvezno nočno hojo na Komno oglasim Borisu. Toda lučka, ki žari pred nama, se ne premika; namesto da bi se oddaljevala, se izgubi za senčami tihe noči. Tista lučka je namenjena Janezu.

Ko naslednji dan v modrikastem jurtu drsiva proti Lanževici, je lučka še vedno nekje tukaj. Nasmeh, iskrece oči, ko je bil govor o turni smuki. Toda Janez se je odločil za skok onstran vsega znanega; za njim je ostala Komna s svojimi smučinami, na katero se vedno znova vračamo. Sledi smuči bodo še naprej prepredale zimsko Komno, ki izza vseh človeških težav ostaja skoraj večna, vsaj za naše dojemanje časa. Janezova odločitev bo še nekaj zgodnjih pomladi odmevala od prostranstev Komne, potem se bo odmev izgubil v času.

Vsi, ki smo vsaj bežno ali bolje poznali Janeza, pa ga bomo še naprej slutili med Kalom, Lanževico in Bogatinom; pod Krnom, na bleščeci Zgornji, prelestni Lepi in zavetni Spodnji Komni. Smučine bodo vsako leto držale v vse smeri, kljub lepoti zimske gorske narave in neštetim smučarskim možnostim pa Komna za mnoge ni več Komna.

Janez Cvetek, dolgoletni oskrbnik Doma na Komni, se je na začetku lanske pomladi odločil za drugačno pot; osupnila je vse, ki so ga poznali. Morda bi zato radi verjeli, da je še vedno nekje med Krnom, Čelom, Voglom. Saj je — ta svet je on! Lučka v globači pod žičnico še vedno pozdravlja mimoidoče komniške romarje.

Dario Cortese

Kako organizirati planinstvo

Planinsko društvo Kranj je lanskega 14. decembra pripravilo posvetovanje »Kako organizirati demokratično, učinkovito in funkcionalno planinstvo«, ki so se ga kljub močnemu sneženju in zastoju na cestah udeležili predstavniki PD Ljubljana Matica, Mojstrana in Kranja, šest planinskih društev se je opravilo, PD Celje pa je posredovalo pisna stališča. Sestanek je bil iz-

ključno informativen, nanašal pa se je na novo sprejeti zakon o društvi.

Razpravljalci so ugotovili, da je potrebno izoblikovati tak status planinskega društva, da bo to delovalo v javnem interesu in še posebno skrbelo za obratovanje in vzdrževanje planinskih objektov, zavetišč, tovornih žičnic, planinskih poti, za usposobljenost gorskih reševalnih postaj, za varstvo okolja, vzgojo in izobraževanje svojih kadrov. Rečeno je bilo, da se morajo v lastno zvezo združevati društva s trdno določenim statusom in izdelanimi kriteriji v volilnem sistemu, saj je sedanje stanje, ko ima eno planinsko društvo na skupščinah krovne organizacije en sam glas ne glede na svojo dejavnost in število članov, cinizem in posmeh vsem aktivnim delavcem planinskih društev.

Strokovno naj bi preučili oblikovanje regijskih planinskih zvez, »pri čemer naj bi upoštevali značilnosti visokogorja in obseg planinskih društev. Pri tem je treba začeti postopek odpravljanja monopola PZS in razdeljevanja pristojnosti na območja, kjer so se sredstva in kapital ustvarjali. Regijske zveze naj postanejo enakopravne osebe, kot so podobne zveze, ki v regijah delujejo že vrsto let, na primer gasilci, Rdeči križ, taborniki, turistična društva, ribiči, lovci itd. Ob tem je treba upoštevati, da naj se društvo financira neposredno in ne preko zveze, kot je sedanja praksa,« kot je zapisano med sklepi tega krajskega posvetovanja, kjer je še poudarjeno, da »bi morale regijske zveze in za to usposobljena planinska društva pridobiti koncesije za vzdrževanje potov, vrhov, gorske straže itd.«

Po prebršanju razpravljalcev naj bi opredelili odgovornost organov v sedanjih PZS in v drugih organih planinskih organizacij, ker da je sedanja vloga PZS le v seznanjanju in predpisovanju ter uvajanju naraščajočega birokratizma. »Določanje popustov s strani PZS je grob poseg v demokratičnost,« je napisano v sklepih, »saj planinska društva 90 odstotkov članarine odvedejo v PZS. Pobiranje članarine je breme planinskih društev, cene na gori niso ekonomske, kdor se želi

afirmirati s popusti, naj jih omogoči za lastna sredstva, ne pa v breme planinskih društev.«

Postavljeno je bilo vprašanje: če imamo v Sloveniji toliko občin, ali ne bi tega kazalo posnemati tudi pri organiziranju planinskih »zvez«. Ob tem je omenjeno, da po novem zakonu o društvi lahko že dve društvi ustanovita zvezo društev, »ne pa, kot je navedeno v Obvestilih št. 1/1996, da se zveza društev ustanovi s pogodbo o društvi; morebitno novo zvezo bodo financirala tista društva, ki jo bodo ustanovila za potrebe združenih društev, ne pa za potrebe zveze.«

Pod te sklepe so se poimensko podpisali **Marjan Oblak** iz PD Ljubljana Matica, **Stanko Kofler** iz PD Mojstrana in **Franc Ekar** iz PD Kranj.

Zapisniku tega posvetovanja je priloženo pisno razmišljanje PD Celje, ki ga je podpisal predsednik **Adi Vrečer**. V njem je med drugim rečeno, da »si ne znamo predstavljati svoje samostojnosti ob tem, da je lastnik vsega premoženja (tudi planinskih postojank, s katerimi upravljamo) Planinska zveza Slovenije. Pred prilagajanjem naših aktov novemu zakonu bo potrebno urediti tudi lastninska razmerja v skladu z duhom in načeli novega zakona... Nujno se nam zdi oblikovanje nove zveze planinskih društev v skladu z novim zakonom o društvi.« Napovedano je, da bo letošnjega marca »drugo posvetovanje o organiziranosti alpsko planinskega območja«.

M. R.

Zbor markacistov

V soboto, 3. februarja letos, je bil v Domu pod Reško planino (664 m) 22. zbor markacistov Savinjske območne markacijske skupine, ki jo bo še naprej vodil **Florjan Nunčič**, kot so soglasno potrdili udeleženci. Na zboru se je zbralo 44 markacistov. Prisotni so bili še **Tone Tomše** in **Franci Vesel** s KZP, predsednik Savinjskega MDO **Martin Aubrecht**, **Tone Ajdič** je pozdravil in zaželel dobrodošlico v njihovem planinskem domu in **Stane Štorman** kot predstavnik odbora SPP.

Poročila o svojem delu je oddalo 16 PD, ki imajo markaciste. S temi poročili je vedno nekaj težav; prej so bila predolga, sedaj prekratka, vendar je dovolj podatkov, ki so potrebni. Obrazec sicer razbremenil pisarja, vendar nekateri še vedno težé po starem. Razprava je bila živa in kritična, kar je prav, da so to in ono razčistili. Od 107 markacistov je podaljšalo veljavnost izkaznice 48 (45 %).

Na zboru je bil sprejet načrt dela, ki določa obnovo poti na Mrzlo goro, našo »1« od Bele peči čez Loko na Raduho s spustom na Durce, urediti bo potrebno tudi poti na Olševi zaradi novih planinskih mejnih prehodov.

Na koncu je Martin Aubreht podelil tri pisna priznanja, ki jih je podelilo predsedstvo kot priznanje za delo v dobrobit slovenskega planinstva. Dobil so jih Florjan Nuncič (št. 3), dolgoletni predsednik PD Polzela in markacist Stane Štorman (št. 6) in **Božo Jordan** (št. 2), ki sta vodila prvi tečaj za markaciste savinjskega MDO že leta 1982, organizirala nad deset orientacijskih tekmovalj in 13 pohodov Zdravju naproti.

PD Prebold gre zahvala za sprejem pod streho in malico, ki so nam jo pripravili. Delo markacistov bo letos v gozdnih predelih naporno, ker precej dreves leži čez poti.

B. J.

Letošnje pomembne obletnice

Savinjski meddruštveni odbor planinskih društev je sprejel »Koledar akcij za leto 1996«. V njem so načrtovani že tradicionalni pohodi. Načrt opozarja na 45-letnico Planinskega društva Šentjur, na 100-letnico Mozirske kočé itd.

Pogrešamo pa nekatere že znane in uveljavljene pohode. Ali ne bi bilo prav, da bi se spomnili 40-letnice, odkar je bil 26. 8. 1956 odprt razgledni stolp na Rogli?

Vprašamo se lahko, zakaj se v MDO ne spominjajo leta 1876. **Uroš Župančič** je v Planinskem vestniku (1956, str. 662) v sestavku

»Nekaj pomembnih planinskih obletnic« zapisal: »Leto 1876 je nadvse pomembno za razvoj našega planinstva. V Savinjskih Alpah se je pojavil velik ljubitelj teh gorá in nadvse zaslužni planinski pionir **prof. dr. Johannes Frischauf**. Po njegovi zaslugi in z marljivim delom domačinov z Jezerskega in iz Solčave ter Bistrice je bilo nadelano vedno več planinskih poti v teh gorah. V dneh od 13. do 15. avgusta tega leta so ljubitelji teh gora slovesno otvarjali Grintovce...«

Tega leta je bil prvič v naših Alpah (kot visokošolec) znani naravoslovec **Ferdo Seidl** (1856—1942). Znana je njegova knjiga »Kamniške ali Savinjske Alpe«.

Spomnimo se **Frischaufovega** pisma iz leta 1906, ki ga je **Tine Orel** objavil v Planinskem vestniku leta 1954. Pismo govori o tem, da je Štajersko planinsko društvo pod vodstvom **Frischaufa** leta 1876 nadelalo pot na Kamniško sedlo, na sedlo, ki veže Štajersko in Kranjsko. Mozirjani pri 100. obletnici Mozirske kočé ne morejo pozabiti **dr. Milka Hrašovca** (1887—1976). Ob 20-letnici smrti pogledjmo, kaj je med drugim o njem zapisal **Tine Orel** (PV 1977/38):

»Pod vodstvom **dr. Milka Hrašovca** je Savinjska podružnica postala gospodarsko močna, družbeno ugledna in za slovensko planinstvo zgledna...« **Tine Orel** navaja, da je SP SPD pod vodstvom **dr. Milka Hrašovca** kupovala zemljišča na Golteh, v Logarski, na Okrešlju, pod Grmado, adaptirala je in postavljala lepe kočé (tudi Mozirsko kočó je povečala), gradila pota in ceste, vodovod in elektrarno v Logarski dolini.

Tine Orel poudarja, da je **dr. Milko Hrašovec** nadaljeval delo svoje rodbine in delo svojega očeta **dr. Jura Hrašovca**. Tudi on je bil aktiven planinski gospodar. Ustanovil je planinsko zadrugo **Rinka**. Dne 17. maja 1896 so se v celjski čitalnici v Narodnem domu zbrali vsi tedanji vidnejši predstavniki Slovencev in na pobudo **dr. J. Frischaufa** sklenili ustanoviti registrirano zadrugo »**Rinka**«, ki naj bi položila temeljne kamne turistične izrabe Zgornje Savinjske doline, je zapisal

J. G. v sestavku »Jubilejni občni zbor PD Celje« (PV 1964). Zadruga je načrtovala izgradnjo hotela v Logarski dolini. Od Savinjske podružnice je kupila dva orala zemljišča v Plesju. To je lokacija (nad njo je bila elektrarna), na kateri je stal planinski dom že pred II. svetovno vojno in tam so planinci takoj po vojni postavili nov planinski dom; sedaj stoji tam Plesnikov hotel.

Če pišemo o zadrugi **Rinka**, je najbolje, da preberemo sestavek »**Dr. Juro Hrašovec** — starosta slovenskih planincev« (PV 1955/179). **Tine Orel** je zapisal:

»Savinjska podružnica je od **Janeza Plesnika** leta 1894 kupila dva orala zemljišča, na katerem je stalo **Piskernikovo** zavetišče, last celjskega DÖAV. Na prvi seji »**Rinke**« se je sklenilo, da zadruga kupi od Savinjske podružnice njeno posestvo in da se posestvo prepiše na »**Rinko**«, ki je potem živela pod vodstvom **dr. Hrašovca** do leta 1921.« Čeprav so bili že izdelani načrti za novi hotel, ki bi turistično odprl Logarsko dolino, do gradnje zaradi slabe cestne povezave do doline ni prišlo. Zato je zadruga vse svoje premoženje prepustila SP SPD.

Po sto letih lahko ugotovljamo, da še danes nimamo primerne ceste v Logarsko dolino, imamo pa »prenovljeni hotel Plesnik« — tako piše v prospektu!

Obletnice so tu. Tudi Štajerci imamo kaj pokazati!

Franc Ježovnik

Markacisti Posočja

Na pobudo posočškega MDO je bil razpisan in izveden tečaj za markaciste po programu KZP pri PZS. Prvi del se je na njihovo željo pričel v petek, 3. 11. 1995 zvečer, v planinski koči na Planini Razor (1315 m). Tu so bile obdelane teoretične vsebine in praktično delo na poti proti Škrbini in Voglu, v nedeljo pa na obeh poteh od kočé do vasi Planinske Ravne.

Drugi del je bil na Koradi 24. in 25. novembra lani. Tu so očistili in obnovili markacije na poteh proti Sabotinu in Kanalu. Zaključek s pisnim delom izpita, svečano podelitvijo iz-

Zaključek lanskoletnega markacijskega tečaja na Koradi.

Foto: Božo Jordan

kaznic in značk je bil v planinskem zavetišču na Koradi (803 m). Prisostvovala sta predsednica posoškega MDO **Milena Brešan** in predsednik PD Brda **Branko Kristančič**.

Novi markacisti so: **Slavko Gregorčič** in **Božidar Kapitan** (PD Kobarid), **Nikolaj Tavčar** in **Edward Feltrin** (Cerkno), **Goran Bužinel** in **Ljubomil Erzetič** (Brda), **Ivan Rekanje** in **Primož Štucin** (Idrija), **Valter Jelinčič**, **Renato Leban**, **Valter Černigoj** in **Silvo Leban** (Tolmin). Novim markacistom želimo veliko vztrajnosti in uspehov pri njihovem delu.

Na Koradi so novi markacisti izvolili še vodstvo posoške območne markacijske skupine (pokriva se z območjem MDO). Vodja je **Valter Černigoj** (PD Tolmin), namestnika pa **Nikolaj Tavčar** (PD Cerkno) in **Goran Bužinel** (PD Brda).

Tečaj so vodili inštruktorji za pota. S tem tečajem je pokrita še zadnja lisa, ki markacistov uradno ni imela. Sedaj imamo v Sloveniji ducat markacijskih območnih skupin, in sicer: dolenjska, julijska, kamniško-karavanska, koroška, ljubljanska, podravska, posavska, posoška, prekmurska, primorsko-notranjska, savinjska in škofjeloška.

V letošnjem letu ima komisija za pota v načrtu dva tečaja (julijska, ljubljanska), potem bo potrebno tečaj pripraviti še kje, ker se število markacistov spreminja. Tako se bo morda spravila v tekoče stanje tudi kartoteka planinskih poti, ki bo

postala baza poti za računalnik in podlaga za prihodnje delo (karte, vodniki).

B. J.

Nov stolp na Resevni

Šentjur, mesto glasbenikov in skladateljev **Ipavcev**, je imelo tudi občudovalce narave. Ti so pred 45 leti ustanovili Planinsko društvo v Šentjurju. Že leta 1951 so s pomočjo takratnih podjetij v Šentjurju in z lastnimi prispevki kupili del gozda na vrhu Resevne. V naslednjem letu so tu že postavili leseno brunarico, kjer so se v prostem času sestajali in širili krog planincev.

Resevna je visoka 682 metrov in je do vrha poraščena z drevjem. V letu 1955 so na vrhu postavili lesen razgledni stolp, ki je segal nad krošnje drevja in od koder je bil prav lep razgled daleč naokrog. Nato so se obiski Resevne precej povečali, zato so planinci uredili in markirali poti in začeli graditi sedanji planinski dom, ki je že leta 1961 delno služil svojemu namenu. V naslednjih letih je začel stolp propadati in leta 1970 se je podr.

Planinci pa niso odnehali in so vedno znova poskušali ta stolp nadomestiti z novim. Denarja niso imeli veliko, zato so leta 1975 kupili odslužen kovinski električni drog visoke napetosti, ki so ga želeli po zunanji strani dopolniti s stopnicami in ga postaviti na vrhu Resevne. Po pregledu in ocenitvi ter izračunih statikov je bil ta drog ocenjen kot

neprimeren in so ga leta 1979 odpeljali na Dinos.

Leta so minevala, toda želja po stolpu ni ugasnila. Medtem je bilo opravljenih še veliko nujnih del na samem domu in njegovi okolici.

Na občnem zboru Planinskega društva Šentjur 18. februarja 1994 je bilo zopet največ razprav povezanih s postavitvijo razglednega stolpa in sprejet dokončen sklep, da se lotijo nadomestne gradnje stolpa.

Po dveh letih intenzivnega dela predvsem pri pridobivanju različnih soglasij, dovoljenj, projektov in sredstev je lansko jesen že bila zabetonirana temeljna plošča in vstavljena sidra z vijaki za nadaljnjo montažo stolpa. V ta namen je bilo že veliko prevoženih kilometrov in veliko opravljenih prostovoljnih delovnih ur, saj so vrednost do tedaj opravljenih del ocenili na dva milijona tolarjev.

Na seji izvršilnega in gradbenega odbora Planinskega društva je bil izbran najugodnejši izvajalec del, katerega ocena dela znaša približno pet milijonov tolarjev.

Ker bo ta objekt skupnega družbenega, rekreativnega in športnega pomena, je IO sprejel sklep, da se v občini lotijo skupne akcije in sofinancirajo izgradnjo tega razglednega stolpa. Sprejeto je tudi, da bodo vsak prispevek evidentirali na plošči, pritrjeni na stolp.

Tako znaša prispevek za stopnico 100 nemških mark, za podest pa 500 in za ploščad 1000 mark. Vplačila se opravijo v tolarski protivrednosti na žiro račun PD Šentjur št. 50770-678-55258 (s pripisom »za stolp«) ali v pisarni Planinskega društva pri bazenu vsak četrtek od 14. do 15. ure in v domu na Resevni vsako nedeljo od 8. do 20. ure. S potrdilom boste oproščeni dajatev na dohodek.

Predsednik PD Šentjur
Ivan Straže

20 let IPP

Letos mineva 20 let od ustanovitve Istrske planinske poti (IPP), ki poteka od Slavnika do Kojnika v Sloveniji in dalje po trasi Žbevnica — Gomila — Račja vas — Orljak — Brajkov vrh (Korita) — Planik — Poklon — Učka po hrvaški Čičariji.

Proslava bo najverjetneje septembra v vasi Brغدac (747 m). Upamo, da bodo na njej navzoči vodilni ljudje iz pred 20 let **Ante Dobrić** iz Labina, **Drago Čendak** iz Pazina, **Željko Marinac** in **Josip Cerovac** iz Bužeta, predstavniki občine Koper in hotela Adria iz Ankarana, predstavniki Planinske zveze Slovenije in Hrvaške planinske zveze ter predstavniki Obalnega planinskega društva iz Koprca, županije Istre iz Pulja in Pazina in nove občine Lanišče. Posebej pričakujemo tudi predstavnike Hrvaških železnic, ki naj bi bili sponzorji te prireditve. Seveda vabimo vsa planinska društva iz Slovenije in Hrvaške, da se udeležijo proslave in hkrati prehodijo enega od delov te lepe in zanimive poti.

Po Čičariji je pot, imenovana Labinska republika, doslej prehodilo več kot 2000 registriranih planincev, medtem ko je bilo vseh obiskovalcev še bistveno več, posebno še na Žbenvnici, Brajkovem vrhu in seveda na Učki.

Josip Sakoman

15. pohod na Tisje

V nedeljo, 10. decembra lani, je PD Litija organiziralo 15. pohod na Tisje iz Litije skozi Libergo in Veliko Kostrevnico. Pohoda se je udeležilo veliko planincev iz vseh predelov Slovenije, iz Hrvaške pa jih je zadnja leta razmeroma malo, a jih je bilo lani vendarte nekaj, predvsem iz Zagreba. Iz Slovenije je bilo na poti posebno veliko mladih.

Žal na tem pohodu ni bilo lepih razgledov, kakršni so sicer ob lepem vremenu s teh poti na okoliške gore, posebno še na Kamniške Alpe, ki so v tem letnem času kot iz pravljice, ko so odete v belino snega in obsijane od sonca. Organizacija je bila dobra, med potjo so bile na voljo tople pijače, na Tisju in v Veliki Kostrevnici pa tudi tople jedi.

V pogovorih med slovenskimi in hrvaškimi planinci, ki so se srečali na tem pohodu, je bilo izraženo upanje, da bo poleti leta 1996 predvsem slovensko visokogorje in Alpe obiskalo več hrvaških planincev, ko se razmere na Hrvaškem postopoma urejajo, in da bodo obnovljene nekatere vezne poti med obema

državama, po katerih je v prejšnji skupni državi hodilo kar veliko ljubiteljev gorske narave.

Josip Sakoman

Planinski shod na Sveti Geri

V nedeljo, 28. januarja letos, je bil 3. planinski pohod na vrh Svete Gere, imenovan »Z molitvijo za mir« v organizaciji Hrvaškega planinskega društva Kapela (nekdanji Rade Končar) iz Zagreba in ekološkega društva Žumberak. V na novo obnovljeni kapelici svetega Ilije prav na vrhu Gere, 1178 metrov visoko, na najvišjem vrhu zagrebške županije, je bila darovana sveta maša, ki jo je bral žumberaški duhovnik **don Mile Vranešić**.

Ob številnih planincih iz Zagreba, Karlovca, Samobora, Jastrebarskega, Siska, Pleternice in Našić so bili v lepem in sončnem vremenu navzoči tudi **prof. dr. Zdravko Tomac**, predsednik opštine mesta Zagreba, **dipl. iur. Drago Trošelj**, podpredsednik Hrvaške planinske zveze, **prof. Josip Štintić**, predsednik ekološkega društva Žumberak, **dipl. iur. Krešimir Mikolčić**, glavni tajnik Matice Hrvatske, in **dr. Ante Starčević** iz Komisije za varstvo narave v Hrvaški planinski zvezi. Maša je bila pred zloglasno kraško jamo Jazovko nedaleč od Sošić.

dr. Ante Starčević

Po poteh Valentina Staniča

Zagnani člani PD Valentina Staniča iz Kanala ob Soči pripravljajo in urejajo planinsko pot »Po poteh Valentina Staniča«, ki bo planince popeljala po Banjski planoti z izhodiščem v Kanalu. Pot bo planince popeljala po naslednjih kontrolnih točkah: Kanalski vrh — naselje, Vrhovski Kuk (716 m), Jelenk (787 m), Rebro (750 m), Bate — naselje, Sv. Lovrenc (799 m), Vel. Kobilnik (777 m), Gomila (816 m), Zgorelec (876 m — bivak V. Staniča v gradnji, prelepi razgledi na Alpe), Volnik (956 m), Smerdikovec (899 m), Breg — naselje, Trušnje — farna cerkev, Lužarji — muzej V. Staniča v obnovi, Belo brdo (715 m).

S planinsko potjo želijo razgibati

turistično življenje na prečudoviti Banjščici, kjer so odprte nekatere turistične kmetije, dostopne planincem in turistom, kar naj bi oživilo planoto. V župnišču v Lužarjih bodo uredili muzej o kulturni dediščini V. Staniča, hkrati bodo na pročelju odkrili spominsko ploščo v spomin na tega velikana.

Jože Kanalac, Ljubljana

Izleti Krkinih planincev

Gorniki iz planinske skupine Krka iz Novega mesta so bili lani izredno aktivni, saj so obiskali vrsto vrhov in bili na številnih planinskih pohodih.

Dne 21. januarja si je pod vodstvom **Toneta Kralja** 27 gornikov ogledalo del Bele krajine. Bili smo pri Kozici, si ogledali slap Nežica in Kostel, dan pa smo končali v Jasnici. — **Krkin kombi** je 18. februarja deset planincev v dežju in snegu pripeljal do Sevnice, od koder so se podali do Sv. Roka in si tam ogledali starodavno cerkev, odšli skozi usipavano vas Žabjak do starokrščanskega naselja Ajdovski gradec in se od tod spustili po dolini Vranjskega potoka v Lončarjev dol ter do sevniskega gradu. Nekateri so se potem v Laškem kopali, drugi pa so se po globokem suhem snegu povzpeli na Gore in se nazaj grede lepo drsali. — Na Jožefovo, 19. marca, so se planinci pod vodstvom **Petra Repovža** podali v Idrjjo, se spustili v jamo, si ogledali muzej v gradu in se po obedu v Nebesih odpravili na Hlevišce. Po snegu so se nazaj grede sprehodili do Divjega jezera. Izleta se je udeležilo 35 vandrovcev, ki so se domov vračali zadovoljni.

Pod vodstvom **Tomaža Gregorčiča** so se Krkini planinci 22. aprila odpravili do Sladke gore in si tam ogledali mogočno romarsko cerkev. Po grebenu so se sprehodili do Boča, spotoma videli splet modrasov na soncu in se vrnili v dolino v Rogaško Slatino. 28 planincev je bilo zadovoljnih z izletom. — Nekaj manj, 22 planincev, pa se je 20. maja pod vodstvom **Rezke Moretti** in v tistih krajih rojenega **Tomaža Perinčiča**, ki zdaj živi v Dolenjskih Toplicah, podalo na Stol nad Kobari-dom. Namenjeni so bili skozi Borjano na vrh in nato po grebenu v Kobari-d, zaradi preobilice megle in

dežja pa so opravili samo vzpon s Sedla, kamor so se tudi vrnili. — Dne 17. junija pa se je 22 udeležencev pod vodstvom **Franca Somraka** odpravilo z Zelenice na Stol. Z nami je bila stotnjica mladih planincev, ki so se spuščali do Valvasorja in Žirovnice. Za nas je bil prelep dan, da bi šli takoj v dolino, zato smo šli kar naprej po grebenu do Suhe, sestopili pa smo na Pristavo in izlet sklenili pri Trebušniku v Žirovnici.

Dne 15. julija je 26 udeležencev pod vodstvom Petra Repovža in Franca Somraka šlo na Golico — Grosser Speikogel v Avstriji. Na vrhu nas je presenetila sodra, v dolini pa smo imeli hudo uro. Ustavili smo se v Št. Andražu, kjer je škofoval naš veliki **Anton Martin Slomšek**. — Ob 14. do 17. avgusta smo bivali v Poštarci na Vršiču, od koder smo se te dni vzpeli po Hanzovi na Mojstrovko, po Kopiščarjevi na Prisank, nato na Jalovec, ko pa se je vreme potem skisalo in nismo mogli iti na Bavški Grintavec in na Ponco, kot smo nameravali, smo jo mahnilo do Belopeških jezer, v Trbiž, na Predel, v Bovec, do slapa Boka, v Zadlaško jamo ter do sočaja Tolminke in Zadlaščice. Vseskozi je bilo na teh turah in potovanjih od 22 do 28 planincev.

Ker je tiste septembrske dni, ko smo načrtovali izlet po Pohorju, deževalo, smo to turo prestavili na prihodnje leto, 22. oktobra pa smo odšli na izlet v neznanu. 57 udeležencev se je iz Podljubelja povzpelo na Kofce in na Veliki vrh ter v dolino v Jelendol. — Na Goteniški Snežnik je 19. novembra odšlo le 10 ljubiteljev hoje v vsakršnem vremenu. Vodja **Anton Kralj** je vodil po pol metra bele odeje, zaradi katere je bil vzpon kar naporen. Da smo hodili hitreje, so poskrbeli medvedi. — Dne 25. novembra je bil športni dan Krke, Kralj in Repovž pa sta za planince pripravila 12 kilometrov dolgo pot s šestimi kontrolnimi točkami, ki jo je prehodilo kar 29 tekmovalcev, ki so dan končali na Otočcu. — Naposled je 10 ljubiteljev hoje po vsakršnem vremenu 17. decembra s Krkinim kombijem odšlo na Primorsko in so vzeli mero Čavnu.

Lani je bilo tako na 15 izletih planinske skupine Krke 382 občudovalcev narave, predvsem gorske.

Letos ima ta planinska skupina v načrtu planinske izlete na Kum, na Serdiški breg in v Lendavo, na Sveto Trojico in Vremščico, v Dantejevo jamo in na Javorco, pohod od Maribora do Slovenj Gradca, po Gosposvetskem polju in na Svinjo, na tabor na Češko, v Zadnjico in na Veliko špičje, na Kepo iz Avstrije, na Sleme in Uršjo goro, na Trstelj ter na Polževo, v Stično in na Pristavo.

Peter Repovž

Štirje letni časi

V letu 1995, v šestem letu akcije Štirje letni časi na Gori Oljki, je bilo podeljenih 193 bronastih, 13 srebrnih in 10 zlatih znakov (skupno 881, PV 1995/142). Lanskoletni obiskovalci so bili iz 28 krajev, še vedno največ iz Maribora in tudi lani 8 iz Zagreba. Glede na članstvo so iz 28 PD (za 6 ni podatkov). Najmlajši obiskovalec je imel šest let in do najstarejšega je enainsedemdeset let razlike. Statistiko je pripravil **Stane Štorman**.

B. J.

Trije januarski pohodi na Štajerskem

Prvi mesec v novem letu je bilo na Štajerskem nekaj tradicionalnih planinskih pohodov. Prvi je bil 6. januarja od Peska do Osankarice, ki je bil posvečen zadnji bitki Pohorskega bataljona. Drugi je bil 14. januarja na Reško planino nad Preboldom, 20. januarja pa je bil pohod Zdravju naproti na Goro Oljko.

Pohod na Marija Reko, kjer je v bivši podružnični šoli lepo urejena planinska postojanka, organizira vsako leto Planinsko društvo Prebold. Udeležilo se ga je kar lepo število planincev iz Savinjske in celo iz Maribora. Pohvaliti je treba organizatorja in oskrbnika za prisrčen sprejem in dobro organizacijo. Planinci so bili posebno zadovoljni s toplim brezplačnim čajem. Na voljo so bile celo štiri zelo okusne enolončnice po zmerni ceni. Ker je bilo hladno, je marsikomu topli hrana bolj prijala kot hrana iz nahrbtnika.

Planinsko društvo Polzela je bilo organizator pohoda Zdravju naproti na Goro Oljko. Tokrat so se izkazale celo Slovenske železnice, ki so dodale nekaj vagonov, da se planincem ni bilo treba stiskati kot prejšnja leta. Polovica od udeležencev, ki so se pripeljali z vlakom, teh je bilo okrog 450, se je podala na Goro Oljko iz Šmartnega ob Paki, polovica pa je krenila iz Velenja. Ti so imeli nekoliko daljšo pot. Vseh udeležencev je bilo okrog 500, kar je toliko kot na Osankarici. Ker je bilo vreme prav tako hladno kot na Mariji Reki, bi se enolončnica enako prilegla kot na Marija Reki. Žal je ni bilo. Udeleženci so pa dobili brezplačen čaj, kar je za današnje razmere kar precejšen izdatek za društvo. Udeleženci so bili iz Murske Sobote, Ptujja in Maribora. Planinsko društvo Planinka iz Maribora se je organizirano udeležilo vseh treh pohodov, za kar zasluži njihov vodnik **Franči Rajh** vso pohvalo. Še drugi izdatek na Gori Oljki je bilo trdo kuhano jajce, ki ga je prejel vsak udeleženec. Med stalnimi udeleženci že kroži šala, da se ne udeležujejo pohoda Zdravju naproti, ampak gredo na jajca.

Upam, da bodo Polzelani prihodnje leto kljub vsemu pripravili vsaj en tople obrok.

Vsem štirim planinskim društvom čestitamo za organizacijo pohodov z željo, da bi jih organizirali tudi v prihodnje.

Milan Gombač, Celje

Zdravju naproti že štirinajstič

Planinsko društvo Polzela je v soboto, 20. januarja, organiziralo že 14. pohod Zdravju naproti. Skrbno načrtovan in izveden pohod so letos vodili iz Velenja vodnik B kategorije **Zoran Štok** in vodnika A kategorije **Stane Štorman**, na zaključku kolone pa je bil s prvo pomočjo **Ferdo Glavnik**. Iz Velenja je prišlo po rahlem sneženju k planinskemu domu na Gori Oljki nad 400 pohodnikov. Veliko jih je prišlo s Polzele, nad 300 iz Šmartnega ob Paki, ki so prišli z vlakom iz Ptujja,

Maribora, Celja, Ljubljane, Šoštanj in Andraža. Tako se je v domu zbralo nad 700 planincev, ki so se ogreli, dobili čaj po želji, jajce, žige za ta pohod, za Savinjsko pot in za Štiri letne čase. Srečanje je bilo polno dobre volje, smeha in pesmi. Pozno popoldne smo se razšli s »kmalu nasvidenje«.

vy

Na Malem Golaku pozimi

Prvo nedeljo v letošnjem letu se nas je nekaj planincev in ljubiteljev gora podalo na 1492 metrov visoki Mali Golak. Ta pohod je namreč postal skoraj tradicionalen.

Vreme nam ni bilo naklonjeno, saj nam je po mnogih »zelenih« zimah letošnja zima radodarno nasula veliko snega.

Narava je mirno spala svoje zimsko spanje, ko smo prispeli na Predmejo. Z oblačnega neba je rahlo snežilo, snežna odeja je pokrivala prostrano planoto. Predmeja je razgledno izhodišče nad Vipavsko dolino, ki nudi slehernemu obiskovalcu svoje okolice ščepec avanturizma. Nekateri se odločijo za smučanje ali smučarske skoke v Tih dolini, drugi se radi sprostijo s smučarskimi teki. Marsikdo pa rad krene po snežni belini do turističnih ali planinskih postojank.

Če hočeš priti na Mali Golak, moraš na Predmeji zapustiti slovensko planinsko pot in zaviti desno. Gaz nas je vodila najprej po dokaj ravnem, nato pa vedno bolj strmem svetu. Pred nami se je odpirala zasnežena pokrajina. Vse nizko grmičevje, pokrito s snegom, je ležalo upognjeno k tlom. V notranjosti gozda so pod težo snežne odeje in v sunkih vetra ječala drevesa. Vso pot nas je spremljalo rahlo sneženje. Kar dobro smo morali poprijeti za palice in se opirati drug na drugega, da smo premagali globoke zamete in si utirali pot po zasneženih strmini. Ponekod se je z drevja usul snežni plaz na nas in nam oviral že tako naporno pot. Sredi mogočnega gozda nas je, ujeta v čarobno zimsko pravljico, pričakala Iztokova kočica. Na njena okna je mraz zarisal debele ledene

rože. Okrog nje je vel komaj zaznaven vonj po smrečju. Po sledovih na snegu je bilo videti, da so divje živali tod iskale hrano. Od kočice je le malo razgleda; pravzaprav ga sploh ni, saj jo od vseh strani objemajo košate zasnežene smreke in ogromne bukke, pokrite z ledenim ivjem. Pobočje, ki je vodilo proti vrhu, je bilo na trenutke prav strmo in zaradi obilice snega težko prehodno.

Morali smo previdno stopati, ker so bile skale prav spolzke, meglene zavese pa so nam zastirale pogled na komaj zaznavno stezo. V vrtincu sive megle smo zašli, skoraj smo se izgubili, potem pa smo le našli pravo pot. Ogromna zasnežena drevesa so šumela zamolklo in grožeče ter pela svojo zimsko pesem. Nenadoma nam je pot zaprlo podrtó drevo. Kdo ve, morda ga je veter omajal in sila viharjev izkoreninila. Gozdarji povedo, da divjajo v tem pobočju v zimskem času pravi orkani. Zasneženo drevo in zmrznjena podrastje sta nam močno ovirala hojo proti vrhu. Potem pa je postajal gozd vedno redkejši in naposled smo zavili med nizko grmičevje. Ozka gaz nas je pripeljala na vrh. V hladnem objemu ruševja in skal smo si poiskali zavetje. Še vedno je snežilo, tla so bila pokrita z debelo snežno odejo in mraz se nam je plazil do kosti.

Razgledi z Malega Golaka so ob jasnem vremenu zelo prostrani. Tega dne, žal, ni bilo tako. Toda tudi zima ima v gorah svoj čar in vrh Golaka ima v zimskih razmerah prav posebno mikavnost. Roji belih snežink so neudrudno padali na tla in zabrisovali oblike kamnitega možica, ki je na Malem Golaku tako izrazit in pravi simbol tega primorskega očaka.

Zimsko sonce je za trenutek poskušalo predrti sivino oblakov in za hip se je snežna belina zalesketala v razliti sončni svetlobi. Drobna ptica je preletela nebo, potem pa je bilo spet vse tiho in mirno. Zimske podobe so se kazale in izginjale ter se iz trenutka v trenutek spreminjale.

Postali smo na vrhu in vpjiali te trenutke, toda snežni metež je postajal vedno gostejši, na novo zapadli

sneg je brisal uhojeno gaz in nič ni kazalo, da se bodo oblaki in megle razkropili. Začel je pihati zelo mrzel veter, mogočno šumenje iz notranjosti gozda nas je spremljalo, ko smo sestopali po zasneženi gazi.

Prelep občutek nas je prevzel, ko smo po dolgi in naporni hoji v vetru in mrazu stopili v turistično kmetijo na Sinjem vrhu in se ogreli.

Vida Durn, Ajdovščina

Planinci laške šole na Svetini

Dvajsetega januarja smo se ob pol devetih zbrali pred mestno knjižnico. Tam smo pregledali opremo, potem pa smo krenili proti Svetini.

Pot nas je vodila mimo gradu Tabor, čez Tovsto in Doblato. Po dobrih dveh urah in pol hoje smo prišli do kočice na Svetini. Tam smo malicali, žigosali planinske knjžice, napisali razglednice in se malo odpočili. Preden smo zapustili kočico, smo za seboj počistili mize, smeti pa pospravili v svoje nahrbtnike ter jih odnesli v dolino. Na Svetini smo si ogledali tudi cerkev. Od domačina, ki nam je na kratko opisal zgodovino cerkve, smo izvedeli, da je na bližnjem pokopališču pokopana znana pisateljica **Alma Karlin**. Potem smo se odpravili domov. V Doblato pa nas je čakalo presenečenje: družina **Golec** nas je pogostila z vročim čajem in toplimi,okusnimi palačinkami. Oboje se nam je v snežnem vremenu zelo prileglo. Ko smo prišli domov, smo bili zelo ponosni, ker smo izvedeli, da smo hodili skoraj šest ur. Na izletu so mi bile najbolj všeč palačinke, ki smo jih jedli pod kozolcem.

Špela Majcen, 3.a
OŠ Laško

Mali oglas

Prodám Planinske vestnike od leta 1948 do 1978 (vezane) in od leta 1979 do 1982 (nevezane), knjžigo Gore in ljudje iz leta 1947 in revijo Der Bergsteiger od letnika 1949 do 1953 (vezane).

Ponudbe na telefonsko številko 061/267 582.

mednarodna sejemska prireditelj

**35. SLOVENSKI SEJEM
KMETIJSTVA IN GOZDARSTVA**

- kmetijska, gozdarska mehanizacija
- blago široke potrošnje
- športno rekreativna oprema
- vse za lov in ribolov

okrogle mize, posveti • domača in mednarodna poslovna srečanja

KRANJ, 29. 3. - 5. 4. 1996

DIA STUDIO
d.o.o.

Tomšičeva 4, tel.: 215 - 747

NAJNOVEJŠA TEHNOLOGIJA ZA

**RAZVIJANJE DIA FILMOV
AGFA, FUJI, KODAK, ILFORD...**

S KODAKOVO KONTROLO KVALITETE IN PRVIM
INFRA VARNOSTNIM SISTEMOM PRI NAS

- UOKVIRJANJE DIAPOZITIVOV
- IZDELAVA DIA KOPIJ
- DIA PRESLIKAVE Z RAZLIČNIH ORIGINALOV
- PROPAGANDNA FOTOGRAFIJA
- FOTOGRAFIJE A4, A5 DIREKTNO Z DIAPOZITIVOV ALI STARIH FOTOGRAFIJ
- ARHIV DIAPOZITIVOV SLOVENIJE

AGFA
ILFORD

VETROVKE K-WAY ZA
PLANINCE, IZLETNIKE,
SPREHAJALCE...

Tkanina varuje pred
vetrom in s tem tudi pred
zmrzovanjem;
prevlečena je z
vodoodbojnim nanosom,
šivi so lepljeni in zato ne
prepušča vode.
Mikroporozna zgradba
tkanine preprečuje
prodor vodnim kapljicam,
istočasno pa prepušča
navzven veliko manjše
molekule vodne pare,
kar vam zagotavlja
dobro počutje.

Vetrovke K-WAY lahko
dobite v vseh boljše
založenih športnih
trgovinah.
Za društva in večje
skupine nudimo popust.

TREND d.o.o.
PE Ljubljana
Leskoškova 4
61000 Ljubljana
Tel.: (061) 448 242
(061) 443 434